

**T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI**

**SERAMİK BULUNTULARIN IŞIĞI ALTINDA M.Ö. II. BİNDE ÇUKUROVA-ORTA
ANADOLU İLİŞKİLERİ**

Özlem GİRİNER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA/2008

**T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI**

**SERAMİK BULUNTULARIN IŞIĞI ALTINDA M.Ö. II. BİNDE ÇUKUROVA-ORTA
ANADOLU İLİŞKİLERİ**

Özlem GİRGİNER

DANIŞMAN: Prof. Dr. Ahmet ÜNAL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA/2008

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Arkeoloji Anabilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan Prof. Dr. Ahmet ÜNAL
(Danışman)

Üye Prof. Dr. Mustafa H. SAYAR

Üye Yrd. Doç. Dr. Elif GENÇ

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylıyorum.

24 / 04 / 2008

Prof. Dr. Nihat KÜÇÜKSAVAŞ
Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ÖZET

SERAMİK BULUNTULARIN IŞIĞI ALTINDA M.Ö. II. BİNDE ÇUKUROVA- ORTA ANADOLU İLİŞKİLERİ

Özlem GİRGINER

Yüksek Lisans Tezi, Arkeoloji Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Ahmet ÜNAL

Nisan 2008, 96 sayfa

M.Ö.II.Bindeki siyasal yapı içerisinde Hititler'in Kuzey Suriye ve Mezopotamya'ya verdikleri önem nedeniyle bu bölgeye inen yollar üzerinde yer alan Çukurova Bölgesi de onlar açısından önem kazanmıştır. M.Ö.II.Binde Kizzuwatna adıyla bilinen önemli bir Hurri krallığını içinde barındıran Çukurova Bölgesi, bu süreç içerisinde kimi zaman Hititler ile eşit statüde, kimi zamansa onlara tabi bir krallık olmuş, ancak her zaman kültürel özerkliğini korumuştur. Özellikle Hititlerle yapılan eşitlik esasına dayanan son antlaşma olma niteliğindeki Sunassura Antlaşması'ndan sonraki dönemde Kizzuwatna'nın Hititler'in "arka bahçesi" olduğunu görüyoruz.

Bu çalışma sırasında iki bölge arasında benzerlik tespit edilen seramik formlarının yoğunluğu, yine iki bölge arasındaki siyasi, kültürel ve ticarî ilişkilerin boyutuna paralellik göstermektedir. Bölgede özellikle GTÇ'nda Orta Anadolu'nun Hitit malzemesiyle benzerlik söz konusudur. Bu etkinin Gözlükule GTÇ II evresine tarihlenen büyük boyutlu bir yapı ve Yümüktepe'deki sur sisteminde de görüldüğü üzere mimariye de yansıdığı sanılmaktadır..

Anahtar Kelimeler: Çukurova, Orta Anadolu, Kizzuwatna, Hitit, Seramik İlişkileri

ABSTRACT**RELATIONS BETWEEN ÇUKUROVA (CILICIA) AND CENTRAL ANATOLIA IN II nd MILLENNIUM B.C. ACCORDING TO THE POTTERY FINDINGS****Özlem GİRGINER****Master of Arts Thesis, Department of Archaeology****Supervisor: Prof. Dr. Ahmet ÜNAL****April 2008, 96 pages**

On account of Cilicia's critical geographical setting as a passageway the Hittites paid special attention to it within the political structure of II. millennium B.C. in connection with their relations to Syria and Mesopotamia. During the II millennium B.C., Çukurova, known then as "Kizzuwatna", had lodged a local kingdom, in which the Hurrians dominated ethnically and culturally. For a long time this kingdom stood in an equal status with Hittites; it only became a vassal of the Hittites from 14. century on. Nonetheless, it conserved its own cultural autonomy. Following the annexation period after the conclusion of the Šunaššura Treaty Kizzuwatna became, especially during the 13. century the cultural "backyard" of Hittites.

The study has clearly shown the similarities of ceramic forms in both regions which run as a rule parallel to political, cultural and commercial relations. Especially during the LBA, the similarities of Cilician wares with those of Central Anatolia increase visibly. This effect could also be have been reflected to architecture as seen in a huge building dated to Gözlükule LBA II and in fortification walls of Yümüktepe.

Key Words: Çukurova, Central Anatolia, Kizzuwatna, Hittite, Pottery Relations

ÖNSÖZ

“*Seramik Buluntuların Işığında M.Ö. II. binde Çukurova-Orta Anadolu İlişkileri*” adı altındaki bu tezde, söz konusu çağda Çukurova Bölgesi ve Orta Anadolu Bölgesi arasındaki ilişkiler seramik buluntulara dayandırılarak incelenmeye çalışılmıştır.

Tez çalışmam sırasında yardımlarını ve manevi desteğini esirgemeyen, değerli zamanını ayıran hocam ve tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Ahmet ÜNAL’a danışmanım olmayı kabul ettiği ve beni onurlandırdığı için teşekkür etmeyi bir gönül borcu sayıyorum. Sadece bu çalışmamda değil her zaman için benden desteğini eksik etmeyen hocam ve çok değerli eşim Yrd. Doç. Dr. K. Serdar GİRGİNER’e de teşekkür etmek isterim. Ayrıca zor günlerde desteğini esirgememiş olan hocamız Yrd. Doç. Dr. Ercan NALBANTOĞLU’na da teşekkürü bir borç bilirim.

Bu çalışmam sırasında, yaptığım herşeyde olduğu gibi ilham kaynağım olan kızım Lidya Su GİRGİNER’e de bana bu şevki verdiği için iyi ki varsın diyorum.

Arş. Gör. Özlem GİRGİNER

Adana, Nisan 2008

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xi
EKLER LİSTESİ.....	xii

BİRİNCİ BÖLÜM GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Amacı	1
1.2. Çalışmanın Önemi	1
1.3. Çalışmanın Kapsamı	2
1.4. Önceki Çalışmalar	2

İKİNCİ BÖLÜM KİLİKYA’NIN FİZİKİ ve TARİHİ COĞRAFYASI ile ANTİK ÇAĞDAKİ SINIRLARI

2.1. Fiziki Coğrafya	5
2.2. Tarihi Coğrafya	6
2.2.1. M.Ö.II. ve I. Binyıllarda Kizzuwatna Kentleri ve Lokalizasyon Problemleri	6
2.2.2. Kizzuwatna ve Kilikya’nın Kapladığı Alan ve Antik Çağdaki Sınırları.....	7
2.2.2.1. Kizzuwatna’nın Lokalizasyonu.....	7
2.2.2.2. M.Ö. II. Binyılda Kizzuwatna’nın Sınırları.....	8
2.2.2.3. M.Ö. I. Binyılda Kilikya’nın Sınırları.....	9

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM SİYASAL AÇIDAN HİTİT-KIZZUWATNA İLİŞKİLERİ.....11

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
ÇUKUROVA'DA M.Ö. II. BİNYIL SERAMİKLERİNİN
ELE GEÇTİĞİ YERLEŞMELER

4.1. Kazılar.....	17
4.1.1. Tarsus-Gözlükule	17
4.1.1.1. Konum ve Kazı Tarihi.....	17
4.1.1.2. Tarsus-Gözlükule Stratigrafisi.....	18
4.1.2. Mersin-Yümüktepe	20
4.1.2.1. Konum ve Kazı Tarihi.....	20
4.1.2.2. Mersin-Yümüktepe Stratigrafisi.....	21
4.1.3. Kinet Höyük (Hatay).....	23
4.1.3.1. Konum ve Kazı Tarihi.....	23
4.1.3.2. Kinet Höyük Stratigrafisi.....	23
4.1.4. Kilise Tepe (Mersin).....	25
4.1.4.1. Konum ve Kazı Tarihi.....	25
4.1.4.2. Kilise Tepe Stratigrafisi.....	26

BEŞİNCİ BÖLÜM
ÇUKUROVA'DA M.Ö. II. BİNYIL SERAMİKLERİYLE
BENZERLİK KURULAN KAP FORMLARININ GÖRÜLDÜĞÜ
ORTA ANADOLU YERLEŞMELERİ

5.1. Orta Anadolu'da Benzerlik Kurulan Başlıca Merkezler.....	27
5.1.1. Kültepe (Kayseri).....	27
5.1.1.1. Konum ve Kazı Tarihi.....	27
5.1.1.2. Kültepe Stratigrafisi.....	28
5.1.2. Maşat Höyük.....	31
5.1.2.1. Konum ve Kazı Tarihi.....	31
5.1.2.2. Maşat Höyük Stratigrafisi.....	31
5.1.3. Alacahöyük.....	33
5.1.3.1. Konum ve Kazı Tarihi.....	33
5.1.3.2. Alacahöyük Stratigrafisi.....	34
5.1.4. Boğazköy.....	35

5.1.4.1. Konum ve Kazı Tarihi.....	35
5.1.4.2. Boğazköy Stratigrafisi.....	36
5.1.5. Alishar.....	36
5.1.5.1. Konum ve Kazı Tarihi.....	36
5.1.5.2. Alishar Stratigrafisi.....	37
5.1.6. İnandıktepe.....	37
5.1.6.1. Konum ve Kazı Tarihi.....	37
5.1.6.2. İnandıktepe Stratigrafisi.....	38

ALTINCI BÖLÜM
ÇUKUROVA ve ORTA ANADOLU'DAKİ
MERKEZLER ARASINDA M.Ö. II. BİNYILDA BENZERLİK
TESPİT EDİLEN KAP FORMLARI

6.1. Çanaklar.....	39
6.1.1. Yüksek Kaideli Çanaklar (Meyvelikler).....	39
6.1.2. Alçak Kaideli Çanaklar.....	40
6.1.3. Minyatür Çanaklar.....	41
6.1.4. Yayvan Çanaklar.....	41
6.1.5. Omurgalı Çanaklar.....	42
6.2. Testiler.....	42
6.2.1. Minyatür Testiler.....	42
6.2.2. Matara Biçimli Testiler.....	43
6.2.3. Yonca Ağızlı Testiler.....	44
6.2.4. Akıtacaklı Testiler.....	45
6.2.5. Uzun Testiler.....	46
6.3. Fincanlar.....	47
6.4. Çömlekler.....	48
6.5. Vazolar.....	48
6.6. Çaydanlıklar.....	49
6.7. Kap Altlıkları.....	50
6.8. Huniler.....	51
6.9. Kapaklar.....	51
6.10. Banyo Kapları.....	51

6.11. Kol Biçimli Libasyon Kapları.....	53
6.12. İğ Biçimli Şişeler (Spindle Bottle).....	54
6.13. Tavalar.....	54

YEDİNCİ BÖLÜM

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME.....	55
------------------------------------	-----------

KAYNAKÇA.....	59
EKLER.....	66
ÖZGEÇMİŞ.....	96

KISALTMALAR

Bd	: Band
Bkz.	: Bakınız
Des	: Desen
Fs.N.Özgüç	: Aspects of Art and Iconography: Anatolia and Its Neighbors, (Eds: M.J. Mellink-E. Porada, <i>et.al.</i>), Ankara.
GTÇ	: Geç Tunç Çağı
Lev.	: Levha
No	: Numara
OTÇ	: Orta Tunç Çağı
RLW-m (ware)	: Red Lustrous Wheel made (ware)
Şek.	: Şekil
Vd.	: ve devamı

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1:	Kizzuwatna- Hitit Devletleri Arasındaki Antlaşmalar (Ünal 2002).....	12
Tablo 2:	Tarsus-Gözlükule Stratigrafi Tablosu.....	18
Tablo 3:	Mersin-Yümüktepe Stratigrafi Tablosu.....	22
Tablo 4:	Kinet Höyük Stratigrafi Tablosu.....	24
Tablo 5:	Kültepe-Neşa Karum Stratigrafisi.....	30
Tablo 6:	Kültepe-Neşa Tepe Stratigrafisi.....	31
Tablo 7:	M.Ö. II. Binyıla ait Boğazköy Tabakaları.....	36

EKLER

Ek 1-Harita 1:	M.Ö. II. Binde Çukurova ve Çevresi	66
Ek 2- Harita 2:	Dağlık ve Ovalık Kilikya.....	67
Ek 3- Harita 3 :	Kinet Höyük'ün Konumu (Gates 2001a: fig.1).....	68
Ek 4- Harita 4 :	Kilise Tepe'nin Konumu (Postgate 1996: 424 fig.1).....	69
Ek 5- Harita 5:	Kayrak Tepe Barajı İnşası Sırasında Tahrip Görecek Alan (Postgate 1997: 450 fig.1).....	70
Ek 6- Harita 6 :	İnandıktepe'nin Konumu (Özgüç 1988: 137, Harita 1).....	71
Ek 7- Plan 1:	Tarsus- Gözlükule Topografik Planı (Özyar 2005: fig. 4).....	72
Ek 8- Plan 2:	Mersin-Yümüktepe Topografik Planı (Garstang 1953: fig.2)....	73
Ek 9- Plan 3:	Kinet Höyük Topografik Planı (Gates 2002: 61 fig.1).....	74
Ek 10- Plan 4:	Kültepe'nin Topografik Planı (Özgüç 2005: res.8).....	75
Ek 11- Plan 5:	Maşat Höyük Topografik Planı (Özgüç 1978: harita 1).....	76
Ek 12- Plan 6:	Alacahöyük Topografik Planı (Koşay 1973: Lev. LXXXV)....	77
Ek 13- Plan 7:	Boğazköy Topografik Planı (Seeher 2002a: 157).....	78
Ek 14- Plan 8:	İnandıktepe Topografik Haritasından Bir Bölüm (Özgüç 1988: 174).....	79
Ek 15- Levha 1:	Sirkeli Kaya Kabartmaları	80
Ek 16- Levha 2:	a. Tarsus-Gözlükule. Goldman 1956: fig. 303 n. 976	81
	b. Tarsus-Gözlükule. Goldman 1956: fig. 377 n. 976	
	c. Tarsus-Gözlükule. Goldman 1956: fig. 303 n. 974	
	d. Tarsus-Gözlükule. Goldman 1956: fig. 377 n. 984	
Ek 17- Levha 3:	a. Mersin-Yümüktepe. Garstang 1953: fig. 144 n. 13	82
	b. Tarsus-Gözlükule. Goldman 1956: Fig. 287 n. 781	
	c. Kültepe. Özgüç 1950: Lev. LXXIX n. 616	
	d. Alacahöyük. Koşay 1951: Lev. XLIV res. 3 Al.c. 488	
	e. Alacahöyük. Koşay 1951: Lev. XLIV res. 7 Al.c. 489	
Ek 18- Levha 4:	a. Tarsus-Gözlükule. Goldman 1956: fig. 318 n. 1132	83
	b. Tarsus-Gözlükule. Goldman 1956: fig. 305 n. 987.	
	c. Tarsus-Gözlükule. Goldman 1956: fig. 305 n. 991	
Ek 19- Levha 5:	a. Alişar. Osten 1937: pl. IV, e 1508	84
	b. Tarsus-Gözlükule. Goldman 1956: fig 327 n. 1198	
	c. Alacahöyük. Koşay 1951: Lev. LXII res.1	

	d. Tarsus-Gözlükule. Goldman 1956: fig. 377 n. 1024	
	e. Mersin-Yümüktepe. Garstang 1953: fig. 157 n.15	
	f. Kilisetepe. Symington 2001: fig. 9	
Ek 20- Levha 6:	a. Kültepe. Özgüç 1982: lev. 46 n. 7a-b85	
	b. Alacahöyük. Koşay 1951: lev. XLVII res.1...	
Ek 21- Levha 7:	a. Boğazköy. Fischer 1963: taf. 46 n. 47486	
	b. Kuşaklı. Mielke 2006: Abb. 25	
	c. Alacahöyük. Koşay 1966: lev. 105 Al.h. 46	
Ek 22- Levha 8:	a. Tarsus-Gözlükule. Goldman 1956: fig. 295 n. 860 a-b87	
	b. Tarsus-Gözlükule. Goldman 1956: fig. 295 n. 859	
	c. Mersin-Yümüktepe. Garstang 1953: fig. 143 n.2.	
Ek 23- Levha 9:	a. Kültepe. Özgüç 1950: lev. LX n. 61788	
	b. Tarsus-Gözlükule. Goldman 1956: fig. 309 n. 1009	
	c. Alişar. Osten 1937: pl. V, e 877	
	d. Tarsus-Gözlükule. Goldman 1956: fig. 313 n. 1078	
Ek 24- Levha 10:	a. Tarsus-Gözlükule. Goldman 1956: fig. 322 n. 1191 89	
	b. Alacahöyük. Koşay-Akok 1947: pl. XXXVI Al.h. 84	
	c. Tarsus-Gözlükule. Goldman 1956: fig. 306 n. 1001	
	d. Alişar. Osten 1937: fig. 173, e 1699	
	e. Alişar. Osten 1937: fig. 173, d 2889...	
Ek 25- Levha 11:	a. Tarsus-Gözlükule. Goldman 1956: fig. 294 n. 83890	
	b. Kültepe. Özgüç 1953: lev. XXX n. 185	
	c. Kültepe. Özgüç 1953: lev. XXX n. 186	
	d. Tarsus-Gözlükule. Goldman 1956: fig. 298 n. 883	
	e. Tarsus-Gözlükule. Goldman 1956: fig. 277 n. 597	
Ek 26- Levha 12:	a. Tarsus-Gözlükule. Goldman 1956: fig. 370 n. 87191	
	b. Tarsus-Gözlükule. Goldman 1956: fig. 297 n. 870	
	c. Alacahöyük. Koşay 1938: pl. XXVIII Al.a. 152	
	d. Tarsus-Gözlükule. Goldman 1956: fig. 297 n. 868	
Ek 27- Levha 13:	a. Tarsus-Gözlükule. Goldman 1956: fig. 383 n. 123192	
	b. Alacahöyük. Koşay 1938: lev. XXXV	
	c. Tarsus-Gözlükule. Goldman 1956: fig. 383 n. 1061	
	d. Alacahöyük. Koşay-Akok 1966: lev. 102, Al.i.311	
	e. Tarsus-Gözlükule. Goldman 1956: fig. 383 n. 1057	

	f. Alacahöyük. Koşay 1951: pl. LXI fig. 3 Al.c. 377	
Ek 28- Levha 14:	a. Alacahöyük. Koşay 1938: lev. XXXVI Al. A. 259	93
	b-c. Tarsus-Gözlükule. Goldman 1956: fig. 381 n. 1054	
	d. Alacahöyük. Koşay 1966: lev. 107 e 253	
Ek 29- Levha 15:	a. Alişar. Osten 1937: fig. 205, d 1766	94
	b. Kültepe. Özgüç 1988: lev. O, 2	
	c. Kilisetepe. Symington 2001: fig. 6	
	d. Porsuk. Dupre 1983: pl. 41 n. 250	
	e. Boğazköy. Fischer 1963: tafel 122 n. 1124	
Ek 30- Levha 16:	a. Kuşaklı.Mielke 2006: taf. 80 n.1	95
	b. Kültepe. Özgüç 1982: lev. 47 n. 4a-b	
	c. Kilisetepe. Symington 2001: fig.6	
	d. Boğazköy. Fischer 1963: taf. 125 n. 1141	
	e. Porsuk. Dupre 1983: pl. 41 n. 247	

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Amacı

Bu çalışma ‘Seramik Buluntuların Işığı Altında M.Ö. II.Binyılda Çukurova-Orta Anadolu İlişkileri’ başlığı altında sunulmaktadır.

Tez çalışması sırasında Çukurova olarak adlandırılan bölge, kuzeyde Toros Dağları’nın güney kesimi, güneyde ise Amik Ovası’na kadar olan bölgeyle sınırlanmış; Orta Anadolu Bölgesi ise yaklaşık olarak günümüzdeki sınırlarıyla ele alınmaya çalışılmıştır. M.Ö. II.binyılda özellikle de ikinci yarısında Çukurova’da Hurri kökenli Kizzuwatna devletinin hakimiyeti söz konusuyken, Orta Anadolu ETÇ sonlarında bölgeye gelmeye başlayan Hitit kavminin hakimiyetinde bir imparatorluğu barındırmıştır.

Bu çalışma sırasında her iki bölge kültürlerinin M.Ö. II.binyılda birbiriyle olan bağlantıları seramik buluntuların ışığı altında değerlendirilerek ortaya konmaya çalışılacaktır.

1.2. Çalışmanın Önemi

M.Ö. II. binyılda Orta Anadolu’da Kızılırmak kavsi içinde çekirdek bölgesini oluşturmuş ancak Anadolu’nun pek çok bölgesinde etkilerini hissettirmiş olan Hititler, Suriye ve Mezopotamya’yı ele geçirebilmek amacıyla güneye seferlerde bulunmuştur. Mezopotamya’nın zenginliklerini ele geçirmek için yaptıkları bu seferlerde Çukurova Bölgesi konumu gereği Hititler için her zaman önemli olmuştur. Aynı tarihte Hurri kökenli Kizzuwatna Devleti’nin hakimiyetindeki bu bölge, yapılan antlaşmaların gösterdiği üzere, kimi zaman Hititler’e bağımlı kalırken kimi zaman da özerkliğini kazanmış ancak her zaman kültürel özerkliğini korumuştur.

Bu çalışmada, siyasi antlaşma ve yazışmaların da gösterdiği, her iki bölge arasında var olan ilişkilerin seramik buluntularla da desteklenip desteklenmediği ve bu etkilerin boyutu ortaya konmaya çalışılacaktır.

1.3. Çalışmanın Kapsamı

Bu tezde, Orta Anadolu ve Çukurova bölgelerinin M.Ö.II.binde seramik buluntulara dayandırılan ilişkisi ortaya konmaya çalışılırken öncelikle her iki bölgenin M.Ö.II.bine ait malzeme veren yerleşmeleri incelenmiştir. Tüm merkezler değerlendirildikten sonra iki bölge arasında benzerlik sunan seramiklerin görüldüğü yerleşmeler tespit edilmiş ve tez kapsamı içine bu merkezler alınmıştır. Orta Anadolu'da teze dahil edilen bu merkezler; Boğazköy, Alacahöyük, Alishar, Kültepe, İnandık ve Maşathöyük'tür. Çukurova Bölgesi'nde ise Tarsus-Gözlükule, Mersin-Yümüktepe, Kinet Höyük ve Kilise Tepe ele alınmış, her iki bölge arasında bir geçiş konumu bulunan Porsuk Höyük ile de benzerlikler ortaya konmaya çalışılmıştır.

1.4. Önceki Çalışmalar

Tez konusuyla ilgili yapılan çalışmalar sırasında Orta Anadolu ve Çukurova Bölgeleri'nin M.Ö.II.binyılda seramiklerinin karşılaştırıldığı kapsamlı bir yayın ya da makaleye rastlanılmamıştır. Ancak her iki bölgede yapılan kazılardan ele geçen buluntular hafirleri tarafından yayınlanmış ve bu yayınlarda söz konusu ilişkilere, benzerlik kuran eserlere değinilmiştir.

Dupre, S. 1983: *Porsuk I: La Ceramique de L'age du Bronze et de L'age du Fer*, Paris.

Fischer, F. 1963: *Die Hethitische Keramik von Boğazköy*, Boğazköy-Hattusa IV, Wissenschaftliche Veröffentlichungen der Deutschen Orient-Gesellschaft (WVDOG) 75, Berlin.

Garstang, J. 1953: *Prehistoric Mersin*, Oxford.

Goldman, H. 1956: *Excavations at Gözülü Kule, Tarsus, from the Neolithic through the Bronze Age*, Vol. II, Princeton.

Koşay, H.Z. 1938: *Türk Tarih Kurumu Tarafından Yapılan Alaca Höyük Hafriyatı, 1936 daki Çalışmalara Ait ilk Rapor*, Ankara.

Koşay, H.Z – Akok, M. 1966: *Türk Tarih Kurumu Tarafından Yapılan Alaca Höyük Kazısı, 1940-1948'deki Çalışmalara ve Keşiflere Ait İlk Rapor*, Ankara.

Mielke, D.P. 2006: *Kuşaklı-Sarissa. Die Keramik vom Westhang*, Band: 2, Leidorf.

Müller-Karpe, A. 1988: *Hethitische Töpferei der Oberstadt von Hattusa. Ein Beitrag zur Kenntnis späet-grosszeitlicher Keramik und Töpferbetriebe*. Marburger Studien zur Vor- und Frühgeschichte, Band 10.

Orthmann, W. 1963: *Die Keramik der Frühen Bronzezeit aus Inneranatolien*, Berlin.

Özgen, İ.-Gates, M.H. 1993: “Report on the Bilkent University Archaeological Survey in Cilicia and the Northern Hatay : August 1991”, *X. Araştırma Sonuçları Toplantısı (AST)*, 387-394.

Özgüç, T. 1950: *Türk Tarih Kurumu Tarafından Yapılan Kültepe Kazısı Raporu 1948*, Ankara.

Özgüç, T. 1953: *Türk Tarih Kurumu Tarafından Yapılan Kültepe Kazısı Raporu 1949*, Ankara.

Özgüç, T. 1978: *Maşat Höyük Kazıları ve Çevresindeki Araştırmalar*, Ankara.

Özgüç, T. 1982: *Maşat Höyük II: Boğazköy'ün Doğusunda Bir Hitit Merkezi*, Ankara.

Özgüç, T. 1988: *İnandıktepe. Eski Hitit Çağında Önemli Bir Kült Merkezi*, Ankara.

Özgüç, T. 1999: *The Places and Temples of Kültepe-Kaniş/ Neşa*, Ankara.

Özgüç, T. 2002: “Maşat Höyük: Kaşka Sınır Bölgesinde Bir İdare Merkezi”, *Hititler ve Hitit İmparatorluğu: 1000 Tanrılı Halk*, Bonn, 466-467.

Özgüç, T. 2002: “Alaca Höyük: İmparatorluğun Çekirdek Bölgesinde Bir Kült Merkezi”, *Hititler ve Hitit İmparatorluğu: 1000 Tanrılı Halk*, Bonn, 468-469

Özgüç, T. 2005: *Kültepe, Kaniş-Neşa*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Özyar, A. 2005: “Field Seasons 2001-2003 of the Tarsus-Gözlükule Interdisciplinary Research Project”, *Field Seasons 2001-2003 of the Tarsus-Gözlükule Interdisciplinary Research Project*, (Ed: A. Özyar), İstanbul, 8-47.

Von der Osten 1937: *The Alishar Hüyük, Seasons of 1930-32. II* , OIP XXIX, Chicago.

Parzinger, H.- Sanz, R. 1992: *Die Oberstadt von Hattusa. Hethitische Keramik aus dem zentralen Tempelviertel. Funde aus den Grabungen 1982-1987.* Boğazköy-Hattusa XV Berlin.

Ünal, A. 2002: *Hititler Devrinde Anadolu I*, İstanbul

Ünal, A. - Girginer, K. S. 2007: *Kilikya-Çukurova, İlk Çağlardan Osmanlılar Dönemi'ne Kadar Kilikya'da Tarihi Coğrafya, Tarih ve Arkeoloji*, İstanbul.

İKİNCİ BÖLÜM

KİLİKYA'NIN FİZİKİ ve TARİHİ COĞRAFYASI ile ANTİK ÇAĞDAKİ SINIRLARI

2.1. Fiziki Coğrafya

Günümüz Çukurova'sı, kuzey ve kuzeybatıda en yüksek yerleri Bolkar (3337m.), Aladağ (3756m.) (Ünal-Girginer, 2007: 23; ayrıca bkz: Thoma, 1991: 71vdd.) ve Tahtalı Dağları (2419m.) olan Toros Dağları'nca Orta Anadolu platosundan ayrılmıştır. Doğusunda, Kahramanmaraş-Antakya arasında kuzeyden güneye uzunluğu 175 km.'ye varan, genişliği 15-30km. arasında değişen ve yüksekliği 2240m.'ye ulaşan (örneğin Mıgır Tepe) Amanos Dağları (Nur Dağları); batısında, aşağı Tarsus Ovası'nın bittiği yer veya Mersin civarı ile güneyinde, eskilerin bu kesimde Kilikya Denizi (Κιλικια θαλασσα) olarak adlandırdıkları Akdeniz ile çevrilidir.

Çukurova ilk bakışta kendi içine kapalı bir havza gibi gözükse de, Orta Anadolu'yu Doğu Akdeniz ve Suriye-Mezopotamya'ya, bunun yanında Mezopotamya'yı da Orta Anadolu, Batı Anadolu ve Ege dünyasına bağlayan yollar üzerinde yer alan, dışarıya açık bir bölgedir (Ünal-Girginer, age 50).

Çukurova kendine özgü bu coğrafi konumu dolayısıyla (Ek1-Harita 1), hem çeşitli kavimlerin gelip geçtiği veya sürekli yerleştiği bir geçit, hem de Orta Anadolu, Mezopotamya ya da deniz yönünden gelen siyasi güçlerin kolayca hakimiyetleri altına alabildikleri tampon bir bölge olarak çoğulcu bir kültür ve uygarlık merkezi olmuştur (Jean, 2001: 5).

Eski Grek ve Romalı yazar ve coğrafyacılar Kilikya'yı ikiye ayırarak mütalaa ederlerdi. Herodot, Ptolemeos ve Strabo gibi antik yazarlar, bölgenin batısında yer alan taşlık, kayalık, sarp ve dağlık kısmına Tracheia (Κιλικια τραχέια) veya Oreine Kilikya (Grekçe ορεινη Κιλικια), veya Cilicia Aspera (Latince), doğudaki ovalık kısmına ise Pedias (Κιλικια πεδιας) veya Idios Kilikia (Grekçe) veya Cilicia Compestris (Latince) diyorlardı (Ek 2-Harita 2). Bu bölgenin doğusu ovalıktır ve bundan dolayı Çukurova olarak adlandırılır. Batısı ise topografik ve iklim açısından tamamen farklıdır.

2.2. Tarihi Coğrafya

2.2.1. M.Ö.II. ve I. Binyıllarda Kizzuwatna Kentleri ve Lokalizasyon Problemleri

Çivi yazılı kaynaklara göre Kizzuwatna içinde yer aldığı kesin olan kentler şunlardır: Anamušta, Arana, Aruna, Arušana, Adaniya, Azpišana, Hulašana, Irima, İshupitta (?), Kummanni, Lamiya (bu kentle ilgili kaynaklar için bkz: Freu, 2001: 13 dn. 3), Landa (?), Lawazantiya, Luwana (yukarı Seyhan Vadisi'nde?), Niriša, Paduwanta, Pitura, Puruna, Šaliya, Šerigga, Šinamu[...], Tarša, Terušana / Tirusa, Turpina, Turutma, Uparbašana, Ura, Urauna, Urika, Urušana, Uda, Waššukanna, Wastiša, Zaparašana-Dağı, Zazlipa, Zilapuna, Zinziluwa ve Zunahara (Goetze, 1940 ve Ünal, 1997: 143 vd.) (Kizzuwatna'da yer alan kentlerin listesini genişleten araştırmacılar için bkz: Forlanini, 2001: 563'teki harita. I.Hattušili'nin yıllıklarında (KBo 10.2 ii 11vd.) Haššuwa ile birlikte sadece bir defa ismi geçen Zaruna'yı sadece Kilikya'da yerleştirmekle kalmıyor, onu Castabala güneyindeki Bozhöyük'e lokalize etmektedir). Ama şimdilerde Haššuwa'nın Tilmen Höyük'te olduğu sanılmaktadır.

Ura kenti ile yapılan bir antlaşmada kabile reisleri veya tüccarlara ait olan şu kent veya köylerin adı geçer (Bkz. Ünal, 2003: 13vd): Ukšu, Partanta, Huddu, İyaninna ve Lalatta, ismin benzer bir şekilde tarihi devamlılığı dolayısıyla Tarsus ile eşitlenen Tarše/Tarzi, Adana ile eşitlenen Adaniya, Comana Cataoniae (*Şar*) ile eşitlenen Kummanni, Lamas (*Limonlu*) ile eşitlenen Lamiya, Pozantı (*Bizans devrindeki Podantos*) ile eşitlenen Paduwanda, Serica ile eşitlenen Šerigga (Börker-Klähn, 1996: 59vdd. Kayseri'ye yakın Kemer civarında aranan klasik kent ismi Sirica'yı Sirkeli ile eşitlemek istemektedir) ve İdrimi yazıtındaki Ulišum / Ulušila ile (Gates, 1999 b: 303 vd; Gates, 2001 b: 203 vd.) ya da gene salt isim benzerliğine dayanarak Hitit metinlerinde geçen İzziya = İssos ile eşitlenmek istenen İskenderun Körfezi'ndeki Kinet Höyük (*İssos*) (Gates, 2001 a: 138 ve dn.1; Forlanini, 1988:147 ve daha ayrıntılı olarak bkz: Forlanini, 2001: 553 vd.) dışındaki kentler bilinmemektedir.

Šaliya kenti olasılıkla Gülek Boğazı'nın kuzeyinde yer alıyordu. Bundan dolayı Ulukışla yakınında yer alan ve Gülek Boğazı'nın ağzında önemli bir stratejik konuma sahip Porsuk (*Zeyve*) Höyük ile eşitlenmek istenmektedir. Ancak Zeyve Höyüğü'nü Atuna/Tuna kenti lokalizasyonu için aday gösteren araştırmacıların var olduğunu da

belirtmek gerekir (Lemaire, 1991: 269 dn. 14. Eski bibliyografya ile birlikte: Crespin, 1999: 61 vd.; Pelon, 2003: 420. ve Dupré, 1983: *Passim*).

Çukurova'da yer alan bu yerleşimler arasında büyüklükleriyle dikkati çeken ve Misis'in 35km. güneybatısında, Ceyhan Irmağı'nın hemen doğusunda yer alan Domuztepe, Sirkeli, Yılanlıkilise, Mercin, Adatepe II, Soyalihöyük, Hesigin Tepe, Anberinharki, Höyük ve Nergis'in Kizzuwatna'da Hitit işgalinden sonra bölgenin en önemli Hitit kentleri oldukları ileri sürülmüşse de (Yakar, 2001: 42), 1992-1997 yılları arasında Sirkeli'de yapılan arkeolojik araştırmaların gösterdiği gibi ovalık kesimde hakiki "*Hitit*" kentleri aramak boşuna bir uğraşıdır (Ünal-Girginer, age 59).

2.2.2. Kizzuwatna ve Kilikya'nın Kapladığı Alan ve Antik Çağdaki Sınırları

2.2.2.1. Kizzuwatna'nın Lokalizasyonu

Hitit dilinin çözülmeye başladığı ve Hititolojinin başlangıç yıllarını oluşturan 1920'lerde, henüz Hitit belgeleri ayrıntılı olarak konuşmaya başlamadan önce Kizzuwatna, güçlü kraliçe Puduhepa'nın anavatanı ve fazlasıyla abartılarak Hititler devrinde demirciliğin merkezi olarak biliniyordu (Ünal, 2000: 27-28). Bu yapılırken eski Yunan efsanelerine göre demirin tarihte ilk kez işlendiği yer olarak bugün Küçük Kafkasya denen doğu Karadeniz sahilleri biliniyordu (Tsetskhladze, 1995: 307vd). Buna göre Pontus da denen bu bölgede Kalybes kavmi vardı (Bu efsanevi kavim hakkında bkz: Magie, 1950: 1068) ve onlar demir işlemekten başka bir işle uğraşmıyorlardı:

"Onlar (Kalybes) öküzlerin yardımıyla arazide tarım yapmakla, tatlı meyveler üretmekle, otlaklarda hayvan sürüleri olatmakla uğraşmazlar. Bol demir içeren sert toprağı kazarlar ve bundan elde ettikleri demiri yiyecek maddeleri karşılığı takas ederler" (Buchholz, 1999: 286 vd).

Bu haber, Yunan efsanesindeki Kalybes ile ilişkiye geçirilmiş ve bundan dolayı daha Hititolojinin başlarında Kizzuwatna coğrafi bir bölge olarak doğu Karadeniz sahillerine yani o efsanevi Kalybes Ülkesi içlerine konmuştu. Kizzuwatna'yı Pontus'a koymak isteyenlerin başında Boğazköy tabletlerinin kaşifi Hugo Winckler geliyor ve onu çok sayıda araştırmacı izliyordu (Ünal-Girginer, ay; Goetze, 1940: 1 dn.1). Efsane

üzerine kurulu bu lokalizasyonun yanlışlığı çok eskiden beri biliniyordu ancak Eski Grek kaynaklarına körükörüne inanan E. Forrer'in önderliğini yaptığı (Ünal-Girginer, ay; Forrer, 1926-1929: Passim; Forrer, 1937: 135-186, 267-268) bu görüşe hiç kimse karşı çıkamıyordu. Kilikya'ya ise, Hitit tarihi coğrafyası içinde sonraları Batı Anadolu'ya kaydırılan Arzawa devletleri yerleştiriliyordu (Forrer, ay). Arzawa'nın Kilikya'da lokalize edilmesinde, Hititçe'nin en eski belgelerini oluşturan ve 1887'de Mısır'da Amarna'da bulunan iki adet mektup da etken oluyordu. III. Amenophis'ten Arzawa kralı Tarhundaradu'ya hitaben yazılmış olan bu mektubun dili Hititçe olduğundan, bu mektupların diline o zamanlar "Arzawaca" deniyor, Arzawa'nın Mısırla mektuplaşacak kadar büyük bir güç olduğuna inanılıyor ve bundan dolayı Mısır ve Yakınoğu'ya en yakın bölge olan Kilikya'ya yerleştiriliyordu. Halbu ki, bu durumun aksi gerçektir, çünkü Kizzuwatna'nın Suriye-Mezopotamya dünyasına yakınlığı, yapılan devlet antlaşmalarının resmi dilinin Hititçe değil, Akadça olması, Kizzuwatna yer, şahıs ve tanrı isimlerinin pekçoğunun Hurri kökenli olması vs, Kizzuwatna'nın kuzeyde değil, güneyde, Babil dünyası orbisi içinde olduğunu gösteriyordu.

Genel kanının aksine, birçok tarihi ve coğrafi haber ile arkeolojik kalıntılara dayanarak Kizzuwatna'yı günümüz Çukurova'sına yerleştiren A. Goetze değil, A.T. Olmstead (Olmstead, 1922: 230, dn. 4), Smith, Sayce ve daha nice araştırmacıdır (Eski bibliyografya Goetze, 1940: 1, dn.2; olumlu bir tanıtım yazısı için Krş: Garstang, 1942: 233 vd). Goetze 1940'ta yazdığı ve bugün bile standart olarak kabul edilen araştırmasıyla bu fikri sadece genişletmiştir.

2.2.2.3. M.Ö. II. Binyılda Kizzuwatna'nın Sınırları

Kilikya'nın M.Ö.I.binyıldaki sınırları, genel hatlarıyla bilinmekle beraber, daha geç dönemlerde sahilden ne kadar içerilere uzandığı bilinmemektedir. M.Ö.II.binyılda kapsadığı alanı tespit etmek ise, bir o kadar güçtür. Çünkü, birçok bölgede olduğu gibi, Kizzuwatna'nın da bir çekirdek sahası, bir de batı, kuzey ve doğusunda tampon bölgeleri ve geçici genişleme alanları vardı. Tabii ki bu tampon bölgeler siyasi gelişmeler ve güç dengelerine göre sürekli yer değiştiriyordu. Herodot bile kendi devrinde (M.Ö.5.yy.) Kilikya'nın sınırlarının kuzeyde Kızılırmak, doğuda ise Fırat Nehri'ne kadar ulaştığını yazar. Bu açıdan bakıldığında, M.Ö.15.yy.'a tarihlenen İşmerika Antlaşması olarak bilinen Orta Hitit metnine göre, Şanlıurfa'nın doğusunda bir

yerlerde aranması gereken, ancak bazı araştırmacılara göre de Kuzey Suriye'deki Tel Fekheriya'da olduğu düşünülen Mitanni Devleti'nin Başkenti *Waššukanni*'nin Kizzuwatna toprakları içinde yer alması bizleri şaşırtmamalıdır. O zamanlar hala bağımsız olan Kizzuwatna devletinin sınırları gerçekten Fırat Nehri'ne kadar ulaşıyordu. Gene aynı dönemde, Zile yakınlarındaki Maşat Höyük'te bulunan bir mekuptan öğrendiğimize göre, Kizzuwatna'nın kuzey sınırları, Gülek Boğazı'nın çok daha kuzeyine çıkıyor, Maşat Höyük ve Sapinuwa-Ortaköy'e (*Çorum*) kadar ulaşıyordu (Alp, 1991: 74). Kısmen II. Tuthaliya devrinde başlayan ve I.Şuppiluliuma devrinde tamamlanan Hitit hegemonyası, devletin sınırlarını daraltmıştı. Keza Kuzey Suriye'ye yaygın bir biçimde seferler düzenleyen Şuppiluliuma, kendisini o bölgeye götüren yollar üzerinde bulunan geniş bir alanın Kizzuwatna'nın elinde bulunmasına müsaade edemezdi. Bu hudut aşağı yukarı, M.Ö.546'deki Pers hakimiyeti gelinceye kadar Kilikya kralı Syennesis'in topraklarına tekabül etmekteydi. Ancak M.Ö. II.binde Kızılırmak'ı kuzeye doğru geçmekle çok daha geniş bir alanı kapsıyordu. En önemlisi de, Orta Hitit Dönemi'nde (M.Ö.1450-1350) Hitit hanedanının Hurri-Kizzuwatna kökenli olmasıydı. Bu dönemde kraliçeler bile Hurrice isimler taşıyorlardı. Çorum'un 55 km. güneyindeki Ortaköy'de son yıllarda bulunan ve bir kısmı A. Ünal tarafından yayımlanan parçalar dışında (Ünal, 1998: *Passim*) binlerce Hititçe ve Hurrice tablet, bu durumun gerçekleri yansıttığı konusunu pekiştirmektedir.

2.2.2.4. M.Ö. I. Binyılda Kilikya'nın Sınırları

M.Ö.II.binyılda Kizzuwatna ve M.Ö.I.binyılda Kilikya bölgesi, günümüz Çukurova'sının aksine yaklaşık 40.000km.²lik geniş bir coğrafi alanı kapsamaktaydı. Batıda, Pamfilya'nın doğuda bittiği yerde, Manavgat-Anamur arasındaki bölgede başlıyor ve antik yazarların Myriandus (*İskenderun yakınları*) veya İssos Körfezi dedikleri İskenderun Körfezi'nin (*Issikos Kolpos*) doğusundaki Kilikiai Pylai'ye kadar uzanan çok geniş bir bölgeye yayılıyordu. Hatta başkaca görüşlere göre batıdaki sınırları Korakesion (*Coracesium, Alanya*) (Magie, 1950: 266), Melas Irmağı veya Selinus'a (*Gazipaşa*) kadar uzanıyordu (Tartışmaların özeti için bkz: Zoroğlu, 1994: 302vdd). Doğu sınırının ise Hatay bölgesindeki Kap Rhosus'a (*modern Akıncı, Arsuz, Ra's al-Hinzır, Domuz Burnu*) kadar uzandığı söylenmektedir (Mitford, 1980: 1232). Böylece batıdan doğuya Kilikya sahillerinin uzunluğu 520km.'ye ulaşmaktadır ki, bu da

küçümsenemeyecek bir mesafedir.

Kilikya'nın sahil kesimindeki batı-doğu sınırlarının böylece kabataslak da olsa belli olmasına karşın, kuzey istikametindeki sınırlarının nerelerde bittiği kesin değildir. Strabo'nun, Kilikya'da sahil kesiminden 70km. daha içerilerde olan hiçbir kent adını zikretmediği unutulmamalıdır (Strabo'nun Kilikya için bir kaynak olarak önemi ile ilgili olarak bkz: Desideri, 1991: 299-304). Bundan dolayı, bu sınırların dağlarla yani kuzeyde Toros, doğuda ise Amanoslarla belirlenmiş olması gayet doğaldır (Ruge, 1921: 385). Kesin sınırlar özellikle kuzeybatıda, Pisidia bölgesinde daha da belirsiz bir durum alıyordu. Örneğin genellikle Pisidia'ya konan Cotenna, Etenna ve Erymna gibi kentlerin hangi coğrafi bölge içinde oldukları pek bilinmez. Ama Güzelsu (*Sulles*) yukarılarında doğuya doğru uzanan sırtın Pisidia ile Tracheia arasındaki sınırı oluşturduğu tahmin edilmektedir (Mitford, 1990: 2132). Orta kesimlerde ise sınırı Geyik Dağları yakınlarında İsauria toprakları oluşturuyordu. Bu sınırlar daha önce de belirttiğimiz gibi, askeri, politik ve ekonomik şartlara bağlı olarak zaman içinde değişmiş, bazen Kappadokya'nın içlerine kadar girmiş ve hatta Herodot'a göre Fırat Nehri'nin yukarı kısımları Kilikya ile sınırı oluşturmuştu (Ünal-Girginer, 2007: 61; Erzen, 1940: 76vdd). Bu da aşağı yukarı Kappadokya sınırlarına tekabül edebilir. Gene Herodot'a göre (*I* 72) Kızılırmak Kilikyalılar'ın ülkesinden geçmekteydi. Eğer bu durum onun yanlışlığından kaynaklanmıyorsa, Kilikya zaman zaman Kayseri'nin kuzeyine kadar da yayılıyordu.

Hakikaten Kapadokya ile Kilikya arasındaki sınırları kesin olarak belirlemek imkansızdır. Bu bölgede Toros Dağları'nın sırtı sınır oluşturmuş olmalıdır. Ama Gülek Boğazı'nın doğusunda dağ silsileleri arttığından, sınırı belirlemek daha da zordur (Hild-Restle, 1981: 41). Geçitte ele geçen bir yazıt *oroi Kilikon* yazarken, Göksun'un güneyindeki Mazgac Beli'ndeki bir kaya yazıtı bir *bistum*'un sınırını oluşturmaktaydı.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SİYASAL AÇIDAN HİTİT-KİZZUWATNA İLİŞKİLERİ

Kültürel ilişkilerin yanında bağımsız Hurri krallığı ile Hititler arasında yoğun siyasi ilişkiler de söz konusu olmuştur. Bunun Hititler açısından en büyük nedeni de Kizzuwatna'nın, Hititler açısından oldukça önem taşıyan Kuzey Suriye bölgesine giden yollar üzerinde yer almasıdır.

Kizzuwatna ile ilgili bilgilerimiz, Hitit krallarının verdikleri bilgilerden ve onların Kizzuwatna kralları ile yapmış oldukları devlet antlaşmalarından kaynaklanmaktadır. Bildiğimiz ilk Hitit kralı I.Hattusili (M.Ö. 1650- 1620) çoğunlukla askeri seferlerini Kuzey Suriye'ye yöneltmiş ancak bu seferler esnasında yaklaşık olarak günümüz Çukurova'sına denk düşecek olan Kizzuwatna'ya hiç uğramamıştır (Ünal 2002: 123). I. Hantili ve I. Zidanta (M.Ö. 1590- 1550) ile yapılmış olması olası Kizzuwatna antlaşmaları bu çok erken tarih nedeniyle belki de II. Hantili ve II. Zidanta'ya aittir.

Kral Telipinu (M.Ö. 1510- 1485) devlet reformuyla ilgili ünlü fermanında, kral Ammuna zamanında Kalmiya, Arzawa, Sallapa, Parduwata ve Ahhula yanında Adaniya denen bir kentin de Hititler'e karşı düşmanca tavır takındığını ve isyan ettiğini yazmaktadır. Birçok araştırmacı bu ifadedeki isyan etme olayından hareketle Adaniya, yani Kizzuwatna bölgesinin daha Eski Hitit çağında Hitit boyunduruğu altına girmiş olduğunu ve burada Adaniya ile kastedilen coğrafi bölgenin Kizzuwatna'nın bizzat kendisi ile eşit olduğunu öne sürmüştür (Ünal 2002: 124; ayrıca bkz. Beal 1986: 424 vd.). A. Ünal; Gözlükule'de ele geçmiş olan ve bir Eski Hitit kralının mühür baskısını taşıyan arazi bağış belgesinin (Goetze 1939: 2 vdd.= Riemschneider, 1958: 28) bu bölgede bir Hitit hakimiyetinin kanıtı olarak görülemeyeceğini savunmakta, söz konusu bağış belgesinde bahsedilen tarlaların da Tarsus'ta bulunmadığını, dolayısıyla bu belgenin Tarsus'a sonradan getirilmiş olduğunu söylemektedir (Ünal, ay).

Hitit tarihinde kral Ammuna'nın devri talihsiz bir zaman olarak bilinir. Bu devirde Hititler, Kuzey Suriye'de hızla işgal ettikleri toprakları yine aynı hızla kaybetmişlerdir. İdrimi isimli bir Sami beyi, Mitanni kralı tarafından Alalah= Açına çevresine kral yapılmış ve Kizzuwatna kralı Palliya/Pilliya ile anlaşmıştı. Antlaşma metninin bir nüshası Alalah'ın IV. tabakasında bulunmuştur (AT3). Alalah'ta bulunan tabletler, burada İdrimi'den sonra onun oğlu Niqmepa ve torunu İlimilimma'dan oluşan üç nesillik bir Alalah krallığının varlığını kanıtlar. Ama metinde Pilliya'nın 'kral' ünvanıyla anılmaması dikkat çekicidir. Buna rağmen, onun Kizzuwatna kralı Pilliya ile aynı kişi olduğuna kuşku yoktur. Yani Ammuna zamanında ayaklanan Kizzuwatna kralı, bazı bilim adamlarınca Ispatalsu'nun babası Pariyawatri olduğu öne sürülse de, aslında Palliya'dır. Anlaşmanın karşılıklı eşitlik esasına dayanması önemli bir noktadır. Bu antlaşma ile mutlak surette Hitit yayılcılığına karşı ortak bir savunma amaçlanıyor olmalıydı. İdrimi'nin en az yedi tane Hitit kentini işgal etmiş olması da böyle bir stratejinin sonucu olabilir. Bu kentlerden bazıları İskenderun Körfezi'nde, bazıları da Kizzuwatna içlerindedir (Ünal 2002: 126; ayrıca bkz. Smith 1947: 76vd.).

Bundan sonraki dönemde Kuzey Suriye, Kizzuwatna ve Amik Ovası II. Tuthaliya (M.Ö.1420) veya I.Suppiluliuma (M.Ö. 1370) devrine kadar Hititlerin giremedikleri bölgeler olarak kalacaktır. Olasılıkla Kizzuwatna kralı Hititler'in zayıflığından faydalanarak Kizzuwatna'nın doğusu ve güneydoğusu, yani Amik Ovası yönünde genişlemişti ve kendine yeni müttefikler aramaktaydı. Alalah kralı İdrimi'nin bazı kıyı kentlerine Hititli (Hatte) demesinin nedeni henüz tespit edilmiş değildir. Hititler belki de Kuzey Suriye seferleriyle ilgili olarak İskenderun Körfezi çevresinde Kizzuwatna krallığına ait bazı sahil kentlerini ele geçirmiş veya Göksu Vadisi'nden inerek Kizzuwatna'yı batıdan kuşatmışlardı. Bölgenin batısında, Mersin ve Tarsus civarında bazı Kizzuwatna kentlerini ele geçirmişlerdi ve bu durum II. Tuthaliya saltanatının sonlarına doğru Kizzuwatna'nın Hitit toprakları içine alınmasının bir öncüsüydü. Belki de Mersin bu sıralarda Hititlerce işgal edilmiş ve Garstang'ın 'Hitit suru' dediği kent surları bu işgalden sonra yapılmıştı (Ünal 2002: 126).

Bundan sonraki devirden, Orta Hitit devletinin sonlarına veya I.Suppiluliuma'ya kadar (M.Ö. 1400 veya 1370) Kizzuwatna hala bağımsız bir devlet olarak kalacak ve birçok Hitit kralı bu özgün Kizzuwatna devletinin krallarıyla eşitlik esasına dayanan

antlaşmalar imzalayacaklardır. Eski Hitit devlet antlaşmalarının hemen hepsinin Kizzuwatna ile yapılmış olması oldukça dikkat çekicidir.

Tablo 1: Kizzuwatna ve Hitit devletleri arasındaki antlaşmalar (Ünal 2002: 127)

HİTİT	KİZZUWATNA
I. Hantili (M.Ö.1590- 1560)	Belki de Isputahsu'nun babası Pariyawatri ile
Ammuna (M.Ö.1540- 1520) veya Huzziya (M.Ö. 1520- 1510)	(I.) Sunassura (Böyle bir kralın varlığı çok şüphelidir.)
Telipinu (M.Ö.1510- 1485)	Isputahsu
Tahurwaili (takr. M.Ö.1480)	Eheya
II. Zidanta (M.Ö. 1450 (?))	Pilliya/Palliya
??	Paddatissu
II./III(?) Tuthaliya (takr. M.Ö.1445)	(II.) Sunassura

Hantili'nin muhtemelen Isputahsu'nun babası Pariyawatri ile yapmış olduğu antlaşmanın metni elimize geçmemiştir. Böyle bir antlaşmanın varlığını bir kütüphane fişinden öğreniyoruz. Ancak burada geçen Hantili olasılıkla daha sonraki II. Hantili olmalıdır (Ünal 2002: 127).

Büyük reformcu Telipinu devrinin en önemli tarihi olgularından birisi de, onun Kizzuwatna kralı Isputahsu ile bir antlaşma imzalamış olmasıdır (CTH 21). Antlaşma metninin kendisi Akadca ve Hititçe çevirisiyle kırk dökük de olsa ele geçmiştir, ayrıca bir kütüphane fişinde de aynı antlaşmadan söz edilir. Antlaşma tamamen eşitlik esasına göre yapılmıştır. Isputahsu antlaşması neredeyse bundan sonra gelen Kizzuwatna antlaşmaları için bir model olacaktır. Onlarda da aşağı yukarı benzer hükümler yer alır durur (Freu 2001: 15). Bir başka önemli nokta da Gözlükule'de 1936 yılında ele geçen hiyeroglifli ve çivi yazılı lejandlı bir mühür üzerinde adının yer almasıdır. Mühür üzerinde 'Büyük kral Isputahsu, Pariyawatri'nin oğlu' ifadesi bulunmaktadır. Bu mühürün bir başka özelliği de, Kültepe Ib tabakasında ve Soloi-Pompeiopolis depo buluntusunda ele geçen iki adet mühürden sonra, en eski hiyeroglifli mühür olmasıdır (Ünal 2002: 128).

Kendisiyle ilgili az belgeye sahip olunan ve kurban listelerinde eksik olduğu için son zamanlarda keşfedilen kral Tahurwaili (M.Ö.1480'ler) de Kizzuwatna kralı Eheya ile bir antlaşma yapmıştır. Bu antlaşmanın kırık dökük Akadca bir nüshası günümüze ulaşmıştır. Antlaşma tabletinin üstünde Tahurwaili'nin mühür baskısı vardır. Böyle bir baskı bir antlaşma metni üzerinde ilk defa karşımıza çıkmaktadır (Ünal 2002: 129).

II. Hantili'nin yerine tahta oturan II. Zidanta (M.Ö. 1440) da Kizzuwatna ile diplomatik ilişkileri devam ettirmiş ve kral Pilliya/Palliya ile bir antlaşma yapmıştır (KUB 36.108, CTH 25). Bu antlaşmadan, bir zamanlar Hatti ve Kizzuwatna arasında bir savaş yapıldığı ve bu sırada her iki tarafın sınır bölgesinde yer alan bazı kentlerin işgal ve tahrip edildiği anlaşılmaktadır (Bryce 1998: 122). Bunun dışında Palliya/Pilliya adı sık sık kültle ilgili olarak geçmektedir. O, özellikle Kummanni'de Fırtına Tanrısı ve onun eşi Hepat'ın ayinleriyle çok ilgilenmiş, dindar bir kraldır.

Kizzuwatna kralı Paddatissu ile eşit şartlar altında yapılan ve Akadca bir nüshası korunmuş devlet antlaşmasının Hitit tarafının kim olduğu bilinmemektedir (KUB 34.1+ KBo 28.105, CTH 26; Beckman 1996: 12vd.). Bu kralın II. Hantili, hatta Alluwamna (Freu 2001: 17) olduğunu savunanlar varsa da bu kesin değildir (Ünal 2002: 129).

Eskiden I.Suppiluliuma saltanatına tarihlenen, Sunassura ile yapılan ve içeriği oldukça iyi korunmuş olan devlet antlaşması (Petschow 1963: 242- 243; Liverani 1973: 267-297; Korosec 1982: 168-172), son yıllarda ondan en az bir iki nesil önce hüküm sürmüş olan Orta Hitit kralı II./III. Tuthaliya (M.Ö. 1440) devrine tarihlenmekte olup, bu görüş araştırmacılar arasında giderek kabul görmektedir (ilk defa Beal 1986: 424-445; de Martino 1991: 5-21). Ancak Hitit kralının hangi Tuthaliya olduğu konusu tartışmalıdır. Çoğu araştırmacı bu kralın II. Tuthaliya olduğunu kabul etmesine karşın, kimileri de haklı nedenler göstererek, bu kralın I.Suppiluliuma'nın selefi ve babası III. Tuthaliya olduğunu ileri sürmektedir (ten Cate 1998: 34- 53). Sunassura antlaşması, Kizzuwatna ile yapılan ve eşitlik esasına dayanan son antlaşmadır. Bundan kısa bir süre sonra Kizzuwatna artık Hitit askeri hakimiyeti altına girecektir. Tarsus'ta bulunan ve üzerinde *'Kral tabarna'nın mührü; onu kim tahrip ederse öldürülecektir'* yazılı arazi bağış belgesi (Riemschneider, 1958: 28), Hititlerin buraları da kolonize ettiklerinin kanıtı olarak anlaşılabilir; ancak Tarsus'ta bulunan bu bağış belgesinde, Idahakap, Mantiya ve Kahza[... isimli yüksek dereceli memurlara veya büyük kralın taraftarlarına

hediye olarak verilen topraklar Tarsus bölgesinde yer almamakta, aksine Orta ya da Kuzey Anadolu'da aranması gereken Saktunuwa Dağı eteklerinde yer almaktadır. Yani bu arazi bağış belgesi Tarsus'a sonradan getirilmiştir. Buna rağmen Gözlükule'deki Hitit buluntuları o kadar belirgindir ki, buradaki Hitit varlığını kabul etmemek imkansızdır. Bunlar arasında çok sayıda Hititli memurlara ait hiyeroglifli mühür baskıları başta gelir (Ünal 2002: 132- 133).

II. Tuthaliya'nın oğlu I.Arnuwanda'nın (M.Ö. 1400- 1372) yıllıklarından (KUB 23.21), bu kralın, kendisi daha prens iken babası ile birlikte Zunnahara, Adaniya, Sinuwanda, Ullita, Arzawa, Masa ve Arduqqa'ya karşı savaştığını öğrenmekteyiz. Hitit ordularını toplayarak oğlu prens Arnuwanda ile birlikte Kizzuwatna'ya karşı büyük bir askeri sefer düzenlemiştir. Bu da gösteriyor ki II. Tuthaliya artık saltanatının sonlarına doğru, Sunasurra ile yapmış olduğu eşit haklara sahip devlet anlaşması hükümlerini tek tarafı olarak ihlal etmiştir. Arnuwanda'nın, oğlu olması muhtemel prens Kanzuzzili'yi, Kizzuwatna'ya rahip (kral) olarak atamış olması Kizzuwatna ile olan ilişkileri açısından dikkat çekicidir. Metin Kantuzzili adını yazmamakta, ona 'rahip' demekle yetinmektedir (Alp, 1991: 74), ama bu rahibin Kantuzzili ile eşitlenmesi gerektiği öne sürülmüştür (Ünal, 2002: 137; ayrıca bkz: Freu 1995: 146).

I. Suppiluliuma'nın babası olduğu düşünülen II/III. Tuthaliya'nın Kizzuwatna ile olan ilişkileri konusunda henüz bilgi mevcut değildir. Ancak Ortaköy-Sapinuva metinleri yayınlandığında bilgilerin değişerek yenilenmesi mümkün olabilecektir. Ve belki de Sunasurra anlaşması ve yukarıda II. Tuthaliya ile ilgili olarak anlatılan olayların onun devrine aktarılması gerekecektir.

Hitit İmparatorluk devrindeki (M.Ö. 1355-1200) ilişkilere bakılacak olduğunda, I.Suppiluliuma'nın Kizzuwatna ile ilgili bilgi vermediği görülmektedir. Ancak onun uzun süren Kuzey Suriye seferleri sırasında ve sonucunda Kizzuwatna'yı da Hitit topraklarına kattığı kesindir. Suppiluliuma ve eşi kraliçe Henti, bir prens ve muhafız kıtası subayı ile birlikte oğulları Telipinu'yu yerel Kizzuwatna tanrılar üçlüsü Tesub, Hepat ve Sarruma için rahip-kral olarak atamışlar ve ona Hattusa'daki hanedana sadakat yemini ettirmişlerdi.

Kizzuwatna'daki Hitit siyasi hakimiyetinin arkeolojik ve maddi izlerini Gözlükule kazılarında ortaya çıkarılan ve bir Hitit tapınağı ile benzerlik gösteren bir GTÇ II yapısında görmek mümkündür ve 'Doğu Binası'nda ele geçen çok sayıda mühür baskıları yüzünden bu yapı belki de idari bir bina ya da Hitit valisinin ikametgahı olarak değerlendirilebilir (Ünal 2002: 141; ayrıca bkz: Slane 1987: *passim*; Yakar 2001: 40).

Suppiluliuma'nın oğlu ve sonraki kral II. Mursili'den (M.Ö. 1339- 1310) itibaren Kizzuwatna artık Hititler'in sanki bir "arka bahçesi" gibidir. Politik ve askeri Hitit hakimiyetine rağmen Kizzuwatna kültürel özerkliğini sürdürmüştür. Kizzuwatna'nın sıra dışı dini önemi dolayısıyla Mursili, bayram ve ayin kutlamak, büyü ve tıpla tedavi görmek üzere birçok kez Kizzuwatna'ya gitmiştir. O dönemde Kizzuwatna Hititler için büyük bir mistik merkezdi ve kültürel açıdan Hititler'den çok yüksek değerlere sahipti. Bu nedenle de en eski devirlerden beri Hatti ülkesine hep rahip, büyücü, doktor ve diğer bilge insanları göndermekteydi (Ünal 2002: 142- 143).

II. Muwattali'nin (M.Ö. 1310- 1285) Kizzuwatna ile olan ilişkileri karanlıktır. Bu kral ayrı bir devlet olan Tarhundassa ülkesinde ikamet ettiğinden, kendisine ait yazılı belgeler henüz ele geçmemiştir. Onun zamanında Hitit devleti adeta ikiye bölünmüş, kuzeyde kalan kısmında küçük kardeşi III. Hattusili hüküm sürerken, o güneye Tarhundassa'ya taşınmıştır. Bu sırada Hattusa'da ne kadar tanrı varsa, hepsini kendi bölgesine taşımış, bazılarını da Kummanni'ye getirmiştir. Muwattalli'yi Kizzuwatna ile bağlayan tek buluntu, Sirkeli Höyük'ün Ceyhan Irmağı'na bakan tarafındaki kaya kabartmasıdır (Ek 15- Levha 1). Kabartmanın, bu kralın Mısır firavunu II. Ramses'e karşı yaptığı Kadeş Savaşı ile yakından ilgili olduğu düşünülmektedir (Ünal 2002: 143- 146).

III. Hattusili döneminde Kizzuwatna'da siyasi gelişmelerle ilgili kayıt yoktur, keza burası artık bir Hitit eyaleti gibidir ve her iki ülke de siyasi ve kültürel açıdan neredeyse iç içedir. Develi ile Hanyeri arasında yer alan Fraktin, Taşçı, İmamkulu ve Hanyeri (Gezbeli) kaya kabartmalarının hemen hepsi onun ve eşi Puduhepa'nın zamanında yapılmış, eskiden de bilinen bu dağ yolu üzerinden Hatti ile Kizzuwatna arasında hızlı ulaşımı sağlamak için kestirme bir köprü kurulmuştur. Kizzuwatna artık III.Hattusili ve onun Hurili karısı Puduhepa ile Hattusili'nin oğlu IV.Tuthaliya dönemlerinde Hitit ülkesinin çok önemli bir kültür kaynağıdır (Ünal 2002: 147, 150).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÇUKUROVA'DA M.Ö. II. BİNYIL SERAMİKLERİNİN ELE GEÇTİĞİ YERLEŞMELER

4.1. Kazılar

4.1.1. Tarsus-Gözlükule

4.1.1.1. Konum ve Kazı Tarihi

Höyük, Mersin'in Tarsus ilçesinin güneyinde, Ulu Cami semtinde bulunmaktadır.

Höyüğün gövdesi kuzeydoğu- güneybatı yönlü olarak yaklaşık 300m. uzunluktadır. Kuzeyde kalan kent bölümünün yumuşak eğimli olması bu alanda bir sınır belirlenmesini zorlaştırmıştır. Buna karşılık, doğu ve güneye bakan yamaçları oldukça diktir. Burada ova zemininden yüksekliği yaklaşık 30m. kadardır (Seton-Williams 1954: 169) (Ek 7- Plan 1).

Höyüğün genişliği yaklaşık 150m. olarak ölçülmüştür. Üst düzlükte, biri doğuda diğeri batıda olmak üzere fazladan iki yükselti vardır. Doğudaki yükselti dikkate alındığında, höyüğün yüksekliği 41m.' ye ulaşır.

Höyük ilk olarak, E. Gjerstad tarafından gerçekleştirilen yüzey araştırmasında tespit edilmiş ve yüzeyden seramik örnekler toplanmıştır (Gjerstad 1934: 159- 203). 1934 yılında H. Goldman başkanlığındaki bir ekip tarafından Çukurova Bölgesi'nde yer alan dört merkezde sondaj kazıları gerçekleştirilmiş ve 1935 yılında da bu merkezlerden biri olan Tarsus-Gözlü Kule'de H. Goldman başkanlığında kazılar başlatılmıştır (Goldman 1935: 526). Bu kazılar 1938 yılına kadar sürdürülmüş (Goldman 1940: 60- 86), daha sonra II. Dünya Savaşı nedeniyle kazılara ara verilmiştir. Savaş sonrası başlatılan ikinci dönem kazıları 1946- 47 yılları arasında yine H. Goldman başkanlığında gerçekleştirilmiştir. Yeni dönem kazıları A. Özyar başkanlığında başlamıştır (Özyar 2005: passim).

Yapılan kazı çalışmaları Tarsus-Gözlü Kule'nin, Neolitik' ten Bronz Çağı sonuna kadar Kilikya'nın genel kültürünün görünümünü ortaya koyduğu sonucunu ortaya koymuştur. Bu kültür, dışarıdan doğrudan ya da dereceli olarak gelen farklı kültürlerle etkileşim içinde bulunmuş ve kendine ait gelişmiş bir kültür yaratmak için az olanaklara sahip olmuştur (Goldman 1956: 345).

4.1.1.2. Tarsus-Gözlükule Stratigrafisi

Tarsus-Gözlü Kule'nin Neolitik Çağ' dan GTÇ sonlarına dek uzanan kronolojik süreci derinliğe göre yapılan çalışmalara göre aşağıdaki Tablo 1'de gösterilmektedir (Goldman 1956: 5- 59).

Tablo 2: Tarsus-Gözlükule Stratigrafisi

DÖNEM	A ALANI	B ALANI
	DERİNLİK (m.)	DERİNLİK (m.)
NEOLİTİK	32.00-30.50 m.	
KALKOLİTİK	30.00-27.00 m.	
ETÇ I	27.00-26.50 m.	
ETÇ II	20.00-19.00_12.00-11.50 m.	
ETÇ III	11.50-11.00_9.00 m.	
ETÇ-OTÇ GEÇİŞ	9.00-8.00 m.	
OTÇ	7.50-6.50 m.	
GTÇ I	6.50-5.50 m.	
GTÇ IIa		19.00-16.50 m.
GTÇ IIb		16.50-15.50 m.

Tarsus-Gözlü Kule'nin Neolitik tabakaları yaklaşık olarak M.Ö. 5000'den önceye tarihlenememektedir. Kalkolitik Çağ' ın sonu içinse önerilen tarih M.Ö. 3000'dir. Bu erken evrelere ait verilerin yetersizliği tarihlenmelerde kesin bir şey söylemeyi mümkün kılmamaktadır (Goldman 1956: 60).

ETÇ I dönemi Kalkolitik sonrası ile ETÇ II evresi arasındaki boşluğu doldurmaktadır. ETÇ II evresi ise, M.Ö. 2750- 2400 tarihleri arasında verilmektedir ve bu evre Tarsus-Gözlü Kule'de 7 m.lik bir derinliğe sahiptir. ETÇ III dönemi M.Ö.

2400- 2100 arasına tarihlenir ve bu evrenin sonu Troya IV evresinin sonuna denk gelmektedir (Goldman 1956: 61). Bu evre, tek bir afetsel depremden çok, şehri giderek zayıflatan ve Kuzey Suriye yoluyla gelen istilacıların önünü açan ve birçok bölgeden de bilinen bir dizi sismik hareketlilikle son bulmuştur (Goldman 1956: 348). ETÇ III döneminin sonu, OTÇ başlarında Filistin'in büyük bölümünü de istila eden göçebe bir kabile Tarsus'a gelmiştir, ki iki bölge arasındaki seramiklerin benzerliği de bunu ortaya koymaktadır (Goldman 1956: 349). 8. m.' de ortaya çıkan bu geçiş evresinin Ras Shamra ve Filistin'deki OTÇ I evresiyle çağdaş olduğu söylenebilir. Yaklaşık olarak M.Ö. 2100-1850'ye tarihlenmektedir (Goldman 1956: 62- 64).

Tarsus-Gözlü Kule'de OTÇ sonunun kesin olarak saptanması oldukça zordur. M.Ö. 1850- 1650 yılları arasına tarihlenen bu tabakanın sonlarında, ele geçen seramikler GTÇ I başlangıcında büyük bir değişiklik göstermemiş ancak Orta Anadolu tiplerinin sayısal üstünlüğü artmıştır.

M.Ö. 1650- 1450 arasına tarihlenen GTÇ I döneminin sonları Tarsus-Gözlü Kule'de yaklaşık Suriye'ye kadar yayılan Hitit İmparatorluk Çağı'nın başlarına denk gelmektedir. Ancak tarihsel olarak Tarsus'da Hitit egemenliğinden söz edilememektedir. Bu dönemde, Hitit kralı Suppiluliuma'nın Kizzuwatna kralı Sunasura ile yapmış olduğu anlaşma, Kizzuwatna'nın Hitit ülkesinin bir parçası durumuna geldiğini gösterse de anlaşmanın şartları ve hitabı tam bir egemenliğin olmadığını ortaya koymaktadır (Goldman 1956: 63). İki evreli olarak karşımıza çıkan GTÇ II tabakalarından GTÇ IIa evresi M.Ö. 1450- 1225; GTÇ IIb evresi ise M.Ö. 1225- 1100 tarihleri arasında kapsamaktadır (Goldman 1956: 64). GTÇ IIa dönemi sırasında, bölge Hititlerin tam kontrolü altındadır, ancak Hitit krallarının bu gücü ne zaman tam olarak ele geçirdikleri bilinmemektedir (Goldman 1956: 350).

GTÇ II evresinin başından GTÇ IIb evresine değin süren Hitit işgali, M.Ö. 13. yy.'in son çeyreğinde işgalcilerin yol açtığı büyük yangınlar ve zararlar sonunda sona ermiştir.

GTÇ IIb, 'Deniz İnsanları' olarak tanımlanan, batıdan gelen istilacıların geldiğini işaret eder. İstilacılar, Hititler'in güçlerinin zirvesinde oldukları Tarsus-Gözlü Kule'nin Hitit tabakasına son derece zarar vermiştir. Bu insanların beraberinde

getirdikleri Miken stilindeki çanak çömleğin stil karakterine bakıldığında, istilanın Merneptah döneminde Mısır'da gerçekleşen büyük istila ile hemen hemen aynı dönemde gerçekleştiğini ortaya koymaktadır (Eder, 2006: 277 vd; Lehmann, 2006: 285 vd ve Sandars, 1978: passim). Daha erken seramik malzemenin büyük orandaki Argoslu karakterine dayanarak, istilacıların Yunan anakarasının o bölgesinden çıktıkları sonucuna varılabilir (Goldman 1956: 350- 351). Yaklaşık olarak M.Ö. 1100'lerde Tarsus Bronz Çağı'nın etkisi özellikle Miken stili yavaş yavaş etkisini yitirerek kaybolmuştur (Goldman 1956: 63).

4.1.2. Mersin-Yümüktepe

4.1.2.1. Konum ve Kazı Tarihi

Yümüktepe, Mersin kent merkezinde Demirtaş Mahallesi içinde ve Müftü Deresi'nin batı kıyısı üzerinde yükselir. İlk çalışmalar Seyhan ve Ceyhan nehirleri arasındaki geniş ovadaki birçok tepenin incelenmesi şeklinde olmuştur. Batıda yapılan çalışmalardan sonra kuzeye doğru Kozan veya Sis'e kadar inceleme yapılmıştır. Bu alanların bazılarında bir takım sondajlar açılmıştır. Buna göre Hitit ve Hitit öncesine ait yerleşimler Sirkeli ve Kazanlı Höyük' de tespit edilmiştir.

Mersin-Yümüktepe, denizden yaklaşık 7 km uzaklıktadır. Kaynağını, Toros Dağları ve komşu silsilelerdeki kar ve buzlardan alan 'Soğuk Su' olarak adlandırılan nehrin yakınlarındadır. Gerçekte, yaygın olarak Soğuk Su Höyük olarak bilinir. 12 hektarlık bir alanı kaplamaktadır. Tepe batı ve kuzeyde dikine yükselir ve ovadan yüksekliği 25 m'dir (Ek 8- Plan 2). Tepenin batı kısmı erozyona uğramıştır ve nehir höyüğün en alt tabakasını tahrip etmiştir (Garstang 1953: 1).

Mersin-Yümüktepe' de 1936- 1939 ve 1947- 1948 yıllarında John Garstang başkanlığındaki bilim kurulu tarafından ilk kazılara başlanmıştır (Garstang 1953: 4).

45 yıllık bir aradan sonra Mersin müze müdürlüğünün başkanlığında İstanbul ve Roma Üniversitelerinin katılımıyla başlanan katılımlı kurtarma kazısı 1993 yılında başlamıştır. İstanbul Üniversitesi'nden Prof. Dr. Veli Sevin ile Roma Üniversitesi'nden Dr. Isabella Caneva' nın bilimsel sorumluluğu altında çalışmalar yürütülmüştür (Sevin-Caneva 1995: 27- 42).

4.1.2.2. Mersin-Yümüktepe Stratigrafisi

Mersin-Yümüktepe oldukça önemli bir konuma sahiptir. Anadolu, Suriye, Akdeniz kronolojisinin kurulmasına olanak sağlamıştır. Kesintisiz bir tabakalaşmanın özellikle bu bölgede Tarsus Gözlükule dışında hiç görülmemesi bu yerleşimin önemini bir kat daha arttırmıştır. Ayrıca Calycadnos (Göksu) Vadisi'ndeki bir yol ile Batı Anadolu ve Suriye arasındaki trafiği gözetlemesi ve Kilikya Ovası'na batıdan geçişte bir gözcü özelliğine sahip olması açısından da önemlidir. J. Garstang başkanlığında başlatılan kazılarda Erken Neolitik dönemden Orta Çağ'a kadar XXXIII. tabakadan oluşan kesintisiz bir stratigrafi ortaya çıkarılmıştır. Bu tabakalar Tablo. 3'de gösterilmektedir (Garstang 1953: 2).

Tablo 3: Mersin-Yümüktepe Stratigrafisi

TABLO. 3

MERSİN YÜMÜK TEPE STRATİGRAFİSİ

Metre	Tabaka	Dönem	Bağlantılar	Özellikler
25	I	Historik M.S. 1100-1500	İslam	Pers ve Memluk Seramiği
24	II	M.S. 700-900	Bizans	Küfik yazıtlar: sikkeler: sırlı seramik
23	III	M.Ö. 1200-500	Ege Bölgesi ve Kıbrıs	Yapılar ve Doğu Grek Seramiği
22	V			Hitit tipinde savunma sistemi
21	VI	M.Ö. 1500-1200	Hitit Bölgesi ve Kıbrıs	Savunma Sistemi Mekanları
20	VII			
	VIII	Hitit Öncesi		
	IX			
	X	M.Ö. 1800-1500	Suriye ve Eski Hitit	Boyalı Seramik Çoğu Suriye Kökenli
19	XI a,b			Pedestalli Gobletler: Gözlu Testi: red-cross bowl
18	XI c	M.Ö. 1950-1800	Kültepe, Tarsus ve Suriye: Troia V	Tabakanın çoğunluğu tahrip olmuş
.....	Geç Bakır Çağı M.Ö. 2500-1950	Troya II-IV	
17	XII _A	Erken Bakır Çağı M.Ö. 2900-2500	Anadolu (Troia I)	White on black seramik
16	XII _B			
	XIII	Geç Kalkolitik	Uruk ve Uqair:	Kuzey Ubeyd tipinde
15	XIV	(2900'dan önce)	Ubeyd etkisi yoğun	fazlaca Gri Uruk Seramiği
	XV			
13	XVI	Gelişkin Kalkolitik	Geçiş	İnce işçilikli Savunma sistemi
12	XVII	Orta Kalkolitik	Halaf	Bakır alet ve silahlar: Halaf Seramiği
	XIX			
11	XX den	Erken Kalkolitik	Hassuna ve en erken Ninive	Azalan litik endüstri: Boyalı ve insize şevronlar
10	XXIII'e			
9	XXIV	Proto Kalkolitik	Hassuna	Silolar, tekstil: boyalı seramik
8	XXV			
	XXVI	Geç Neolitik	Yerel Kültür	Taş duvarlı odalar, ahıllar
7	XXVII	Erken Neolitik Kalıntıları	Anadolu Platosundan obsidyenin çok iyi işlenmesi sonucu silahlar
6	Yaklaşık			
5				
4	XXVIII	Erken Neolitik Kalıntıları	Yanmış Tabaka ve çeşitli işgaller sonucu yanmış tabakalar: aşağıda taş duvarlar: kırmızı ve siyah perdahlı seramik: obsidyen ve çakmaktaşı endüstrisi
3	'den			
2	XXXII			
1	Yaklaşık XXXIII			
0				

4.1.3. Kinet Höyük

4.1.3.1. Konum ve Kazı Tarihi

Doğu Kilikya'da eski bir kıyı yerleşimi olan Kinet Höyük, Erzin (İssos) Ovası'nın güneyinde, İskenderun'un 30 km. kuzeyinde yer almaktadır (Ek 3- Harita 3). Erzin Ovası, batıda İskenderun Körfezi ve doğuda 10 km. daha az mesafedeki Amanos Dağları ile sınırlanmış, bir geçit niteliği kazanmış verimli bir ovadır. Tepe 3.3 hektarlık bir alanı kaplamaktadır ve 26 m. yüksekliktedir (Ek 9- Plan 3). Deniz günümüzde tepenin batısından 700 m. uzaklıkta yer almaktadır (Gates 1999 b: 303).

Kinet Höyük ilk olarak 1951 yılında M.V. Seton-Williams tarafından gerçekleştirilen yüzey araştırması sırasında tespit edilmiştir. Williams 6 n. lu höyüğü olan Kinet'i Dört Yol'un 7 km. kuzeybatısında olarak tanımlamış ve burada OTÇ, Helenistik, Roma ve Bizans Dönemi'ne ait malzemeler ele geçtiğini belirtmiştir (Seton-Williams 1954: 161).

Daha sonra 1991 yılında Bilkent Üniversitesi İnsani Bilimler Fakültesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü'nden Doç.Dr. İlknur Özgen ve Marie-Henriette Gates başkanlığında, Yumurtalık ve İskenderun arasında yer alan kıyı bölgesinde bir yüzey araştırması projesi gerçekleştirmiş ve Kalkolitik Çağ'dan Ortaçağ'a kadar uzanan tarihsel süreçte yer alan 23 tane yerleşim belirlenmiştir. Bu yerlerden 17 tanesi bölgede daha önce Seton-Williams tarafından yapılan yüzey araştırmasında tespit edilmeyen yerlerdir (Özgen-Gates 1993: 387).

Bilkent Üniversitesi'nin yapmış olduğu yüzey araştırmasında belirlenen en büyük höyük Erzin (İssos) Ovası'nda yer alan Kinet Höyük'tür. Burası; Sissu isimli bir Fenike Limanı ve Büyük İskender'in Pers kralı III. Darius'a karşı kazandığı önemli savaşın yapıldığı yer olan İssos ile aynı yer olduğunun belirlenmesinden bu yana Seton-Williams da dahil olmak üzere birçok araştırmacının dikkatini çekmiştir. Kinet Höyük günümüzde daha az cazibeye sahiptir. Daha önce kıyıda muhafaza ettiği limanı alüvyonlar sonucunda önemli ölçüde değişikliğe maruz kalmıştır (Özgen-Gates 1993: 391).

Yüzey araştırması sırasında, Kinet Höyük'ün, Delta Petrol Ürünleri ticaret firması tarafından kuşatılmış durumda olduğu ve şirketin burada suni bir dalgakıran, demirleme yeri ve bazı depo binaları inşa ettiği görülmüş, höyüğün büyük bir kısmının tahrip edildiği anlaşılarak acil olarak 1992 yılında kazı projesine başlanmıştır (Gates 1994: 193). Kinet Höyük kazıları 1992 yılından bu yana M.H. Gates başkanlığında sistemli olarak sürdürülmektedir.

4.1.3.2. Kinet Höyük Stratigrafisi

Bugüne kadar sürdürülen kazılar sonucunda Kinet Höyük, kronolojik süreçteki ardıllığı inandırıcı bir şekilde ortaya koymuştur. Stratigrafik sondajlar ve yaklaşık 800 m².lik alanda açılan açmalar Kinet Höyük'ün en erken M.Ö.3000 yılı başlarında iskan edildiğini göstermiştir. Ele geçen Geç Neolitik/Erken Kalkolitik'e tarihlenen Halaf seramik parçaları bu tarihin daha erkene çekilebileceğinin habercisidir (Gates 1999a: 266-267). Höyük, Bronz ve Demir Çağları boyunca da sürekli iskan görmüştür. Demir Çağı sonlarına doğru yerleşim tepenin dış kısmına genişlemiş ve bu genişleme tepenin doğu ve kuzey teraslarına doğru olmuştur. Helenistik Dönemde de Kinet Höyük büyük ve gelişmiş bir şehir olma özelliğini sürdürmüştür. Yerleşim M.Ö. 50'li yıllarda terk edilmiş ancak daha sonra Ortaçağ'da (M.S.12-13.yy.) tekrar iskan görmüştür. Ortaçağ'da işgal edilen Kinet son yıllarda da Delta Petrol Şirketi tarafından işgal edilmiş ve bu şirket tepenin güney eteklerinin önemli ölçüde tahribatına yol açmıştır (Gates 1999b: 304).

Tablo 4: Kinet Höyük Stratigrafisi

TABAKA	SAFHA	DÖNEM
I	1	Ortaçağ (M.S. 10-13.yy)
II	3A-2	Helenistik (M.Ö. 330-50)
III:1	7-3B	Geç Demir Çağı (M.Ö. 7-4 yy)
III:2	11-8	Orta Demir Çağı (M.Ö. 9-8.yy)
III:3	12	Erken Demir Çağı (M.Ö. 12-10 yy)
IV:1	14-13	Geç Tunç Çağı II (M.Ö. 13.yy)
V	Orta Tunç Çağı (M.Ö. 2000-1500)
VI	Erken Tunç Çağı (M.Ö. 3. bin)

4.1.4. Kilise Tepe

4.1.4.1. Konum ve Kazı Tarihi

Kilise Tepe yerleşimi Silifke'den yaklaşık 20 km. uzaklıkta, Silifke-Mut anayolunun hemen güneybatısında ve Gülnar'a bağlanan yol üstünde yer alan Kışla Köyü'nün yakınlarında bulunmaktadır (Ek 4- Harita 4). Kilise Tepe yerleşimi, Mut Havzası'nın güneydoğu ucunda Kurtsuyu Deresi'nin Göksu ile birleşmeden hemen önce oluşturduğu doğal bir tepenin üzerinde yer alır. Yerleşim, Silifke'den Konya Ovası'na uzanan ana yol üstünde olmasından dolayı da stratejik açıdan önemli bir konuma sahiptir. Tepe yaklaşık 100x120 m. ölçülerindedir ve arkeolojik tabakalar yaklaşık 8 m. seviyesindedir (Postgate 1996: 419).

Kilise Tepe'nin hemen yanından aktığı Göksu Nehri'nin 20 km.'lik vadi boyunca yol açtığı sel taşkınlarını önlemek amacıyla yapılması planlanan Kayrak Tepe Barajı inşaatı sırasında (Ek 5- Harita 5) bazı yerleşimler sular altında kalacak ve bu barajın yapımıyla birlikte Mut Havzası'nda şimdiye kadar tespit edilen bütün prehistorik yerleşimler tahrip olacaktır. Helenistik ve Bizans Dönemi'ne ait kalıntılar baraj gölünün oluşumundan etkilenmezken, Mut yakınlarındaki At Tepe, Kilise Tepe ve Çingene Tepe gibi prehistorik yerleşimler tahrip görecektir (Postgate 1997: 441).

Yerleşim yörenin yerli insanları tarafından 'Kilise Tepe' olarak adlandırılmaktadır. Ancak arkeolojik literatüre 'Maltepe' olarak geçmiştir. Bu karışıklığa, daha küçük bir yerleşim olan ve daha yukarıda Göksu'nun diğer tarafında yer alan Gelembiç Çayı kenarında bulunan ve 19.yy sonlarında Heberdey tarafından tanımlanan Maltepe Höyüğü neden olmuştur. Tepenin kuzey ucunda ayakta kalmayı başarabilen Bizans yapılarından Kilise Tepe adının kökenini tahmin etmek zor olmamaktadır.

Kilise Tepe, küçük ancak önemli bir yerleşimdir. Konumu dolayısıyla Orta Anadolu platosu'nun, Akdeniz ve Batı Kilikya'nın önemli yol kontrolüne sahiptir. Bu nedenlerden dolayı Kilise Tepe'nin M.Ö. II. binde Konya Ovası ve kıyı şeridi arasında bir anlamda kültürel ilişkiyi sağlayan ve politik bir güç statüsünde bulunan önemli bir yerleşim olduğunu söyleyebiliriz (Postgate 1996: 422-423).

Kilise Tepe'nin içinde yer aldığı Göksu Vadisi'nde ilk kez 1950 li yıllarda J. Mellaart, daha sonraları 1960'lı yıllarda D. French tarafından yüzey araştırmaları

yapılmıştır. Son zamanlarda ise Silifke Müzesi yüzey araştırmalarına devam etmiş, bu araştırmalar sonucunda Kilise Tepe ile beraber Çingene Tepe ve birkaç klasik öncesi yerleşim tespit edilmiştir. Gerek Kilise Tepe ve gerekse Çingene Tepe yapılması planlanan Kayrak Tepe Barajı suları altında kalacaktır. Bu sebeple Kilise Tepe’de ilk sistemli kazılar John Nicolas Postgate başkanlığında, Ankara İngiliz Arkeoloji Enstitüsü ve Silifke Müzesi’nin ortak heyeti ile 1994 yılında başlatılmıştır (Postgate 1996: 419). Postgate’in başkanlığındaki bu kazılar 1998 yılında son bulmuştur.

4.1.4.2. Kilise Tepe Stratigrafisi

Yapılan çalışmalar sonucunda, Bizans Dönemi’ne ait yerleşimin altında Helenistik Dönem, GTÇ, OTÇ ve ETÇ tabakaları tespit edilmiştir. GTÇ üç evreli, OTÇ ise 2 evrelidir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

ÇUKUROVA'DA M.Ö. II. BİNYIL SERAMİKLERİYLE BENZERLİK KURULAN KAP FORMLARININ GÖRÜLDÜĞÜ ORTA ANADOLU YERLEŞMELERİ

5.1. Orta Anadolu ile Benzerlik Kurulan Başlıca Merkezler

5.1.1. Kültepe

5.1.1.1. Konum ve Kazı Tarihi

M.Ö. II. binin ilk çeyreğinde hüküm süren Kaniş Krallığı'nın merkezi ve aynı zamanda Anadolu'daki ticaret kolonilerinin başkenti olan Kültepe, Ankara'nın 320 km. güneydoğusunda, Assur'un 1000 km. kuzeybatısındadır. Hitit başkenti Hattus'un 124 km., Alişar'ın (eski Ankuwa) 73 km. güneyindedir (Ek 10- Plan 4). Kapadokya Krallığı'nın merkezi Kayseria'nın (bugünkü Kayseri) 21 km. kuzeydoğusunda, Erciyes (Argeus) Dağı'nın eteğinde, bereketli, iyi sulanan ovanın ortasında, Sivas üzerinden gelen doğu-batı; Malatya ve Kahramanmaraş'tan gelen güneydoğu-batı; ve güneyden kuzeye ulaşan doğal ve tarihi anayolların birleştiği noktadadır (Özgüç, 1950: 113 vd.). Doğanın sağladığı bu avantaj, onun eski dünya ticaretinde önemini arttırmış ve özellikle M.Ö. 3. binin sonu, 2. binin ilk çeyreğinde Anadolu-Mezopotamya-Suriye arasında parlak bir uluslararası ticaret ve sanat merkezi olmasını sağlamıştır (Özgüç, 2005: 7-8).

Kültepe'yi ilk ziyaret eden 1881 yılında Th. G. Pinches'dir (Özgüç, 2005: 8). Bilindiği gibi, Kültepe kazılarına 1893/1894 yıllarında E. Chantre tarafından başlanmıştır. Höyüğün doğu ve kısmen de merkezi kısımlarında muhtelif sondajlar yapan Fransız bilgini birçok mimari kalıntıları, taş, pişmiş toprak ve madeni aletleri ışığa çıkarmıştır. Ele geçirdiği eserler arasında pişmiş topraktan yapılmış Hitit vazoları, rütonları, hayvan heykelcikleri, tunçtan yassı baltaları III. Alişar veya Kapadokya çağının nakışlı vazoları, Friglere atfolunan boyalı çanak çömlek parçaları mühim bir yer tutmaktadır.

Bundan sonra 1906 yılında Kültepe'de H. Winkler'i görüyoruz. Boğazköy arşivinin kaşifi burada 8 gün kalmış ve tepenin kenar kısımlarında muhtelif sondajlar yapmışsa da, manalı eserlere rastlayamamış ve ayrıca bulduklarını da neşretmemiştir

H. Winckler'den hemen sonra ve aynı sene içinde Kültepe'ye gelen H. Grothe, birisi tepenin ortasında, diğeri doğusunda olmak üzere, iki çukur açmış ve meydana çıkardığı III. Alishar boyalılarını, nakışlı ve tek renkli Hitit ve Frig vazolarını, taş eserleri, çift başlı alabastar idolü, bulle ve damga mühür baskılarını, ağırşakları L. Curtius yayımlamıştır. Curtius Kültepe eserlerini ilk defa olmak üzere, en doğru bir şekilde tasnif etmeye muvaffak olmuştur.

Uzunca bir aradan sonra, yani, 1925 yılında Kültepe'de B. Hrozny kazıya başlamıştır. Bu kazı o zamana kadar Kaniş'te yapılanların en büyüğüdür. Hrozny isabetli bir görüşle höyüğün ortasına yakın kısmındaki tepeciği kazmış ve burada 'un palais ou un temple ou tous les deux' dediği büyük binayı, bir kabartmanın bacak kısmını ve ehemmiyetsiz bazı küçük eserleri bulmuştur. Hrozny'nin burada Büyük Hitit Çağından daha derine inmediği ve Koloniler çağı ile Eski Hitit devrine ait medeniyetleri tetkik etmediği görülmektedir. (Özgüç, 1950:6; önceki kazılar için ayrıca bkz: Chantre, 1898: 71; Winckler, 1906: 634; Grothe 1911: 290-292; Hrozny, 1927: 2-5)

Hitit çivi yazısı ve dilini okumakla ilim alemine unutulmayacak bir hizmette bulunan Hrozny'nin bir ihbar neticesinde Kaniş Karum'unu da keşfi bugünkü bol arşivleri, çok iyi korunmuş binaları, çeşitli ve eşsiz arkeoloji eserlerinin ışığa çıkarılmasını sağlamış ve 1948'de başlayan Türk kazılarına değerli bir kaynak olmuştur. (Özgüç, 1950:7) 1948 yılında Prof. Dr. Tahsin Özgüç tarafından başlatılan kazılar 2005 yılında vefatına kadar sürdürülmüştür. 2006 yılından itibaren ise Kültepe kazıları Prof. Dr. Fikri Kulakoğlu tarafından devam ettirilmektedir.

5.1.1.2. Kültepe Stratigrafisi

Kazılar sonucunda karum (aşağı şehir)'da dört yapı katı tespit edilmiştir. Aynı medeniyete ait olan bu mimarlık seviyeleri yukardan aşağıya, yani satıhtan anatoprağa doğru numaralanmış ve en sonuncusuna I, bunu takip edenlere de II, III, IV. yapı katları denilmiştir (Özgüç, 1950:16). I. yapı katı iki safhalıdır. Mimaride görülen birtakım yenilikler bir yana bırakılırsa, çanak çömlekte esaslı bir değişiklik olmadığına ve ele geçen malzemelerin de diğer merkezlerdeki Hitit medeniyet katlarının en altında, eski safhasında bulunanlara benzemesi bu katın, Kolonistler çağının sonundan itibaren en

fazla XVII. yy.'ın sonu veya XVI yy.ın başına kadar sürebileceğini hissettirmektedir. Bu görüşü son katın vazoları arasında büyük Hitit devleti çağına ait olanlara benzeyen vesikaların yokluğu ve eşlerinin Alishar, Boğazköy ve Alacahöyük gibi merkezlerde daima Eski Hitit katlarında bulunmuş olmaları da doğrulamaktadır. Vazolar üstündeki etüdlere, gömme adetlerindeki hususiyete ve nihayet, Kaniş Karum'unun son yapı katı Boğazköy'ün ancak IV. katıyla çağdaş olabilir (Özgüç, 1950: 95).

Yazılı belgeleri ile tetkik etme imkanı bulunan kısa süren kazılardan önce ışığa çıkarılan 3000 tabletle temsil edilen ve Anadolu'da 'Koloniler çağı' olarak adlandırılan devrin Kaniş karum'unda II. ve III. kata tekabül ettiği görülmektedir. Fakat bu şehir, yazılı belgeler getirilmeden önce kurulmuştur. Binaları ana toprak üstüne inşa edilen ilk katın harabesi üstünden Asurlu tüccarların arşivleri yükselmektedir. Bu, kalın bir yığıntı halinde karşımıza çıkan IV. katın, yazılı belgelerle tarihlenen 100 yıllık Koloni devrinden de daha eski olduğunu ve 2000 yılına eriştiğini ve hatta üçüncü binin son yıllarını da içine alabileceğini öğretmektedir. Yalnız ilk katta da I. Alishar ve II. Troia'ya paralel giden ve İç Anadolu'da elde yapılan bir çanak çömlek türünün bulunmayışı IV. nün de üçüncü binin son yüzyılını dahi kaplamayacağını göstermektedir. Böylece Asurlu kolonistler yazılı belgelerini, tam anlamıyla kurulmuş ve çoğunlukla Hitit çanak çömleğini, azınlıkla da Kapadokya boyalarını kullanan bir Anadolu şehrinin harabesi üstüne bırakmışlardır (Özgüç, 1950: 97-98).

Tepe'deki kazılarda Erken Tunç Çağı I'in son evresine kadar inilmiş ve 18 yapı katı ortaya çıkarılmıştır. Tepe'nin en son evreleri Roma Dönemi'ne ait iki yapı katı (1-2) ve Helenistik Dönem'e ait bir yapı katı (3) ile temsil edilmektedir. Bu dönemde Kültepe, Kayseri'nin gölgesinde kalmış küçük bir şehirdi. Bu çağlarda Kaniş Karumu'nun geniş bir bölümü mezarlık alanına dönüşmüştü. 4 ve 5. yapı katları Geç Hitit Dönemi'ni temsil eder. O dönemde Kültepe, Büyük Tabal ülkesine bağlı krallıklardan birinin merkeziydi. M.Ö. 10. yy dan M.Ö. 8. yy a kadar Kültepe güçlü konumunu korudu. Ancak M.Ö. 8. yy.'ın sonlarına doğru Asurlular tarafından ele geçirildi ve yakılıp yıkıldı; hiyeroglifli stelleri, heykelleri ve kabartmalı ortostatları parçalandı.

Asur Ticaret Kolonileri Çağında Kaniş, Kaniş Krallığı'nın merkezi olup iç içe üç tahkimat sistemiyle korunan çok güçlü bir şehirdi.

Tepe'nin 6. yapı katı, Karum Kaniş'in Ia katıyla çağdaştır. 7 ve 8. katlarda birbirini izleyen ve ismen tanınmakta olan altı hükümdar (içlerinden biri kraliçe olmak üzere), hem Sitadel'de hem de onu çevreleyen Tepe'deki şehirde saraylar ve tapınaklar yaptırmışlardır. Saray arşivlerinden çıkan tabletlerin yardımlarıyla, bu saraylardan birinin Kaniş kralı İnar'ın oğlu Warşama'ya ait olduğunu öğreniyoruz.

9 ve 10. yapı katları Karum Kaniş'in III-IV. yapı katları ile çağdaştır. 11-12-13. yapı katları ise Erken Tunç Çağı'nın III. evresini temsil eder. Bu dönem, Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nın öncüsü olarak büyük önem taşır. Anıtsal binalarıyla Kaniş, Mezopotamya ve Kuzey Suriye ile ekonomik ve kültürel bağlantılar içine girmiş bulunuyordu. İthal silindir mühürler, seramik ve metal eşya bu durumun göstergeleridir. Bu çağın tipik su mermeri tanrı ve tanrıça heykelleri tapınakların kutsal iç odalarında ve mezarlarda bulunmuştur. 14-17. yapı katları Erken Tunç Çağı'nın II. Evresini temsil eder. 18. yapı katı ise Erken Tunç çağı'nın I. Evresinin sonudur. (Özgüç, 2005: 12)

Nimet Özgüç'e göre Ib katı Hammurabi'nin oğlu Şamsu-iluna'nın krallığının 10. yılında sona ermiştir (Özgüç, 1968:61). K. Balkan Anitta'nın Eski Babil kralı Hammurabi ve Asur kralı İşme-Dagan ile çağdaş olduğunu belirtmektedir (Balkan, 1957: 51). Teknik, plan ve anıtsallıkları bakımından Kaniş sarayının (Warsama sarayı) eşi olan Acemhöyük-Sarıkaya sarayında keşfedilen çivi yazılı belgelere göre Asur kralı Şamsi-Adad, Mari kralı Yahdun-Lim ve Kargamış kralı Aplaında'nın çağdaşı olan Acemhöyük sarayları (Önhan 1993: 629) Kaniş'in Ib katı ile çağdaştır. (Özgüç, 1999: 65)

Tablo 5: Kültepe-Neşa Karum Stratigrafisi

I a-b	
II	
III	M.Ö. III. Bin sonu ve OTÇ başı
IV	M.Ö. III. Bin sonu ve OTÇ başı

Tablo 6: Kültepe-Neşa Tepe Stratigrafisi

I-II	Roma
III	Helenistik
IV-V	Geç Hitit Dönemi
VI	Karum Ia ile çağdaş
VII	Karum Ib ile çağdaş
VIII	Karum II ile çağdaş
IX	Karum III ile çağdaş
X	Karum IV ile çağdaş
XI-XIII	ETÇ III
XIV-XVII	ETÇ II
XVIII	ETÇ I'in son evresi

5.1.2. Maşat Höyük

5.1.2.1. Konum ve Kazı Tarihi

Eski adı Tapigga olan Maşathöyük, Hattuşa'nın 150 km. kuzeydoğusundadır. Tapigga'dan Çekerek-Alaca üzerinden Hattuşa'ya ulaşım her mevsimde kolaydır. Eski kuzey-güney yolu Tapigga'nın doğusundan geçer. Yüzeyde bulunmuş çiviyazılı bir Hitit metni, arkeoloji edebiyatının Tapigga'yı tanıma nedeni olmuştur.

I. zamanın mermerleşmiş sarp bir kaya kütleşi üzerine kurulmuş olan Tapigga, etrafı ormanlık dağlarla çevrili bereketli ovanın ortasında stratejik ve ekonomik önemi belirgin bir çevrenin merkezidir (Ek 11- Plan 5).

1945'de kısa süren kazı ve araştırmalardan sonra, Türk Tarih Kurumu ve Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü adına 1973'de başlanana kazılar Tahsin Özgüç başkanlığındaki heyet tarafından 1984'e kadar devam ettirilmiştir (Özgüç, 2002 a: 466).

5.1.2.2. Maşat Höyük Stratigrafisi

Yapılan çalışmalar sonucunda Burada Demir Çağı-Frig, Hitit ve Eski Tunç Çağı kültürlerini kapsayan üç kültür katı saptandı.

İlk kültür katının tarihlendiği Frigler döneminde yalnız sitadele yerleşilmiştir. Tapigga bu çağda çok küçülmüştür. Bu uygarlık evresi M.Ö. 8 yüzyılla MÖ 300/275 arasına tarihlenir. Hitit yapılarının enkazı üstüne kurulmuş evler, onların tahribine

neden olmuştur. Eski evrede (MÖ 800-650) Orta Anadolu üslubuna bağlı seramik, 2. yapı katının orta ve son evresi (MÖ 650-450) ile birinci katın (MÖ 450-300/275) büyük bölümünde Med-Pers egemenliğinde yerli seramik kullanılmıştır. Bu evrede Samsun (Amisoss) üzerinden gelen, Doğu Yunan seramiğinin etkisi M.Ö. 375-350 arasında artmıştır. Tapigga bundan sonra iskan edilmemiştir.

Tapigga'nın en parlak dönemini beş yapı katına sahip Hitit çağı temsil eder. Hititler sarp kaya tabanını ve eteklerini iskan etmişlerdir. Son yapı katı (kat I), her Hitit şehrinde olduğu gibi, yangınla tahrip edilmiştir. M.Ö. 1300-1200'e tarihlenen bu evrede İmparatorluk çağı yazı stilinde dini tablet, hiyeroglifli bullalar, Hitit seramiği yanında Miken IIIB tipi testiler, Kuzey Suriye'den ithal şişeler, libasyon kapları bulunmuştur. II. ve III. Katların aksine, büyük yapılar inşa edilmemiştir.

II. Hitit katı, yangınla tahrip edilmiş III. Katın üzerine kurulmuştur. Bu evrenin, planı ve buluntuları bakımından en öğretici yapısı 16 odası korunmuş, büyük binadır. O, bu evrede Tapigga'nın yönetildiği resmi binadır. Onun batı kanadı, altındaki ana kayanın üzerine Hititler'e özgü bir örgü tekniği doğrultusunda kurulmuştur. Özenle hazırlanmış sunaklı odasında Orta Hitit yazısı stilinde tabletler, şahıs adları okunan hiyeroglifli bullalar ve I. Suppiluliuma'nın lejandını taşıyan bulla açığa çıkarılmıştır. Bütün belgelere göre şehir bu güçlü Hitit kralıyla çağdaştır. O, Hititler'in amansız düşmanı Kaşka'ların tahrip ettiği Hattuşa'yı ve Tapigga'nın III. katını yeniden imar eden büyük kraldır. Ondan sonra, Hattuşa'nın aksine, Tapigga'ya büyük yapılar inşa edilmemiştir.

Tapigga'da Hitit çağının en parlak evresini III. kat şehri temsil eder. İki anıtsal yapıdan sitadele inşa edileni, 72x62 m. boyutuna, planına, arşivini oluşturan çiviyazılı tabletlerinin içeriğine göre saraydır.

Bu çağda Tapigga Hattuşa'daki büyük krala bağlı bir sınır beyinin, yerel kral veya komutanın merkezidir. Tapigga Kaşkalıların sürekli tehdidi altında bulunan bölgenin sınırına kurulmuş, stratejik önemi büyük askeri, idari, ekonomik merkezdir.

İki tablet üzerindeki iki damga mühür baskısında II. Tuthaliya'nın ve kraliçenin adları vardır. Tablet sarayın Kaşkalılar tarafından bu kral zamanında (MÖ 1410-1380)

tahrip edildiğini kanıtlamaktadır. Bu felaketten Hattuşa da kurtulamamıştır. Saray, bu plandaki avlulu, revaklı anıtsal Hitit yapılarının en eski örneklerinden biridir.

Eski Hitit Çağı'nı IV. yapı katı temsil eder. Tapigga bu evrede de büyük şehirdir. Mühürlerin üslubu, seramiğin teknik ve şekilleri Eski Hitit Çağı için karakteristiktir.

V. kat Eski Tunç Çağı'nın yangın enkazı üstüne kurulmuştur. Yangına dayanabilen bütün eserler, aşağı büyük terasın dikdörtgen planlı, 2-4 odalı evlerinin tabanları üstünde kalmıştır. Yerel özelliklere sahip, homojen bir karakter gösteren seramikte, damga mühürlerde Kültepe geç evresinin etkisi, açık bir şekilde yansımaktadır.

Tapigga'da en eski kültür katı, ana kaya üzerine kurulmuş VI. kat, yani Eski Tunç Çağı'dır (M.Ö. 2500-2000). En eski Tapigga altın, gümüş, bakır işçiliği zengin atölyeleriyle Hitit Çağı'na öncülük etmiş, ona kesintisiz olarak bağlanmış Orta Karadeniz kültür çevresinin tipik bir temsilcisidir (Özgüç, 2002 a: 466-467).

5.1.3. Alacahöyük

5.1.3.1. Konum ve Kazı Tarihi

Ankara'nın 160 km. doğusunda, Boğazköy'ün 25 km. kuzeydoğusundadır. W.G. Hamilton tarafından keşfedilmiştir. Çapı 250 m., en yüksek yeri 15 m.' dir. Güney ve batı yönleri alçak, düz tarlalar seviyesindedir (Ek 12- Plan 6). Yakınından akan Hurmanözü Çayı çevreyi yeşillendirmiştir. Konum olarak, eski doğu- batı, kuzey- güney yollarına kolay bağlanan bir bölgededir. 1 km. güneydoğusunda, taş örgüsü korunmuş, Hitit İmparatorluk çağına ait 110 m. uzunluğunda, 14.5 m genişliğinde bir su bendi vardır. 1907'de Th. Makridi, İstanbul Müzeleri adına kazıları sürdürmüştür. Sistemli kazılara 1935'de Türk Tarih Kurumu adına Dr. H. Koşay ve R.O. Arık tarafından başlanmıştır; 1936'dan sonra H. Koşay, daha sonra H. Koşay ve M. Akok, son senelerde de Mahmut Akok tarafından 1983'e kadar sürdürüldü (Özgüç, 2002b: 468). Höyükte 1997 yılından bu yana çalışmalar Prof. Dr. Aykut Çınaroğlu tarafından yürütülmektedir (Çınaroğlu-Genç, 2000: 327vd; Çınaroğlu-Genç, 2002: 427vd).

5.1.3.2. Alacahöyük Stratigrafisi

Eski Tunç ve Hitit Çağında çok önemli bir kült ve sanat merkezi olan Alacahöyük'te dört kültür katı açığa çıkarılmıştır (Özgüç, 2002 b: 468).

Alacahöyük'te I. Kültür çağı, 1.40 m. kalınlığa sahiptir. Bu çağ, çanak çömleklerin ve sikkelerin tanıklığına göre, ilk mimari katları ve Hitit sonrasında itibaren (tahminen M.Ö. 11. asır) Osmanlılara kadar olan tarihi çağları (Hitit Sonrası-Frig- Frig sonrası) ihtiva eder. (Koşay 1938: 1) Geç Frig çağında höyüğün her yanı iskan edilmiştir. Küçük evlerden oluşan bu kat, seramiğine göre, M.Ö. 650'den daha eski değildir (Özgüç, 2002b: 468).

İkinci kültür çağı yerleşme katı takriben 4.50 m. kalınlığındadır. Eski ve Hitit İmparatorluk devletleri ile ilgili olan bu kat üç esaslı mimari tabakayı ihtiva etmektedir. (2'den 4'e kadar) (Koşay 1938: 15) Mabedi, büyük yapıları, özel-blok evleri, sokakları, büyüklü küçüklü su kanalları, şehir suru, biri kabartmalı ortostatlarla süslü sfenksli, öteki poternli anıtsal kapılarıyla Alacahöyük bu dönemde Hitit İmparatorluk Çağı'nın tabiattan müstahkem olmayan, düz ovaya kurulan tipik bir temsilcisidir .

Eski Hitit çağı mimari katı altında (kat:4) 0.75-1.00 m. kalınlığında tespit edilen III. kültür katı, kısmen Alishar ve Ahlatlıbel'deki (Bakır Çağı=M.Ö. III.binin sonları) eserlerine tekabül ettiği için 'Bakır Çağı' adı verilmiştir. Bu kültür katında dört yerleşme katı izlenebilmiştir (mimari kat: 5, 6, 7 ve 8). Bunların içinde 5-7. katlar ihtiva ettikleri mezarlar dolayısıyla önemlidirler. (Koşay 1938: 69) Bu mezarlar Hitit kültürüne kaynaklık eden kültürlerin önde geleni olan yerli Hatti uygarlığının aydınlanmasında önemli rol oynamıştır (Özgüç, 2002b: 469)

Bakır çağının en derin yani ilk mimari katından sonra (kat: 8) çanak çömlek değişmektedir. Bu tabakadan ele geçen malzemeler Alishar Höyüğün kalkolitik yerleşme katında bulunduğu için Alacahöyük'ün IV. kültür katları da Kalkolitik döneme tarihlenmiştir (Koşay 1938: 150).

5.1.4. Boğazköy

5.1.4.1. Konum ve Kazı Tarihi

Boğazköy/Hattuşa Orta Anadolu'da, Ankara'nın yaklaşık 150 km. doğusunda, antik Kapadokya Bölgesi'nin kuzey sınırına yakın bir yerde yer alır. Kent, sadece kuzeyinde tarıma uygun araziler bulunan, büyük bir ovanın sonunda, parçalanmış dik kayalık yamaçlar üzerinde kurulmuştur (Ek 13- Plan 7). Şehri kayalık yarıları aşan 6 km. lik bir sur çevreler. Aşağı Şehir ile Yukarı Şehrin en yüksek noktasının bulunduğu Yerkapı arasındaki yükseklik farkı, arada sadece 2 km. bulunmasına rağmen, 300 m. yi bulur (Seeher 2002 a: 460).

Boğazköy/Hattuşa'nın araştırma ve tarihi 1834 yılında Charles Texier'in Hattuşa kalıntılarını bulmasıyla başlar. Texier şehir planının yanı sıra, bazı kalıntıların ve Yazılıkaya kabartmalarının krokisini çıkarır. Med şehri Pteria'yı bulduğunu sanır. 1836'da William J. Hamilton bir günlüğüne Hattuşa'ya gelir ve çizimler yapar. Çizimler arasında 1 nolu tapınağın planı da vardır. Burayı Galat şehri Tavium sanır. 1858 yılında Heinrich Barth 1 nolu tapınağın üçüncü bir plan çeşitlemesini çizerek yayımlamıştır. 1861 de Georges Perrot, Edmond Guillaume ve Jules Delbet Yazılıkaya kabartmalarının daha özenli çizimlerini yaparlar ve Yazılıkaya, Yenicekale ve Nişantaş yazıtının ilk fotoğraflarını yayımlarlar. 1864 yılında Henry J. Van Lennep Yazılıkaya'nın yeniden çizimlerini yapar. Karl Humann 1882'de topografik bir plan çıkarır ve Yazılıkaya'da birçok kabartmanın alçı kopyalarını yapar. 1893-94 yıllarında Ernest Chantre Büyük Tapınak, Büyükkale ve Yazılıkaya'da sondajlar yapar. Hattuşa'nın ilk çivi yazılı tabletlerini yayımlar. 1906'da Hugo Winckler ve Theodor Makridi Büyükkale'de kazılar ve diğer yerlerde sondajlar yaparlar. 1907 de Alman Arkeoloji Enstitüsü ile Alman Şark Cemiyeti'nin ilk kazısında Winckler ve Makridi'den başka Puchstein başkanlığında bir grup çalışır. Görünürdeki kalıntılar çok sayıda plan ve fotoğraf ile birlikte eksiksiz bir şekilde belgelenir ve arazinin daha doğru bir topografik haritası çıkartılır. 1911-12 yıllarında Winckler ve Makridi'nin kısa süreli kazıları izlenir. 1915'de Boğazköy'de ele geçen çiviyazılı tabletler yardımıyla Bedrich Hrozný Hitit dilini çözmeyi başarır.

1931-39 ve 1952'den günümüze kadar ise Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün, Alman Şark Cemiyetinin uzun yıllardır süren ve başkanlığını Kurt Bittel (1977'ye

kadar), Peter Neve (1993'e kadar) ve Jürgen Seeher'in yaptıkları kazılar oluşturur (Seeher 2002 a: 390-393). 2007 yılından itibaren ise A. Schachner kazılara başlamıştır.

5.1.4.2. Boğazköy Stratigrafisi

Boğazköy'de ilk yerleşimin izleri Kalkolitik Çağ'a (M.Ö. 6.bin) kadar gider. Kesintisiz yerleşilmeye başlanmasıysa, Erken Tunç Çağı'nın bitimine yakın yani, M.Ö. III. binin sonlarında olmuştur. Bölgenin yerlileri Anadolu'lu Hattiler, burada bir kent kurup, Hattuş adını vermişlerdir.

Tablo 7: M.Ö. II. binyıla ait Boğazköy Tabakaları

DÖNEM	BÜYÜKKALE	AŞAĞI ŞEHİR
HİTİT İMP.	III-IV a-b	1 a-b, 2
ESKİ HİTİT	IV c	3
KOLONİ	IV d	4-5

5.1.5. Alishar

5.1.5.1. Konum ve Kazı Tarihi

Yozgat il merkezinin güneydoğusunda, Sorgun ilçesinin güneyinde, Kadılı köyünün güneybatısında, Alishar Köyü'nün 2.5 km. kuzeyindedir. Alishar Höyüğü, geniş bir ovanın ortasında bulunmaktadır. Kuzey ve batısından Alishar Özü çayı geçmektedir. Höyük, ovadan 7-8 m. yüksekliğinde bir teras ile başlamakta daha üstte ise 23-24 m. yüksekliğe kadar uzanan sivri tepe kısmı ile son bulmaktadır. 520 m. uzunluğu, 350 m. genişliği, 30 m. yüksekliği ile Anadolu'nun büyük höyüklerinden birisidir. Höyüğün H.H. von der Osten ve ekibi tarafından kazı yeri olarak seçilmesinde olasılıkla Hitit bölgesi içinde olması ve birçok ticaret yolunun ortasında bulunması rol oynamıştır. Çevrede birçok tatlı su kaynağı bulunmaktadır.

Höyük, 1927-32 yılları arasında Chicago Üniversitesi Doğu Bilimleri Enstitüsü adına von der Osten yönetiminde kazılmıştır. 1927 yılı için oldukça ileri bir görüşlülükle, tepe on metrelik karelere bölünmüş ve açmalar bu karelere uygun bir düzende açılmıştır. Buluntular da aynı titizlikle belgelenmiştir. Buna karşılık

tabakalanmadaki bazı aksaklıklar ve karışıklıklar von der Osten ile Schmidt'in tabaka sıralamasında farklı sonuçların ortaya çıkmasına yol açmıştır (Arık 1933: 43-44). 1993 yılından itibaren, Gorny başkanlığındaki bir ekip, Alişar'da tekrar çalışmaya başlamıştır (Gorny-Mcmahon et.al. 1995: 65 vd.).

5.1.5.2. Alişar Stratigrafisi

Alişar Höyük'teki tabakalanma farklı biçimlerde sunulmaktadır. Höyüğün en üstünden itibaren Selçuklu, Bizans, Roma, Helenistik, Frig, Hitit İmparatorluk, Eski Hitit Dönemi, Erken Tunç Çağı ve Kalkolitik çağ kültürlerinin olduğu saptanmıştır.

5.1.6. İnandıktepe

5.1.6.1. Konum ve Kazı Tarihi

İnandıktepe, Ankara-Çankırı yolu üstünde 109. km. de İnandık köyünün yanında ve Tüney Köyü'nün 2 km. kuzeyinde, Çankırı'nın 22 km. güneyindedir (Ek 6- Harita 6) İnandıktepe, Terme Çayı'nın iki yanındaki geniş ve bereketli ovaya ve önünden geçen eski yola hakim bir konumdadır (Özgüç 1988: XXI).

Ankara-Çankırı (eski Gangra) yolunun 109. km. de yapılmakta olan köprüünün ayaklarını toprakla doldurmak üzere, İnandık Köyü'nün kuzeyindeki sırtlardan biri kazılırken tesadüfen kabartmalı vazo parçalarına rastlanmış ve bir binanın tahrip edildiği görülerek dozerle yapılan kazı durdurulmuştur. Sistemli kazılar 1966-1967 yılında kurtarma kazısı statüsünde Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi eski müdürü Raci Temizer başkanlığında ve Prof. Dr. Tahsin Özgüç'ün bilimsel danışmanlığında gerçekleştirilmiştir (Özgüç 1988: XX-XXI).

İnandıktepe kazıları iki ayrı yerleşim yerinde ve üç tümülüste yürütülmüştür (Özgüç 1988: IX). İnandıktepe birbirinden ayrı iki yerleşim yerinden oluşmuştur. Asıl höyük Termehöyük olarak adlandırılır. Diğer alansa höyüğün karşısındaki doğal tepe üzerinde yer alan mabed alanıdır (Ek 14- Plan 8).

Termehöyük, İnandıktepe'nin karşısında, bir kısmı Terme çayı tarafından tahrip edilmiş, bir kısmı da tarla haline getirilmiş olan tipik bir Orta Anadolu höyüğüdür. Höyük çağlar boyunca (Demir Devri, Helenistik ve Frig çağları, Eski Tunç Çağı) ve

özellikle, Eski Hitit Çağı'nda varlığını sürdürmüştür. Burada yapılan kazılar höyüğün, İnandıktepe ile çağdaş bir dönemde iskan edildiğini göstermiştir. Termehöyük kazıları, asıl Hitit şehrinin 350 m. batısındaki İnandıktepe'deki büyük binanın manasının da aydınlatılmasını sağlamıştır (Özgüç 1988: XXI-XXII).

5.1.6.2. İnandıktepe Stratigrafisi

Höyükte yapılan çalışmalar sonucunda Helenistik çağın iki kuvvetli yapı katıyla temsil ettiği anlaşılmıştır. Temelleri derin olan bu kata ait binalar Eski Hitit Çağı yapılarını tahrip etmiştir. Höyükte Frig yapı katlarına rastlanmamıştır. Ancak Helenistik yapıların altında Frig seramik parçaları toplanmıştır. Termehöyük Hitit İmparatorluk Çağı'nda iskan edilmiştir.

Eski Hitit Çağı iki yapı katıyla temsil edilmektedir. Her iki yapı katı da yangın geçirdikten sonra terk edilmişlerdir.

Eski Hitit Çağı'nın ilk yapı katı altında Eski Tunç Çağı'na ait seramik parçaları bulunmuş ve bunların Ankara çevresinde Eski Tunç Çağı'nın son safhasında kullanılmış olan seramiğin tam benzeri olduğu görülmüştür. Ancak taban suyu seviyesinin yüksek olması nedeniyle bu tabaka incelenememiştir (Özgüç 1988: XX-XXI).

Höyüğün karşısındaki tepe üzerinde yer alan mabed ise içinde ele geçirilen kabartmalı vazo ve diğer eserlerle birlikte Eski Hitit Çağı'na tarihlenmiştir (Özgüç 1988: 2).

Çevrede yürütülen tümülüs kazılarında, her birinin içinde bir taş sanduka mezar bulunmuştur. İri ve işlenmiş taş bloklarla inşa edilen bu mezarlara, taş gerdanlık, boncuk, tunç yüzük ve küpelerden ve birkaç testiden oluşan mütevazi hediyeler bırakılmış, seramiğin höyükte Helenistik katlarda bulunmuş olanların aynısı olduğu anlaşılmıştır (Özgüç 1988: XX).

ALTINCI BÖLÜM

ÇUKUROVA ve ORTA ANADOLU MERKEZLERİ ARASINDA M.Ö. II. BİNYILDA BENZERLİK TESPİT EDİLEN KAP FORMLARI

6.1. Çanaklar

6.1.1. Yüksek Kaideli Çanaklar (Meyvelikler)

Orta Anadolu Bakır Çağı (=M.Ö. III. Binin sonları) seramikleri arasında da bilinen ve Tarsus-Gözlükule GTÇ I tabakasından ele geçen bu tipe giren örnek, yüksek kaideli kulpsuz omurgalı çanak formuna aittir. Çark yapımı olan kabın ağız kısmı dışa doğru kalınlaştırılmıştır. Gövde ile kaidenin bağlandığı yer bir kabartı biçiminde, halka şeklinde çevrilmiştir. Kaidenin alt kısmı ile gövdenin üst bölümü kırmızımsı kahve renkte ince bir astarla kaplanmıştır. Yüksekliği 2,27 cm. çapı 2,45 cm. dir. Benzer formlara Alacahöyük ve Kültepe'de de rastlanmıştır (Ek 16- Levha 2a-b) (Goldman 1956: 189, fig.303, 377 n. 976).

Kültepe'de benzer olarak nitelendirebileceğimiz iki örnek bulunmaktadır. Her iki örnek de kırmızı, parlak astarlı olup, kulpları ağız kenarına ikişer ikişer olmak üzere, yatık ve dik durumda bağlanmıştır. Çanak kısımları Karum'da bol örneklerle temsil edilen dört kulplu, halka dipli, derin çanaklardan farksızdır. İçi boş, boru şeklindeki kısa kaidelerinin yere basan kısımları genişçe olup, kenarları da kalınlaştırılmış birer daire halindedir. Ağız çapları 22 ve 23 cm olan bu meyveliklerin boyları 21.5 ve 17 cm. dir. (Özgüç, 1950: 66-67 şek. 189-190).

Meyvelikler, M.Ö. IV. Binin sonunda ve III. binde İç ve Batı Anadolu'da geniş bir yayılıma sahiptir. Ancak, prehistorik devirlerin meyvelikleri ile Hititler'inki arasında teknik ve bazı şekil detayları bakımından farklılıklar bulunmaktadır. Bununla beraber; Kaniş Karum'unda bulunan meyveliklerin eski, yerli Anadolu'lu geleneği devam ettirdiği muhakkaktır. Gözlükule'de ele geçen örnek bu tiplerin Çukurova'ya has bir örneğini temsil eder (Özgüç, 1950: 67).

Alacahöyük’de Bakır Çağı’na ait benzer formdaki örneğin dışında (Koşay-Akok 1947: pl. XXXV, e), ele geçen M.Ö. II. bine ait örneğin uzun kaidesinin ve tabanının yarısı kırıktır. Devetüyü hamurlu olup, ağız kenarının dışı kırmızı astarlıdır. Yüksekliği 17.7, çapı ise 21.7 cm. dir (Koşay-Akok 1966: 41 lev. 109 Al.k. 160).

Tarsus-Gözlükule’de yine GTÇ I tabakasında ele geçmiş olan bu tipteki bir diğer örnek de omurgalı bir çanak kısmına sahip olup yüksek kaidelidir. Yayvan gövdeli, keskin omuzlu, çan şeklinde yayılan içi boş, kavisli, boru biçiminde yüksek pedestal bir kaideye sahiptir. Çanağın ağzına, üst bölümüne ve kaidenin aşağı kısmına ince kırmızı bir boya uygulanmıştır. Yüksekliği 2,1 cm., çapı 2,05 cm. dir (Ek 16- Levha 2 c-d) (Goldman 1956: 188-189, fig. 303, 377 n. 974). Bu örneğin en yakın benzerine Alişar’da rastlanmıştır. Gri öze sahip devetüyü hamurlu olan kabın ağzı ve gövdesinin üst kısmına sarımsı kırmızı renkte bir boya banyo uygulanmış olup, ıslak sıvazlama yapılmıştır (von der Osten, 1937: 189-190, fig. 207, c 1230).

6.1.2. Alçak Kaideli Çanaklar

Bu tipe giren örneklerden biri Mersin- Yümüktepe’den ele geçmiştir. Çark yapımı olan kabın hamuru grimsi renkte olup, devetüyü renkte hafifçe astarlanıp, perdahlanmıştır (Ek 17- Levha 3.a). Üzerindeki bezemeler mat siyah renkle yapılmıştır (Garstang 1953: 222 fig. 144, 13). Aynı formdaki benzer bir diğer çanak ise Tarsus-Gözlükule’de OTÇ tabakasından ele geçmiştir. Omuz kısmı yuvarlatılmış, ağız kısmı hafifçe dışa dönüktür (Ek 17- Levha 3.b). Omuz üzerinde bulunan bezeme, siyah renkle yapılmış olup her iki kanadı noktalanmış kelebek şeklinde üçgen motiflerinden oluşmuştur. Oldukça kaliteli yapılmıştır (Goldman 1956: 169 fig. 287 n. 781).

Bu tipte bezemeli kapların benzerleri Kültepe’de bulunmakta ve üç ithal parçayla temsil edilmektedir. Bu parçalardan ikisi testilere aittir. Hamurları ince elenen ve çarkta yapılan bu parçalardan üçüncüsü açık kahverengi astarlıdır (Ek 17- Levha 3.c). Halka dipli olduğu düşünülen bu parçanın boya tekniği ve hamuru, testide olduğu gibi, yerli, Anadolu örneklerinden tamamen farklıdır. Aşağıda ‘yonca ağızlı testiler’ konu başlığı altında verilecek olan diğer örneklerde de olduğu gibi bu parça da Çukurova şehirlerinden veya Kuzey Suriye’nin orta ve batı kısmına düşen merkezlerden ithal edilmiştir (Özgüç, 1950: 84 lev. LXXIX n. 328=616).

Bu kaplar üzerinde görülen kelebek ya da içi noktalarla doldurulmuş üçgenler olarak tanımlayabileceğimiz motif, testiler üzerinde yer alan ‘şahin-gözü’ (hawk-eye) olarak da adlandırılan motifle birlikte Suriye etkilidir ve kronolojik çağdaşlıkta önemli bir yer tutmaktadır. Kelebek motifi Yümüktepe’de XI. Tabakanın her üç evresinde de görülmekle birlikte en yoğun olarak XI b evresinde karşımıza çıkmaktadır (Garstang 1953: fig. 143-144). Kültepe’de ise aynı motif 2, 3 ve 4. tabakalardan ele geçen çanak ve testilerin farklı varyasyonları üzerinde bulunmuştur (Özgüç 1950: 84 şek. 328 çiz. 616-617). Kültepe’nin bu tabakaları M.Ö. 1950-1850’ye verilmektedir. Ortaya konan bu sonuçla Kültepe 2, 3 ve 4. tabakalarıyla Mersin-Yümüktepe’nin XIa, XIb ve XIz olarak adlandırılan tabakalarının ilişkili olduğunu söyleyebiliriz.

6.1.3. Minyatür Çanaklar

Tarsus-Gözlükule’de karşımıza çıkan bu formdaki çanaklar, GTÇ II tabakalarından bulunmuştur. Bazıları elde bazılarıysa çarkta yapılmış olan bu kapların benzerleri Alacahöyük’de karşımıza çıkmaktadır (Koşay 1951: lev. XLIV’deki örnekler). Gözlükule’de el yapımı olan bu tipteki kaplardan biri kabaca şekillendirilmiştir. Sığ ve hafif dışbükey bir gövdeye sahip olup dibi yuvarlatılarak biçimlendirilmiştir. Yüksekliği 0,11 cm., çapı 0,44 cm. dir (Goldman 1956: 212-213 fig. 327 n. 1169). Çark yapımı olan diğer örneklerden biri ağız kısmı yuvalatılarak içe döndürülmüş sığ bir çanaktır. Kalın ve düzgün olmayan bir kaidesi vardır. Kırmızımsı kahverengindeki hamuruna mika, kaba kum ve taşçık katılmıştır. Alacahöyük’de ele geçmiş olan bu kabın benzerleri kozmetik kabı olarak değerlendirilmiştir (Ek 17- Levha 3.d-e) (Koşay 1951: 20 lev. XLIV res. 3,7).

6.1.4. Yayvan Çanaklar

Tarsus-Gözlükule’de birçok örnekle temsil edilen bu gruptaki örneklerden biri, sığ ve yayvan gövdeli, ağız kalınlaştırılmış ve yuvarlatılmış, düz kaideli bir çanaktır (Ek 18- Levha 4.a). Kahverengi özlü, kırmızımsı kahve hamurlu, taşçık katkılıdır. İşaret gövdenin dış yüzünde ışın gibi yayılan üç çizgiden oluşmaktadır. Bu kap GTÇ II tabakasından ele geçmiştir (Goldman 1956: 210 fig.318 n. 1132).

Kinet Höyük’ün GTÇ’na tarihlenen depo yapısının mutfak bölümünde, Hitit

kentlerinde M.Ö. 13. yy.' da görülen tipik monokrom '*drab ware*' çanak ve tabaklar ele geçmiştir. Bunlar nadiren kırmızı bir bantla da süslenmiştir. Bazıları üzerinde fırınlamadan önce dış yüzeyi üzerine çizilen 'çömlek işaretleri' yer almaktadır (Gates 2001 a: 137vd.).

6.1.5. Omurgalı Çanaklar

Gözlükule'de bu tipteki iki çanak da GTÇ I tabakasından ele geçmiştir. Her ikisi de çark yapımı olan bu kaplardan birinin oval bir gövdesi, yuvarlatılmış omuzu, hafifçe dışa çekik ağız ve halka biçimli kaidesi vardır (Ek 18- Levha 4.b). Kabın gövdesinin en geniş olduğu karın kısmına doğru yan pozisyonda duran yatay iki tane şerit kulbu ve benzer olarak yerleştirilmiş iki tane dikey ilmek kulbu bulunmaktadır. Ancak karşılıklı yerleştirilen bu kulplardan birer tane korunabilmiştir. Gri renkte hamura sahip olan kabın iç yüzeyi ve dış yüzeyinin üst yarısı siyah astarla astarlanmıştır ve parlak perdahlıdır (Goldman 1956: 190, fig. 305 n. 987; Goldman-Garstang 1947: lev.XCVIII, 3). Bu kabın benzeri, kulplarından iki tanesi daha yüksek ve daha V-biçimli olmakla birlikte Alişar'da görülmektedir. Buradaki kap gri özlü, devetüyü hamurludur. Kulplar ile ağız üzerine kırmızı astar, kabın geri kalan yerlerine ise ıslak sıvazlama uygulanmıştır (Osten 1937: 124, 183 pl.IV, d 2355). Kabın bir başka benzerine Boğazköy'de de rastlanmaktadır (Bittel 1937 a: fig.21, group IIIa).

Gözlükule'de ele geçen diğer örnek de yukarıdaki kaba benzerdir. Ancak bu kap kaidesine doğru içbükey bir şekilde daralmaktadır (Ek 18- Levha 4.c). İç yüzeyi düzeltilmiş, ağız ve omzuyla birlikte kırmızı astar ve parlak bir perdah uygulanmıştır (Goldman 1956: 190, fig. 305, 375 n. 991; Goldman- Garstang 1947: lev. XCVIII, 1). Bu örneğin paraleli yine Alişar' da bulunmaktadır (Ek 19- Levha 5. a) (Osten 1937: 124, pl. IV, e 1508).

6.2. Testiler

6.2.1. Minyatür Testiler

Tarsus- Gözlükule'de GTÇ II'ye tarihlenen bir minyatür testinin benzerlerine Alacahöyük, Alişar ve Boğazköy'de rastlanmıştır. Gözlükule örneği, çift konik formda bir gövdeye sahip, ağız hafifçe dışa doğru kalınlaştırılmış, uzatılmış sivri uçlu bir kaideye ve boyundan omuza bağlanan, trapez biçiminde kesiti olan dikey bir kulba

sahiptir. El yapımı olan kap, açık kırmızımsı kahverenginde hamura sahip olup, mika ve kaba taşçıklar katkı maddesi olarak kullanılmıştır (Ek 19- Levha 5.b). Yüksekliği 0.105 m., çapı 0.05 m. dir (Goldman 1956: 215 fig. 327 n. 1198). Benzerleri Alacahöyük Hitit tabakalarından ele geçmiş birçoğu toplu olarak mabed alanından bulunmuş ve daha çok adak olması muhtemel kaplar olarak değerlendirilmişlerdir (Koşay 1951: 15, 22, lev. LXII res. 1-3'deki örnekler). Bu kaplar arasında Tarsus örneğininin en yakın benzeri olan örnek de kulplu, sivri dipli ve astarsız bir kapçıktır (Ek 19- Levha 5.c). Yüksekliği 6.5 cm., ağız çapı 0.4 cm. dir (Koşay 1951: 22, lev. LXII res.1 Al.d. 17). Alishar örneği de Hitit İmparatorluk çağına tarihlenen tabakalardan ele geçmiş aynı anlayışdaki kaplardan biridir (Osten 1937: fig.299 d 2399).

6.2.2. Matara Biçimli Testiler

Matara biçimli kaplar, Hitit İmparatorluk çağında çok sevilen formlardan biri olsa da daha önceden Anadolu'nun erken tabakalarında da karşımıza çıkmıştır (Goldman-Garstang age. 386). Kilikya Ovası'nda yer alan Gözlükule'de dokuz matara biçimli kap bulunmuştur. Goldman, bu kaplar arasında olan yuvarlak ağızlı, kısa boyunlu, küre gövdeli ve omuzdan tek kulplu matarayı GTÇ I'e tarihlenen bir yapıda bulmuştur. Bu örnek, çark yapımıdır. Devetüyü rengi hamurunda ince kum ve mika katkısı görülmektedir. Siyah renkle yapılmış ve her iki yanına yerleştirilen bezemeler, aralarına dalgalı hat motifi yerleştirilen farklı kalınlıklarda dört konsantrik daireden oluşmaktadır. Kulp üzerinde de kısa yatay çizgiler bulunmaktadır (Ek 19- Levha 5.d) (Goldman-Garstang 1947: lev. XCVIII, 8; Goldman 1956: fig. 308, 377 n. 1024). Her ne kadar GTÇ I'e tarihlenen bir yapıda bulunduysa da tip ve bezeme bakımından Kaniş-Karum'unun Ib tabakasında bulunmuş olanlara çok benzemesi nedeniyle (Özgüç T. 1953: 107, fig. 19) bu matara GTÇ'ndan ziyade Kayseri Ovasında ele geçirilenler gibi OTÇ III devrinin karşılığı olan Eski Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nın geç safhasına tarihlenmesi gerektiği belirtilmektedir (Bilgi 1982: 20). Matara formunda örneklerden biri de Mersin- Yümüktepe'de ele geçmiş, Hitit İmparatorluk Çağını temsil eden V. Tabakaya tarihlenmiştir ancak bu kap bezemesizdir (Ek 19- Levha 5.e) (Garstang 1953: 239, 243, fig. 157 n. 15). Bezemesiz matara örneklerinden biri de Kilise Tepe'de bulunmuştur (Ek 19- Levha 5.f) (Symington 2001: 170, fig.9).

Benzer tipte matara örneklerine Maşathöyük’de de rastlamak mümkündür (Ek 20- Levha 6.a). Yuvarlak ağızlı, uzunca boyunlu, asimetrik mercimek şeklinde gövdeli, tek kulplu ve üç kulplu mataralarla, mercimek gövdeli ve tek kulplu matara iki yapı katı kapsayan II. medeniyet katının Hitit İmparatorluk Çağının sonlarını temsil eden sonuncu, yani I. Evresine tarihlenmiş bir yapıda, aralarında ithal malı seramiğin de bulunduğu diğer Hitit çanak çömleği ile beraber in situ olarak bulunmuştur (Bilgi 1982: 18, Tab.11 des. 1-4; ayrıca bkz. Özgüç 1982: 101, pl. 46 n. 7a-b). Maşathöyük mataraları son Hitit yapı katına yani M.Ö. 13. yy.’ın ikinci yarısına tarihlenir (Özgüç 1988: 66).

Orta Anadolu’da Alişar (von der Osten 1937: 188 fig.194, pl. V, d 2414), Alacahöyük (Ek 19- Levha 6.b) (Koşay 1951: lev. XLVII; Koşay 1966: lev. 105 Al.h.46, lev. 106 Al.g.322, Al.j.204; lev. 110 Al.g.322), Eskişehir, Boğazköy (Ek 21- Levha 7.a) (Fischer 1963: 50-53 taf. 46), İnandık (Özgüç 1988: 12, lev. 28 1a-b, 2a-b), Hüseyindede (Yıldırım 2000: 49-51 Abb.5.a-6; Yıldırım-Sipahi 2001: 320 lev. X şek.6 n.14) ve Kuşaklı (Ek 21-Levha 7.b) (Mielke 2006: 52-56, Abb. 25, taf. 1 n. 30-35, taf.2 n. 1-5) gibi merkezlerde mataralar değişik tipleriyle karşımıza çıkmaktadır. Alacahöyük mataraları IIIa-b ve IV. katlarda in situ durumda buldukları için M.Ö.16. yy.’a, yani Eski Hitit çağına tarihlendirilmişlerdir (Ek 21- Levha 7.c) (Özgüç 1988: 66; ayrıca bkz. Koşay 1966: 15, 17).

6.2.3. Yonca Ağızlı Testiler

Tarsus-Gözlükule’de ele geçen yonca ağızlı testilerden biri çark yapımıdır. Kulbun üst kısmının birleştiği yerde hafif bir kabartının bulunduğu yüksek silindirik boynu vardır. Ağız dışarıya doğru kalınlaştırılmıştır. Boyundan omuza bağlanan ilmek şeklinde dikey tek bir kulbu bulunmaktadır. Hamuru içte mat yeşilimsi renkte, dışında ise grimsi-sarı renktedir. Dış yüzeyi perdahlıdır ve bezemeler mat siyahla yapılmıştır. Kabin üst kısmında akıtacak kısmının her iki yanına ‘göz’ motifi uygulanmıştır. Boynun altında ve ağız kısmında da bant bezeme vardır. Kulbun üzerinde de iki bant görülmektedir. Omuz üzerindeyse iki paralel çizgi arasına üçgen motifleri yerleştirilmiştir (Ek 22- Levha 8.a). Yüksekliği yaklaşık 0.127 m. dir (Goldman 1956: 174 fig. 295 n. 860a-b). Gözlükule’deki bir diğer örnek ise oval gövdeli, silindirik dar boyunlu, ağız dışı kalınlaştırılmış ve düz kaideli bir testidir. Bu kaptaki boyamalar

ince siyah bir boyayla yapılmış, ağız, boyun ve gövde üzerine uygulanmıştır. Ağız üzerindeki bezemeler kısa çizgilerden oluşmaktadır. Boyun üzerinde tek bir yatay bant, omuz üzerindeyse çift yatay çizgiyle birbirinden ayrılmış iki alan vardır. Üstteki alan, içleri taralı birbirini takip eden üçgenlerle bezenmiştir. Alttaki alandaysa; aralarına etrafi noktalamalarla çevrelenmiş, yine içleri noktalanmış kelebek motifini andıran üçgenler görülmektedir (Ek 22- Levha 8.b) (Goldman 1956: 174 fig. 295 n. 859). Kronolojik çağdaşlık kuran ‘şahin gözü’ motifli olarak da tanımlanan gözlü testiler Yümüktepe’de de ele geçmiştir (Ek 22- Levha 8.c) ancak sayıları fazla değildir. Literatüre ‘gözlü testi’ olarak geçen benzer testilere aynı zamanda Tell Açana (Woolley, 1953: plate 3) ve Kinet Höyük’de de (Gates, 2001 b: 206, 220 fig. 4) rastlamak mümkündür (Bu gözlü testilerin yayılım alanları ile ilgili olarak bkz: Jamieson, 2005: 79 vd).

Bu testilerin benzerleri Kültepe’de karşımıza çıkmaktadır (Ek 23- Levha 9.a). Kültepe’de hamurları ince elenen ve çarkta yapılan bu parçalardan ikisi IV. katta bulunmuştur. Ras-Şamra ve Mişrife’deki testileri de göz önünde tutan Goldman’ın Gözlükule testilerine veya bunların ait olduğu ‘painted style’ devri için teklif ettiği tarihin hiç olmazsa ilk safhası, Kaniş Karumu’nun IV. katında, yani Adad-Sululi evmağazasının altında bulunan bu parçalarla da teyit olunmaktadır. Kayseri Müzesi’ne çok önceleri getirilen bir parçanın, bu tipe giren testilerin en önemli özelliğini, yani yonca ağızını, süslü boynunu, kulbunu ve hatta ağızının girintili kısmındaki tek merkezli dairesini dahi muhafaza ettiği görülmüştür. Kültepe’de ele geçen bu parçalar, yukarıda ‘alçak kaideli çanaklar’ başlığı altında incelenen parçalar gibi, İç Anadolu’ya yabancısıdır. Bu parçaların Çukurova aracılığıyla İç Anadolu’ya geldiği ve Suriye kökenli oldukları düşünülmektedir (Özgüç, 1950: 84 lev. LX n. 327=617, n. 341a-b).

7.2.5. Akıtacaklı Testiler

Gözlükule’de GTÇ I’e tarihlenen bu tipteki testilerden biri karakteristik bir Hitit akıtacağıyla dikkat çekmektedir. Çark yapımı olan testinin oval bir gövdesi, gittikçe daralarak omuza birleşen bir boynu ve adeta burun gibi bir çıkıntı yaparcasına uzayan gaga biçimli bir akıtacağı vardır. Akıtacağın bitim yerinden omuza bağlanan tek bir kulbu bulunmaktadır. Hamuru krem rengindedir ve oldukça kumludur. Dış yüzeyi perdahlıdır ve mat siyah bir boyayla bezenmiştir. Motifler akıtacak, kulp ve omuz

kismında yer almaktadır. Akıtacak üzerinde iki dairesel bantın yukarisına doğru düzenlenmiş düzensiz çizgisel hatlardan oluşan bir bezeme bulunmaktadır. Omuz üzerindeyse farklı yönlere doğru çizgisel motifler yer alır. Kulp üzerinde yatay kısa çizgilerden oluşan bezemeler, kulbun hemen altında ise ağaç motifini andıran bir bezeme göze çarpmaktadır (Ek 23- Levha 9.b)(Goldman 1956: 192, fig. 309 n. 1009; Goldman- Garstang 1947: lev. XCVII.2). Bu testiyle benzer formlara Alişar'da rastlanmaktadır (Ek 23- Levha 9.c) (Osten 1937: pl. V e 877). Akıtacağın formu da Boğazköy örneklerinden bilinmektedir (Bittel 1937 a: pl. 18.8).

Gözlükule GTÇ I tabakasından ele geçen bir diğer akıtacaklı testi yine gaga şeklindeki akıtacağı ile Hitit ilişkisi sunmaktadır. Çark yapımı, küresel gövdeli, silindirik boyunlu, ağızdan omuza bağlanan dikey kulplu testinin gaga şeklindeki akıtacağının uç kısmı yuvarlatılmıştır. Devetüyü hamurlu olan kabın yüzeyinin sadece alt yarısı perdahlanmıştır. Testinin üzerinde yer alan bezemeler siyah ve kahverengimsi kırmızı renkle uygulanmıştır. Ağız üzerinde dalgalı hat, boyun üzerinde kenarları siyah çizgiyle sınırlanmış iki geniş kırmızı bant arasında siyah rente yine bir dalgalı hat motifi görülmektedir. Kabın omzunda siyahla boyanmış içleri taralı üçgenler, gövdesinde ise çift renkli bantlarla oluşturulan iki bölge arasında siyahla bezeli birer dalgalı hat motifi bulunmaktadır (Ek 23- Levha 9.d) (Goldman 1956: 199 fig. 313 n. 1078; Goldman-Garstang 1947: lev. XCVII,1). Bu testiye benzer formlara yine Alişar'da rastlanmıştır (Osten 1937: pl. VI).

6.2.5. Uzun Testiler

Gözlükule'de GTÇ II olarak tanımlanan Hitit tabakasından ele geçmiş olan bu tipe giren bir testinin form ve teknik özellikleri şöyledir: Ağız dışı doğru kalınlaştırılmış, ağız ve gövdeyi birleştiren uzun, dar boyunlu ve nokta kaidelidir. Boyundan omuza bağlanan bir de dikey kulbu bulunmaktadır. Açık kırmızımısi kahverengi hamurludur. Dikey darbelerle perdahlanmıştır (Ek 24- Levha 10.a) (Goldman 1956: 214 fig. 322 n. 1191; Goldman- Garstang 1947: lev. XCIX, 9). Boğazköy buluntularına dayanarak bunların ritüel olarak libasyon amacıyla kullanılmış oldukları söylenebilir (Goldman 1956: 204; Goldman- Garstang 1947: 386). Boğazköy'de ele geçen benzer örneklerin yanında Alacahöyük'te de aynı tipte testilere

rastlamak mümkündür (Ek 24- Levha 10.b) (Koşay-Akok 1947: 155 fig.3. pl. XXXVI e.Al.h. 84).

6.3. Fincanlar

Fincanlar hem küçük, hem de geniş tipleriyle karşımıza çıkmaktadır. Tarsus-Gözlükule GTÇ I tabakasından ele geçen örneklerden biri geniş, tek kulplu fincan ya da küçük akıtacaksız testi grubunda tanımlanmıştır. Çark yapımı olan kap, karın kısmı köşeli çift konik konik gövdelidir. Ağız kısmı dışa dönük ve düz kaidelidir. Kabin en geniş yerinden yükselerek ağza birleşen tek bir dikey kulbu bulunmaktadır. Açık kremi devetüyü renkte hamurlu, mika ve taşçık katkılıdır. Dış yüzeyi ise kendinden astarlı ve perdahlıdır. Kabin yüksekliği 0.057 m. dir (Ek 24- Levha 10.c) (Goldman 1956: 191, fig. 306 n. 1001). Bu kabin benzerlerine Alişar'da rastlanmıştır. Alişar'da benzer olarak değerlendirilen iki örnek de form ve teknik olarak aynıdır (Ek 24- Levha 10.d-e). Her ikisi de kaliteli yapılmıştır, devetüyü hamurludur ve yüzeylerine ıslak-sıvazlama uygulanmıştır (Osten 1937: 184, fig. 173, e1699, d 2889).

Tarsus'da ele geçen bir diğer fincansa OTÇ tabakasından bulunmuştur. Ağız kısmı hafifçe dışa yayılmış, karın kısmı köşeli çift konik gövdesi ve düzleştirilmiş bir kaidesi bulunan kabin tek dikey ilmek kulbu kırıldığı için ele geçmemiştir. Dış yüzeyi düzeltilmiş, kahverengimsi astarında perdahlama izleri görülmüştür (Ek 25- Levha 11.a) (Goldman 1956: 173 fig. 294 n. 838). Bu fincanın benzerlerine Kültepe'de rastlanmıştır (Ek 25- Levha 11.b-c) (Özgüç 1953: pl. XXX n. 185-186). Kültepe'de benzer fincanların görüldüğü grup ağırlıklı olarak II. kattan ele geçmiştir. Az bir kısmı I ve III'de bulunmasına rağmen IV. katta kullanıldıkları da tespit edilmiştir (Özgüç 1953: 46). Bu tipe girenler, açık krem, yeşilimsi beyaz, kırmızı ve devetüyü astarlı olup, sivri dipli, yuvarlak kulplu ve ince cidarlıdır (Özgüç 1950: 70-71).

Yine Tarsus OTÇ tabakalarından ele geçen bir diğer geniş tek kulplu fincanın benzerlerine de Kültepe'de rastlamak mümkündür (Özgüç 1953: pl. XXX). El yapımı olabileceği belirtilen kabin diğer teknik özellikleri daha önce örnek gösterilenlere benzerdir (Goldman 1956: 173 fig. 294, 369 n. 837).

Fincanların küçük tiplerine örnekse Tarsus-Gözlükule'de OTÇ tabakalarında bulunmuştur. Çark yapımı olan fincan, içi dolu koni biçiminde, aşağıya doğru hafif içbükey pedestal bir kaideye sahiptir. Omuz kısmı yuvarlatılmış omurgalıdır. Kabın çapının en geniş olduğu yerden ağza bağlanan dikey bir kulbu vardır. Yanmadan dolayı alacalanmış ve grileşmiş olan açık kahverengi renkte bir kile sahiptir. Katkı olarak büyük kireçtaşı parçalarını da içeren bol taşçık kullanılmıştır. Bu örneğin benzerine yine Kültepe'de rastlamak mümkündür (Özgüç 1950: lev. L n. 249). Halka dibi, yukarı kalkık şerit kulbu ve kısmen de gövdesi bakımından diğer fincanlardan ayrı bir grup oluşturan bu fincanlar, kalın kırmızı, koyu gri ve kahverengi astarlı olup, madeni bir parlaklık göstermektedir. İç Anadolu'daki Hitit merkezlerinde veya Asurlu tüccarlara ait tablet veren şehirlerde görülmeyen bu fincan tipi Gözlükule'de hafiri tarafından M.Ö. 2000-1700 yılına tarihlenen bir medeniyet katında da kullanılmıştır. Ancak Çukurova kapları Kültepe'dekilere göre hem daha basık gövdeli, hem de kulpları ağız hizasından yukarıya taşmamaktadır (Özgüç 1950: 71).

6.4. Çömlekler

Gözlükule'nin OTÇ tabakalarından ele geçen geniş ağızlı çömlek formundaki örneklerden birinin benzerine Kültepe'de rastlamak mümkündür. El yapımı olan çömleğin oval gövdesi, daraltılmış bir boynu ve dışa çekik ağız vardır. Kaidesi düz ve gövdesinin en şişkin yerine bağlanan karşılıklı iki şerit kulbu bulunmaktadır (Ek 25-Levha 11.d) (Goldman 1956: 177 fig.298 n. 883). Testinin Kültepe'deki benzeri ise keskin profilli, çift kulplu, halka dipli, yuvarlak karınlı, griye çalan kirli renkte devetüyü, kahverengi astarlı ve hamuru mikalıdır. Derin ve dar omuzlu olan kabın ağız kenarı düz bir satıh halinde dışarıya doğru taşıktır. Kültepe'de I-III. katlar arasında görülen bu tip çömleklere IV. katta rastlanmamıştır (Özgüç 1950: 72 lev.LIII n. 265, lev.LXXII n. 522, ayrıca bkz. a.g.e. Lev. LXXIV n. 552-554). Bu tip Hitit çağında İç Anadolu'da çok yayılmamış olmasına rağmen, eski Boğazköy kazılarında güzel örnekleri bulunmuştur (Özgüç 1950: 72; ayrıca bkz. Bittel 1937a: 64 ve lev. 28, 12).

6.5. Vazolar

Tarsus-Gözlükule'de ETÇ III evresine tarihlenmekle birlikte benzer örneğinin Kültepe Ib tabakasında bulunması nedeniyle bu örneğe de değinmek yararlı olacaktır. Çark ya da torna yapımı olan, oval gövdeli, silindirik boyunlu, ağız dışa taşık, düz

kaideli ve omuz üzerinde iki adet yivli dikey kulbu bulunan bu uzun boyunlu vazo kırmızımsı kahverengi hamurludur. Dış yüzeyi ve ağzın iç kesimi perdahlanmıştır. Boynunun üzerindeyse düzensiz yivler bulunmaktadır. Omuzun üzerine yerleştirilmiş ve karşılıklı olarak düzenlenmiş iki tane de memecik şeklinde kabara bulunmaktadır. Kulbun başladığı hizada kabı çevreleyen üç yiv, bitiş noktasında ise iki yiv bulunmaktadır (Ek 25- Levha 11.e) (Goldman 1956: 152 fig. 277 n. 597; Goldman-Garstang 1947: 384 lev.94.8). Kültepe'de Ib katında aynı form özellikleriyle karşımıza çıkan benzer örnek ilişkilerin daha köklü olduğunu ortaya koymaktadır (Özgüç 1953: 48-50 lev. XXXII n. 217).

Kültepe'de ele geçen bir başka vazo tipi ise mezara ölü eşyası olarak bırakılmıştır. Yüksekliği 36 cm. genişliği 24 cm. olan vazanın omzundan dibine kadar olan kısmı ve gövdesine dik olarak birleşen dört kulbu kahverengi astarlı, parlak perdahlı ve halka diplidir. Astarlı kısımla boyalı saha arasında üç yiv vardır. Omuzu, silindir biçimli boynu ve dışarı taşık ağız kenarının içi krem astarlıdır. Boynu birbirine paralel siyah ve kırmızı renkli şeritlerle, ağız kenarı eğri hatlarla, omuzu da içleri baklava dilimleriyle doldurulan ve yan yana sıralanan büyük üçgenlerle süslenmiştir (Özgüç 1950: 77 lev. LVII şek.310). İç Anadolu'da bu kabın tekniği ve süsleri bakımından tam benzerine Boğazköy'de IV.c katında da rastlanmıştır. Bu vazo tipinin daha kısa boyunlu, düz veya halka dipli, çift kulplu olan benzerlerini Gözlükule'de Goldman'ın B devri olarak değerlendirdiği çanak çömlek arasında da bulmak mümkündür (Goldman-Garstang, 1947: 385, lev. XCVI,3).

6.6. Çaydanlıklar

Gözlükule OTÇ tabakasına tarihlenen çaydanlıklardan birisi hafif dışa dönük ağızlı, bodur oval gövdeli, halka dipli ve ağızdan yükselerek omuza bağlanan dikey ilmek kulpludur. Devetüyü renkte olan hamur yanmadan dolayı grileşmiştir. Kabın üzerindeki bezemeler kahverengine yakın siyahla yapılmıştır. Akıtacak üzerinde ince boylamasına çizgiler; omuz üzerinde birbirine paralel iki hat arasına yerleştirilmiş birbirine dikey paralel olarak guplanmış sağa ve sola eğik çizgiler; ağzın hemen altında dalgalı hat motifi kap üzerine uygulanan motiflerdir (Ek 26- Levha 12.a) (Goldman 1956: 176 fig. 297, 370 n. 871; ayrıca benzer örnekler için bkz: Goldman, a.g.e. fig.297 n. 872, 873). Orta Anadolu'da benzer kapların görülmesi ETÇ'na uzanmaktadır.

Alacahöyük’de Bakır Çağı olarak tanımlanan tabakalardan ele geçmiş benzer bir örneği form açısından bu kap ile karşılaştırabiliriz (Koşay-Akok 1947: pl. XXXV,c).

Gözlükule’nin OTÇ tabakalarından tam olarak çaydanlık olarak tanımlanamasa da yakın formda yandan akıtacaklı sepet kulplu kap örnekleri de ele geçmiştir. Bu örneklerden biri çift konik gövdeli, basit ağız kenarlıdır ve ağız içe döndürülerek hafifçe kalınlaştırılmıştır. Çark yapımı olan kabın yan kısmında dar tüp şeklinde akıtacağı vardır. Ağızın üstünden yükselerek karşıya bağlanan sepet kulbu kırık olarak ele geçmiştir (Ek 26- Levha 12.b) (Goldman 1956: 176 fig. 297 n. 870). Bu kabın benzer örneğini Alacahöyük’de görmek mümkündür. Alacahöyük’ün 3.80-4.00 m. derinliğindeki II. kültür çağına ait tabakada ele geçen bu kap da ağız üstünde yüksek kulplu, yandan akıtacaklı, kızıl kahverengi boya astarlı ve perdahlıdır. Bu tipte kapların parçaları Alacahöyük’de çok sayıda bulunmuştur ve ağızları şekilce çeşitlilik göstermektedir. Birçoğunun içinde süzgeç de bulunmaktadır (Ek 26- Levha 12.c) (Koşay 1938: 30, 37 pl. XXVIII Al/a 152). Gözlükule’den ele geçen yandan akıtacaklı sepet kulplu bir başka kabı ise (Ek 26- Levha 12.d) (Goldman 1956: 175 fig. 297, 370 n. 868) teknik olarak olmasa da form açısından Polatlı’da ele geçen ve ETÇ’na tarihlenen benzer bir kapla karşılaştırabiliriz (Lloyd-Gökçe 1951: 47, fig.11, grup 29 n.3).

6.7. Kap Altlıkları

Tarsus-Gözlükule’de GTÇ II’ye tarihlenen kontekste ele geçen olasılıkla çark yapımı olan kap altlığı, ağız ve dip kısmı genişçe dışa doğru kıvrılmış alçak silindirik bir formdadır. Açık kahverengi olan hamuruna bol miktarda taşçık ve deniz kabuğu katkısı kullanılmıştır. Yüzeyi yanmadan dolayı lekeli olsa da tuğla kırmızısı renginde astarlı ve ağızın üzeri perdahlanmıştır (Ek 27- Levha 13.a). Yüksekliği 0.047 m. Çapı ise 0.146 m. dir (Goldman 1956: 218, fig. 325, 383 n. 1231). Benzer tipte kap altlıklarına GTÇ’na tarihlenen Mersin V. tabakada da rastlamak mümkündür (Garstang 1953: 248 fig.157 n. 25-26-27). Alacahöyük de de sivri veya yuvarlak dipli kapları yerleştirmeye mahsus halka biçimli benzer kaideler (Ek 27- Levha 13.b) ele geçmiştir (Koşay 1938: 31, 50 pl. XXXV). Hitit mimari tabakalarını içeren II. kültür katından ele geçen dairevi, oluklu birer tekerlek şeklinde olan bu altlıklar genellikle kırmızı renkli astarlı ve perdahlıdır (Koşay ve Akok 1966: 41 L.101 Al.g. 18; a.g.e.: 41 L.8, 101 Al.i. 308).

6.8. Huniler

Tarsus-Gözlükule 'de GTÇ I tabakasından uç kısmı kırık olan bir huni ele geçmiştir (Ek 27- Levha 13.c). Çark yapımı olan bu huninin ağzı hafifçe dışa döndürülerek kalınlaştırılmıştır. Omuz kısmı omurgalı olan huninin ağız kısmından çıkarak omzuna bağlanan oval kesitli tek bir dikey kulbu bulunmaktadır. Ağız ve kulba doğru koyu kırmızı renkte bir boya banyo ya da astar uygulanmıştır. Yüksekliği 0.147 m., ağız çapı 0.163 m. dir (Goldman 1956: 198, fig. 308, 383 n. 1061). Bu tipte benzer hunilere Kültepe, Alacahöyük ve İnandıktepe'de rastlanmıştır. Kültepe 'de ele geçen benzer bir kulplu huni III. katın bir evinde bulunmuştur. Dışı kırmızı astarlı ve perdahlı, ağız kenarı kalınlaştırılmıştır (Özgüç 1953: 53, pl XXIX res.173). İb katında bulunan bir başka örnek ise kulpsuzdur ve hazne kısmı derin bir çanak şeklindedir (Özgüç 1953: 53, pl XXVII res.137). Alacahöyük'de ele geçen örnekler ise genelde kırmızı renkli, astarlı-astarsız, perdahlı-perdahsız örneklerle temsil edilir ve M.Ö. 16. yy.'a tarihlendirilmişlerdir (Ek 27- Levha 13.d) (Koşay ve Akok 1966: 41 L. 102 Al.i. 311; a.g.e., 41 Al.j 74; a.g.e.: 41 Al.i. 268). İnandıktepe'deki huni ise kahverengi hamurlu, kırmızı astarlı ve perdahlıdır (Özgüç 1988: 65 res. 38).

6.9. Kapaklar

Tarsus-Gözlükule'de ele geçen ve GTÇ I dönemine tarihlenen bir kapak mangal kapağı olarak tanımlanmıştır. Üzerinde süzgeç benzeri delikler bulunan kapağın dış yüzeyi gelişigüzel yapılmış ancak iç yüzeyi düzeltilmiştir. Delikler çark yapımı sığ küresel bir gövde üzerine iki yönden elle açılmışlardır. Açık kırmızımsı renkteki hamuruna mika ve az miktarda iri taşçık katılmıştır (Ek 27- Levha 13.e) (Goldman 1956: 197 Fig. 308, 383 n. 1057). Alacahöyük'den ele geçen kapaklar arasında süzgeç gibi delikli içindeki yemeğin havalanmasını temin eden çeşitler mevcuttur (Ek 27- Levha 13.f) (Koşay 1951: 15, pl. LXI, fig.3, Al.c.377). Kuşaklı'da (Mielke 2006: 136-139, Abb 135, taf. 74 n.16-17) ve aynı zamanda Alacahöyük'de de II. kültür katında üzerinde süzgeç delikleri bulunan bir kapak ele geçmiştir (Ek 28- Levha 14.a) (Koşay 1938: 31, 51 L. XXXVI Al/A 259).

6.10. Banyo Kapları

Tarsus- Gözlükule GTÇ I tabakasından el yapımı bir banyo kabı ele geçmiştir. Gövdesinin üst kısmı dikdörtgendir ve hafif dışbükey kenarlarıyla aşağı doğru hafifçe

incelmektedir. Kabın gövdesinin alt kısmı ters çevrilmiş bir kesik koni formundadır. Ağız kısmı düzdür. Düz bir kaidesi bulunmaktadır. Gövdenin altında iç kısma doğru üç kavisli destek tarafından desteklenen küçük rafa benzer bir çıkıntı bulunmaktadır. Kalın bir gri öze sahip açık kahverengi hamurludur. Alt tarafın dış yüzeyi düzeltilmiş, üst kısım kahvemsî kırmızı renkte astarlanmış ve hafif perdahlanmış; iç kısım güzelce düzeltilmiştir. Alt gövde çevresinde birkaç ipe bağlandığını gösterir iz bulunmaktadır. Yüksekliği 0.88 m. max. Çapı 0.768 m. en kısa çapı 0.685 m. dir (Ek 28- Levha 14.b-c) (Goldman 1956: fig. 310, 381 n. 1054).

Dört köşe banyo kaplarından birçok örnek Alacahöyük’de de bulunmuş ve hafiri tarafından ‘leğen’ olarak adlandırılmıştır. Bunlar Kaniş Karum’unun Ib katı, Alishar ve Boğazköy örneklerinin benzeridir (Ek 28- Levha 14.d) (Koşay 1966: 25, 41 lev. 7 ve lev. 107 e 253; a.g.e.: 41, Al.m. 100, Al.e. 253; Koşay 1938: 49 lev.XXXIV Al.c.518).

Alishar örneği her bir kenarında ikişer kulbu olan geniş dikdörtgen bir forma sahip, gri özlü devetüyü hamurludur (Ek 29- Levha 15.a) (von der Osten 1937: 190 fig. 205 d 1766). Von der Osten’in Alishar’da bulduğu ve ‘large rectangular vessel’ dediği bu kap tipi, daha sonra Boğazköy’de hem Eski, hem de Büyük Hitit Çağı tabakalarında keşfedilmiştir. Bunların neye yaradığı konusunu tartışan Bittel, birer banyo kabı olduklarında haklı olarak ısrar etmiştir. Şekilleri genel olarak aynı olmakla beraber, yerel özellikler gösteren bu kapların Kaniş Karum’unda da sağlam ve kırık olmak üzere birçok örneğine rastlanmıştır (Özgüç, 1953: 52 lev. XXXV res 246 a-b, 247; lev. XLVI n. 395). Yukarıda adı geçen merkezlerin en önemlilerinde Eski Hitit Çağı’nda da bilindiği anlaşılan bu kap tipinin, M.Ö. 1200 yılına kadar kullanıldığını, Büyük Hitit Çağı evlerinde de bulunmuş olmasından anlamak mümkün olmaktadır (Özgüç, ay).

Benzer tipte kaplara Boğazköy’de de rastlamak mümkündür (Bittel 1937b: 8 vd. lev. 5 (Büyükkale IVb-a tabalarında); Bittel 1939: 17, lev. 16; Müler-Karpe 1988: 146, lev. 48 Tip Ba (Yukarı Şehir tabaka 3 u.2); Parzinger-Sanz 1992: 22 Tip D (Yukarı Şehir tabaka 3 u.2).

Banyo kaplarının bir başka örneği de İnandıktepe’de ele geçmiştir (Ek 29- Levha 15.b). Alishar, Alacahöyük ve Boğazköy’deki benzerleriyle çağdaş olan bu banyo kabı devetüyü hamurlu, kahverengi astarlı ve perdahlıdır. Kabın içinde, dar yüzüne dayalı

olarak yapılmış, oturmaya mahsus dikdörtgen şeklinde bir bank vardır. İki dar yüzündeyse birbirine paralel ikişer dik kulp yer alır (Özgüç 1988: 67, lev. O,2).

6.11. Kol Biçimli Libasyon Kapları

Çukurova'daki merkezler arasında Kilise Tepe'de tespit edilen libasyon kollarının ölçüleri büyük ölçüde çeşitlilik gösterir. Kapların iç kısmındaki helezon şeklindeki çark izleri hepsinin ortak özelliğidir. Kilise Tepe'de 'Red Lustrous Wheel-made ware' (RLW-m ware) olarak tanımlanan kaliteli kırmızı perdahlı kap repertuarı arasında yer alır. Bu kapların el ve bilek kısımları el yapımıdır ve çarkta şekillendirilen boru şeklindeki gövde kısmına sonradan eklenmişlerdir (Ek 29- Levha 15.c) (Symington 2001: 169, fig.6). Çukurova'nın en kuzeyinde Orta Anadolu'ya geçit veren Porsuk Höyük'ün GTÇ'na tarihlenen V. tabakasında da kol biçimli libasyon kabına ait gövde parçası ele geçmiştir (Ek 29- Levha 15.d) (Dupre 1983: pl. 41 n. 250).

Libasyon kolları Hitit kült kapları arasında çok iyi bilinmektedir ve birçok Hitit kentinde bulunmuştur. Ancak bunların Hitit ikonografisinde hiç tasvir edilmemiş olmaları ilginçtir (Symington 2001: 169). Bu kaplar özellikle Boğazköy'de, çoğunlukla kült alanlarında aynı zamanda yerel taklitleriyle de birlikte çok sayıda ele geçmiştir (Ek 29- Levha 15.e) (Fischer 1963: 149, tafel 122, 124; Bittel 1957: 25, tafel 16; Müller-Karpe 1988: 145; Parzinger-Sanz 1992: 30-31, 64 tafel 76-78). Kuşaklı-Sarissa'da M.Ö. 16-14 yy. lar arasına tarihlenen III. tabakada (Ek 30- Levha 16.a) (Mielke 2006: 41-42, 139-142, 161, taf. 80: 1-8, Plan 5), Maşat Höyük'de ise I. Hitit katının (M.Ö. 1275/50-1200) üç odalı evine ait çöplük olarak kullanılan bir kuyusunda bulunmuştur. Burada ele geçen iki kol biçimli libasyon kabı da çok ince ve açık kırmızı astarlı, perdahlıdır. İnce hamurları iyi elenmiş, iyi pişirilmiş ve ayrı renkte bir öz meydana gelmemiştir. Borunun/kolun içinde duman izi/is yoktur. Sağlam olanında beş parmağı ve tırnakları yivlerle gösterilmiş olan elin avucu bir fincan tutmaktadır (Ek 30- Levha 16.b). Her ikisi elden başlayarak yukarıya doğru kalınlaşmaktadır. İnce ve kalın kısmı birbirinden üç derin yiv ayırmaktadır. Bunlar seramonide beraber kullanılmış olmalıdırlar. Her ikisi de hamurları ve tekniği bakımından Maşat Höyük'e yabancısıdır (Özgüç 1982: 31 lev. 47, 4a-b, şek. 35). K. Bittel, bu tipe giren Alaca Höyük, Alishar, Boğazköy ve Kıbrıs libasyon kaplarının Kuzey Suriye'den getirilmiş olabileceğini düşünmektedir (Özgüç 1982: 31; ayrıca görüş için bkz. Bittel 1957: 33).

6.12. İğ Biçimli Şişeler (Spindle Bottle)

Kilise Tepe'nin GTÇ döneminin erken safhasının kırmızı perdahlı çark yapımı kaplarının (RLW-m ware) başlıca formları arasında iğ biçimli şişeler de bulunmaktadır (Hansen-Postgate 1999: 113). Bu yerleşimde parçalar halinde ele geçen iğ biçimli şişe parçalarının kaidelerinin üzerinde karakteristik çömlekçi işaretleri bulunmaktadır (Ek 30- Levha 16.c) (Symington 2001: 169, fig.6). Benzer şişeler Tell Açana kazılarında da mezar buluntusu olarak çift olarak ele geçmiştir ve yine 'RLW-m ware' olarak tanımlanan özelliklerdedir (Yener, Schloen, *et al.* 2005: 48, resim 8). Gözlükule'de bu forma ait GTÇ I tabakasına tarihlenen örnekler bulunmaktadır (Goldman 1956: 186 fig. 314 n. 1087). Bu örnekler Alalah'la önemli bir kronolojik bağlantı kurmaktadır (Woolley 1955: 342 vd. lev. C-CI). Alalah'da V. tabakada ele geçen benzerleri, İdrimi'nin saltanat yıllarına tarihlenmektedir (Gates 1981: 8). 'Spindle bottle' olarak literatüre geçen bu tip şişelere Kuşaklı (Mielke 2006: 42, 72-73, taf. 11: 46-47, 49, taf. 77: 12, 15, taf. 87: 4), Boğazköy (Ek 30- Levha 16.d) (Fischer 1963: 45, 73-74, taf. 125 no. 1141-1146; Müler-Karpe 1988: 47, taf. 8; Parzinger-Sanz 1992: 24; Seeher 2002 b: 68 vd.) gibi Orta Anadolu merkezlerinde de rastlamak mümkündür. Çukurova ve Orta Anadolu'ya geçit veren bir konumda yer alan Porsuk Höyük V. tabakada da bu şişelerden ele geçmiştir ve burada ele geçen kaidenin de dip kısmında çömlekçi işareti yer almaktadır (Ek 30- Levha 16.e) (Dupre 1983: pl. 41, 43 n. 247).

6.13. Tavalalar

Bu forma ait birkaç örnek Gözlükule'nin GTÇ II döneminde ele geçmiştir. Pişirme kapları arasında yer alan bu tavalalar el yapımıdır ve griden devetüyü rengine değişen tonlarda gözenekli bir hamur yapısına sahiptirler. Hamurlarında taşçık ve kireçtaşı katkıları görülür. Ağız kısımlarında boynuz şeklinde çıkıntı da bulunabilmektedir (Goldman 1956: 219 fig. 328, 326 n. 1245, 1246). Kilise Tepe'de de basit yuvarlak tabaklardan mevcut iki kulbuyla ayrılan benzer bir örnek ele geçmiş ve tabak olarak tanımlanmıştır (Symington 2001: 170 Fig. 9). Boğazköy (Fischer 1963: tafel 113 n. 1002; Orthmann 1963: tafel 27: 256-257), Kuşaklı (Mielke 2006: 126-127 Abb. 128, tafel 74) ve geçiş konumundaki Porsuk'da (Dupre 1983: pl.21 n.134, 136) benzer kap formlarına rastlamak mümkündür.

YEDİNCİ BÖLÜM

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

‘Seramik Buluntuların Işığında M.Ö. II. Binde Çukurova-Orta Anadolu İlişkileri’ başlığı altında sunduğum bu tez çalışmasını hazırlarken, Çukurova bölgesinde yapılan kazılarda M.Ö. II. binyıla ait tabakaları bulunan yerleşimlerle, Orta Anadolu’daki M.Ö. II. binyıl Anadolu’sunun belli başlı merkezlerinde ele geçen bu döneme ait seramik buluntular değerlendirilerek her iki bölge arasında benzerlik sunan formlar incelenmeye çalışılmıştır.

Anadolu’da M.Ö. II. binyıla damgasını vuran en önemli olay Hitit Devleti’nin kuruluşudur. Eski Hitit Devleti yaklaşık olarak M.Ö. 1650 yıllarında Kızılırmak kavsi içinde kalan alan ile Tuz Gölü’nün güneyindeki ovayı kapsayan bir alanda kurulmuştur. Söz konusu bu bölge, doğuda Anti-Toroslar ve uzantısı olan dağlar, güneyde Toroslar, batı ve kuzeyde dağlık haldeki dağlarla çevrilidir. Kuzeydeki ve güneydeki sahil bölgeleri Hitit yerleşim alanına dahil değildir (Gurney 2001: 26). Orta Anadolu’nun sarp, dağlık ve ulaşılması güç bir yerinde kurulan bu devlet, kısa zamanda ekonomik ve kültürel açıdan varolmanın temelini o zamanlar uygarlığın odak noktası olan Mezopotamya dünyası içinde olduğunu kavramış, askeri işgal ve siyasi ilişkilerini bu bölgeye yöneltmiştir (Ünal 2002: 123).

GTÇ I evresinin sonu Gözlükule’de yaklaşık Suriye’ye kadar yayılan Hitit İmparatorluk Çağı’nın başlangıcına denk gelmektedir. Buna karşın yine de tarihsel olarak Gözlükule’de Hitit egemenliğinden söz edilememektedir. II. Tuthaliya’nın Kizzuwatna kralı Sunasura ile yaptığı anlaşma, Kizzuwatna’nın Hitit ülkesinin bir parçası durumuna geldiğini düşündürmektedir. Ancak anlaşmanın şartları ve hitabı tam bir hükümdarlığın olmadığını göstermektedir (Goldman 1956: 63).

GTÇ döneminde özellikle Hitit kralı II. Mursili’den sonra Kizzuwatna her ne kadar Hititler’in arka bahçesine dönüştüyse de kültürel özerkliğini devam ettirmiş olduğunu belirtmek gerekir. Yümüktepe ve Gözlükule’de bulunan epigrafik ve arkeolojik malzeme, Hemite (Gökçedam) ve Sirkeli kaya kabartmaları ile çok da yoğun

olmayan seramik buluntular dışında Kilikya'da Hititli olabilecek malzeme sayısı şu an için kısıtlıdır (Ünal 2002: 142).

Ceyhan'daki Sirkeli kaya kabartmaları, bu dönemlerde II. Muwattalli komutasındaki Hititler'in, II. Ramses komutasındaki Mısır ordusuna karşı Kadeş'te galip geldiği savaş sonrasında yapılmışlardır (Hrouda 1997: 292).

GTÇ II (M.Ö. 1450) evresinin başından GTÇ IIb (M.Ö. 1225) evresine değin süren Hitit işgali M.Ö.13. yy.'ın son çeyreğinde işgalcilerin yol açtığı büyük yangınlar ve zararlar sonunda sona ermiştir. Bu işgalciler denizden gelmişler ve beraberlerinde Miken anakarasının LH III seramiğini getirmişlerdir. Yaklaşık M.Ö. 1100'lerde Gözlükule'de Tunç Çağı'nın etkisi özellikle Miken stili yavaş yavaş etkisini yitirerek kaybolmuştur (Goldman 1956: 63-64; ayrıca bkz: Girginer 2006: 103 vd).

Miken seramiğinin Orta Anadolu'daki bazı merkezlerde görülmesi, Çukurova aracılığı ile olmuştur. Maşat Höyük'de Kuzeybatı Suriye veya Çukurova aracılığı ile Kıbrıs'tan ithal edilmiş Miken kapları ele geçmiştir (Özgüç 1978: 127-128 lev. 83-84). Ayrıca Hitit ülkesini Doğu Toroslar üzerinden Çukurova'ya bağlayan tabii dağ yolu üzerinde yer alan Frakdin'de de, son yapı katının enkazı içinde Miken IIIc'ye ait bir üzengili testi bulunmuştur. Hititler'in Kuzey Suriye'yi hakimiyeti altında tuttıkları sürece, kuzeybatı Suriye'li veya Çukurova'lı tüccarların aracılığı ile Miken kaplarının veya Suriye kökenli diğer eserlerin Orta Anadolu'ya getirilmiş olmaları şaşırtıcı değildir (Özgüç 1982: 31).

Tez çalışmam sırasında Çukurova Bölgesi OTÇ kap repertuarının Orta Anadolu merkezleri ile olan ilişkilerinin Kültepe ile sınırlı olduğunu, bunun dışındaki münferit seramik benzerliklerinin direkt bir ilişkiyi ortaya koymadığını gözlemledim.

OTÇ başlarında 'Kilikya Boyalısı' olarak tanımlanan alçak kaideli çanak ve yonca ağızlı testiler üzerinde görülen kelebek ya da içi noktalarla doldurulmuş üçgenler olarak tanımlayabileceğimiz motif, testiler üzerinde yer alan 'şahin-gözü' (hawk-eye) olarak da adlandırılan motifle birlikte Suriye etkilidir ve kronolojik çağdaşıklıkta önemli bir yer tutmaktadır. Kelebek motifi Yümüktepe'de XI. Tabakanın her üç evresinde de görülmekle birlikte en yoğun olarak XI b evresinde karşımıza çıkmaktadır (Garstang

1953: fig. 143-144). Kültepe’de ise aynı motif 2, 3 ve 4. tabakalardan ele geçen çanak ve testilerin farklı varyasyonları üzerinde bulunmuştur. Kültepe’nin bu tabakaları M.Ö. 1950-1850’ye verilmektedir. Ortaya konan bu sonuçla Kültepe 2, 3 ve 4. tabakalarıyla Mersin-Yümüktepe’nin XIa, XIb ve XIz olarak adlandırılan tabakalarının ilişkili olduğunu söylenebilir (Özgüç 1950: 84 şek. 328 çiz. 616-617).

Suriye kökenli bu örnekler dışında, OTÇ’nda Orta Anadolu ile ilişkili ve gerçek Hititli olarak değerlendirebileceğimiz herhangi bir kap formu tespit edilememiştir.

Gözlükule buluntularının ortaya koyduğu üzere OTÇ sonu GTÇ I dönemi başlangıcında seramikte büyük bir değişiklik söz konusu olmamış, ancak Orta Anadolu kap formlarının sayısal üstünlüğü artmıştır.

Tez konusu kapsamında incelemeye çalıştığım Çukurova Bölgesi’ndeki M.Ö. II. binyıl yerleşmelerinde tespit edilen GTÇ seramik buluntuları arasında, Kizzuwatna’ya olan Hitit askeri, siyasi ve ekonomik yayılmasının izlerini görmek mümkündür. Bunlar arasında M.Ö. 14 ve 13. yy.’da bölgede imal edilen çanak çömlekler üzerinde görülen seramik işaretlerini (potmarks) saymak gerekir. Bu işaretler özellikle bölgenin doğusunda, İskenderun Körfezi’ndeki Kinet Höyük’te GTÇ II evresine ait 15, 14 ve 13. katlarda ele geçen yerli üretim tabaklar, çeşitli kaplar ile çok az sayıda ingotlar üzerinde bulunmuştur (Ünal 2002: 141; ayrıca bkz: Gates 2001 a: 137 vd.).

Gözlükule’nin Orta Anadolu ile ilişkili GTÇ I dönemine tarihlenen kap formları arasında; yüksek kaideli çanaklar, omurgalı çanaklar, matara biçimli testiler, akıtacaklı testiler, fincanlar, huniler, kapaklar, banyo kapları bulunmaktadır.

GTÇ IIa dönemi sırasında, bölge Hititler’in tam kontrolü altına girmiştir, ancak Hitit krallarının bu gücü ne zaman tam olarak ele geçirdikleri bilinmemektedir (Goldman 1956: 63).

GTÇ’ndeki ilişkilere ışık tutması açısından Kilise Tepe’de ele geçen kol biçimli libasyon kapları ve iğ biçimli şişeler önemli buluntular arasındadır. Libasyon kolları Hitit kült kapları arasında çok iyi bilinmektedir ve birçok Hitit kentinde bulunmuştur. Bu kaplar özellikle Boğazköy’de, çoğunlukla kült alanlarında çok sayıda ele geçmiştir

(Fischer 1963: 149, tafel 124; Müller-Karpe 1988: 145; Parzinger-Sanz 1992: 30-31, 64 tafel 76-78). Kuşaklı-Sarissa'da M.Ö. 16-14 yy. lar arasına tarihlenen III. tabakada (Mielke 2006: 41-42, 139-142, 161, taf. 80: 1-8, Plan 5), Maşat Höyük'de ise I. Hitit katının (M.Ö. 1275/50-1200) üç odalı evine ait çöplük olarak kullanılan bir kuyusunda bulunmuştur. Ele geçen örneklerin her ikisi de hamurları ve tekniği bakımından , Maşat Höyük'e yabancısıdır (Özgüç1982: 31 lev. 47, 4a-b, şek. 35). K. Bittel, bu tipe giren Alaca Höyük, Alishar, Boğazköy ve Kıbrıs libasyon kaplarının Kuzey Suriye'den getirilmiş olabileceklerini düşünmektedir (Özgüç 1982: 31; ayrıca görüş için bkz. Bittel 1957: 33).

J. Mellaart, Gözlükule ve diğer Kilikya kentlerinin Anadolu etkili unsurları Konya Ovası üzerinden almış olduğunu savunmaktadır (Mellart 1958: 339). D.H. French tarafından Göksu Vadisi'nde yapılan yüzey araştırmasının sonuçları da bu görüşü doğrulamaktadır (French 1965: 186, 192). Niğde-Ulukışla yakınlarında yer alan Porsuk Höyük'ün GTÇ tabakaları, bu etkinin Kilikya kapıları aracılığı ile Kilikya'ya uzanmış olduğunu ortaya koyan buluntular vermiştir (Dupre 1983: 41-42).

KAYNAKÇA

- Alp, S. (1991), *Hethitische Briefe aus Maşat -Höyük*, Ankara.
- Ank, R.O. (1933), “Anadolu Arkeologya Tarihinde Alişar Hafriyatı”, *Türk Tarih ve Arkeologya ve Etnografya Dergisi (TTAED) 1*: 22- 63, Ankara.
- Balkan, K. (1957), *Letter of King Anum-hirbi of Mama to King Warshama of Kanish*, Ankara.
- Beal, R.H. (1986), “The History of Kizzuwatna and the Date of the Sunassura Treaty”, *Orientalia (Or) 55/4*, 424- 445.
- Beckman, G. (1996), *Hittite Diplomatic Texts*, Atlanta
- Bilgi, Ö. (1982), *M.Ö. II. Binyılında Anadolu'da Bulunmuş Olan Matara Biçimli Kaplar*, İstanbul.
- Bittel, K. (1937 a), Boğazköy. Die Kleinfunde der Grabungen 1906- 1912. I. Funde Hethitischer Zeit, Wissenschaftliche Veröffentlichungen der Deutschen Orient- Gesellschaft (*WVDOG*) 60, Leipzig.
- Bittel, K. (1937 b), Vorläufiger Bericht über die Ausgrabungen in Boğazköy 1936, *MDOG 75*, 1- 46.
- Bittel, K. (1939), “Vorläufiger Bericht über die Ausgrabungen in Boğazköy 1938”, *MDOG 77*, 1-46.
- Bittel, K. (1957), *Armformige Libationsgefäße, Funde aus den Grabungen 1952-1955*, Boğazköy III, Berlin.
- Börker-Klähn, J. (1996), “Grenzfälle: Šunaššura und Sirkeli oder die Geschichte”, *Ugarit-forschungen (UF) 28*, 37- 104.
- Bryce, T. (1998), *The Kingdom of the Hittites*, Oxford.
- Buchholz, H.-G. (1999), *Ugarit, Zypern und Ägäis*, Alter Orient und Altes Testament (AOAT) 261, Münster.
- Chantre, E. (1898), *Mission en Cappadoce*, Paris.
- Crespin, A.-S. (1999), “Between Phrygia and Cilicia: the Porsuk area at the beginning of the Iron Age”, *Anatolian Studies (AS) 49*, Anatolian Iron Ages 4, Proceedings of the Fourth Anatolian Iron Ages Colloquium held at Mersin, London, 61-71.
- Çınaroğlu, A.- Genç, E. (2000), “Alaca Höyük 1998 Yılı Kazı Çalışmaları”, *21. Kazı Sonuçları Toplantısı (KST) 1*, 327-334.

- Çınaroğlu, A.- Genç, E. (2002), “Alaca Höyük 1999-2000 Yılı Kazı Çalışmaları”, 23. *Kazı Sonuçları Toplantısı (KST) 1*, 427-434.
- de Martino, S. (1991), “Himuili, Kantuzili e la presa del potere da parte di Tuthaliya”, *Quattro Studi Ittiti*, EOTHEN 4, (Ed: F. Imparati), 5-21.
- Desideri, P. (1991), “Strabo’s Cilicians”, *Anatolia Antiqua (ANAN) I*, 299-304.
- Dupré, S. (1983), *Porsuk I: La Céramique de L’age du Bronze et de L’age du Fer*, Paris.
- Eder, B. (2006), “Eski Çağ Tarihi ve Arkeoloji Açısından Geç Tunç Çağı Kavim Göçleri”, *Uluburun Gemisi, 3000 Yıl Önce Dünya Ticareti*, (Eds: Ü. Yalçın, C.Pulat et.al.), Bochum, 277-284.
- Erzen, A.(1940), *Kilikien bis zum Ende der Perserherrschaft*, Leipzig.
- Fischer, F. (1963), *Die Hethitische Keramik von Boğazköy*, Boğazköy-Hattusa IV, Wissenschaftliche Veröffentlichungen der Deutschen Orient-Gesellschaft (WVDOG) 75, Berlin.
- Forlanini, M. (1988), “La regione de Tauro nei testi hittiti”, *Vicino Oriente (VO) 7*, 129-169.
- Forlanini, M. (2001), “Quelques notes sur la geographie historique de la Cilicia”, *Kilikia: Mekanlar ve Yerel Güçler (M.Ö.2.Binyıl-M.S.4.y.y.)*, Uluslararası Yuvarlak Masa Toplantısı Bildirileri, Varia Anatolica XIII, (Eds: E. Jean-A.M. Dinçol et.al.), Paris, 553-563.
- Forrer, E. (1926-1929), *Forschungen I, I, II/1, I/2*, Berlin.
- Forrer, E. (1937), “Kilikien zur Zeit des Hatti-Reiches”, *Klio 30*, 135-268.
- Freu, J. (1995), “De l’ancien royaume au nouvel empire: les temps obscurs de la monarchie hittite”, *Atti del II Congresso internazionale di Hittitologia*, 133-148.
- Freu, J. (2001), “De l’indépendance à l’annexion. Le Kizzuwatna et le Hatti aux XVIe et XVe siècles avant notre ère”, *Kilikia: Mekanlar ve Yerel Güçler (M.Ö.2. Binyıl- M.S.4. yy.)*, Uluslararası Yuvarlak Masa Toplantısı Bildirileri, Varia Anatolica XIII, (Eds: E. Jean-A. M. Dinçol et. al.), Paris, 13- 36.
- Garstang, J. (1942), “A.Goetze, Kizzuwatna and the Problem of Hittite Geograpyh”, *Journal of Near Eastern Studies (JNES) 1*, 233- 238.
- Garstang, J. (1953), *Prehistoric Mersin, Yümük Tepe in Southern Turkey*, Oxford.
- Gates, M.H. (1981), “Alalakh VI and V: A Chronological Reassessment”, *Syro-Mesopotamian Studies 4*, 8-19.

- Gates, M.H. (1994), "1992 Excavations at Kinet Höyük (Dörtyol/Hatay)", *XV. Kazı Sonuçları Toplantısı (KST) I*, 193-200.
- Gates, M.H. (1999 a), "1997 Archaeological Excavations at Kinet Höyük (Yeşil-Dörtyol/Hatay)", *XX. Kazı Sonuçları Toplantısı (KST) I*, 259- 281.
- Gates, M.H. (1999 b), " Kinet Höyük in Eastern Cilicia: A Case Study for Acculturation in Ancient Harbours", *OLBA II/II*, I.Uluslararası Kilikia Arkeolojisi Sempozyumu Bildirileri, 303-312.
- Gates, M.H. (2001 a), "Potmarks at Kinet Höyük and the Hittite Ceramic Industry", *Kilikia: Mekanlar ve Yerel Güçler (M.Ö.2.Binyıl-M.S.4.yy.)*, Uluslararası Yuvarlak Masa Toplantısı Bildirileri, *Varia Anatolica XIII*, (Eds: E. Jean-A.M. Dinçol *et.al.*), Paris, 137-157.
- Gates, M.H. (2001 b), "1999 Excavations at Kinet Höyük (Yeşil-Dörtyol, Hatay)", *22. Kazı Sonuçları Toplantısı (KST) I*, 203-222.
- Girginer, Ö.O. (2006), "Orta ve Geç Tunç Çağlarında Çukurova ve Batı Anadolu'ya Genel Bir Bakış", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 15/3, Arkeoloji Özel Sayısı (Çukurova Araştırmaları I)*, (Eds: K.S.Girginer-F.Erhan), Adana, 103-126.
- Gjerstad, E. (1934), "Cilician Studies", *Revue Archaeology (RA) 6/III*, 155-203.
- Goetze, A. (1939), "Cuneiform Inscriptions from Tarsus", *Journal of the American Oriental Society (JAOS) 59*, 1-16.
- Goetze, A. (1940), *Kizzuwatna and the Problem of Hittite Geography*, London.
- Goldman, H. (1935), "Preliminary Expedition to Cilicia, 1934, and Excavations at Gözlü Kule, Tarsus, 1935", *American Journal of Archeology (AJA) XXXIX/4*, 526-549.
- Goldman, H. (1940), "Excavations at Gözlü Kule, Tarsus, 1938", *American Journal of Archeology (AJA) XLIV*, 60-86.
- Goldman, H. (1956), *Excavations at Gözlü Kule, Tarsus, From the Neolithic through the Bronze Age*, Vol: II (Text-Plates), Princeton.
- Goldman, H.-Garstang, J. (1947), "A Conspectus of Early Cilician Pottery", *American Journal of Archeology (AJA) 51/4*, 370-388.
- Gorny, R. L.- McMahon, S. *et.al.* (1995), "The Alishar Regional Project 1994", *Anatolica 21*, 65-100.
- Gurney, O.R. (2001), *Hititler*, (Çev: P.Arpaçay), Ankara.

- Hansen, C. K.- Postgate, J. N. (1999), "The Bronze to Iron Age Transition at Kilise Tepe", *Anatolian Studies (AS)* 49, 111-121.
- Hrouda, B. (1997), "Vorläufiger Bericht über die Ausgrabungsergebnisse auf dem Sirkeli Höyük/Süd Türkei von 1992-1995", *XVIII. Kazı Sonuçları Toplantısı I*, 291-331.
- Hrozny, B. (1927), "Rapport preliminaire sur les fouilles tchcoslovaques de Kültepe (1925)", *Syria* 8, 1-12.
- Jamieson, A. S. (2005), "A Painted Eye-Vase from Tell Ahmar and the Syro-Cilician Painted Ceramic Tradition", *Si Un Homme. Textes Offerts En Hommage A Andre Finet*, (Eds: P. Talon- V. Van der Stede), Brepols, 79-83.
- Jean, E. (2001), "La Cilicie: Pluralité et unité", *Kilikia: Mekanlar ve Yerel Güçler (M.Ö.2.Binyıl-M.S.4.yy.)*, Uluslararası Yuvarlak Masa Toplantısı Bildirileri, Varia Anatolica XIII, (Eds: E. Jean-A.M. Dinçol *et.al.*), Paris, 5-12.
- Korošec, V.V. (1982): "Über den nichtparitätischen Charakter des Šunaššura-Vertrages (KBo I,5)", *Archiv für Orientforschung (AfO)* 19, 168-172.
- Koşay, H.Z - Akok, M. (1947), "The Pottery of Alacahöyük", *American Journal of Archaeology (AJA)* LI, 152-157.
- Koşay, H.Z. (1938), *Türk Tarih Kurumu Tarafından Yapılan Alaca Höyük Hafriyatı, 1936 daki Çalışmalara Ait ilk Rapor*, Ankara.
- Koşay, H.Z. (1951), *Alaca Höyük Kazısı: 1937-1939'daki Çalışmalara ve Keşiflere Ait İlk Rapor*, Ankara.
- Koşay, H. Z- Akok, M. (1966), *Türk Tarih Kurumu Tarafından Yapılan Alaca Höyük Kazısı, 1940-1948'deki Çalışmalara ve Keşiflere Ait İlk Rapor*, Ankara.
- Lehmann, G.A. (2006), "Deniz Kavimlerinin Ortaya Çıkması. M.Ö.14.-12./11. Yüzyıllarda Doğu Akdeniz Bölgesi'ndeki İstilacı Güçler", *Uluburun Gemisi, 3000 Yıl Önce Dünya Ticareti*, (Eds: Ü.Yalçın, C.Pulat *et.al.*), Bochum, 285-291.
- Lemaire, A. (1991), "Recherches de topographie historique sur le pays de Qué (IXe-VIIIe siècles av. J.-C.)", *Anatolia Antiqua (ANAN)* I, 267-275.
- Liverani, M. (1973), "Storiografia Politica Hittite- I.Sunassura,OvveroDella Reciprocita", *Oriens Antiquus (OA)* 12, 267-297.
- Lloyd, S.- Gökçe, N. (1951), "Excavations at Polatlı: A new Investigation of Second and Third Millenium Stratigraphy in Anatolia", *Anatolian Studies (AS)* I, 21-75.
- Magie, D. (1950), *Roman Rule in Asia Minor to the End of the Third Century Christ*, I-

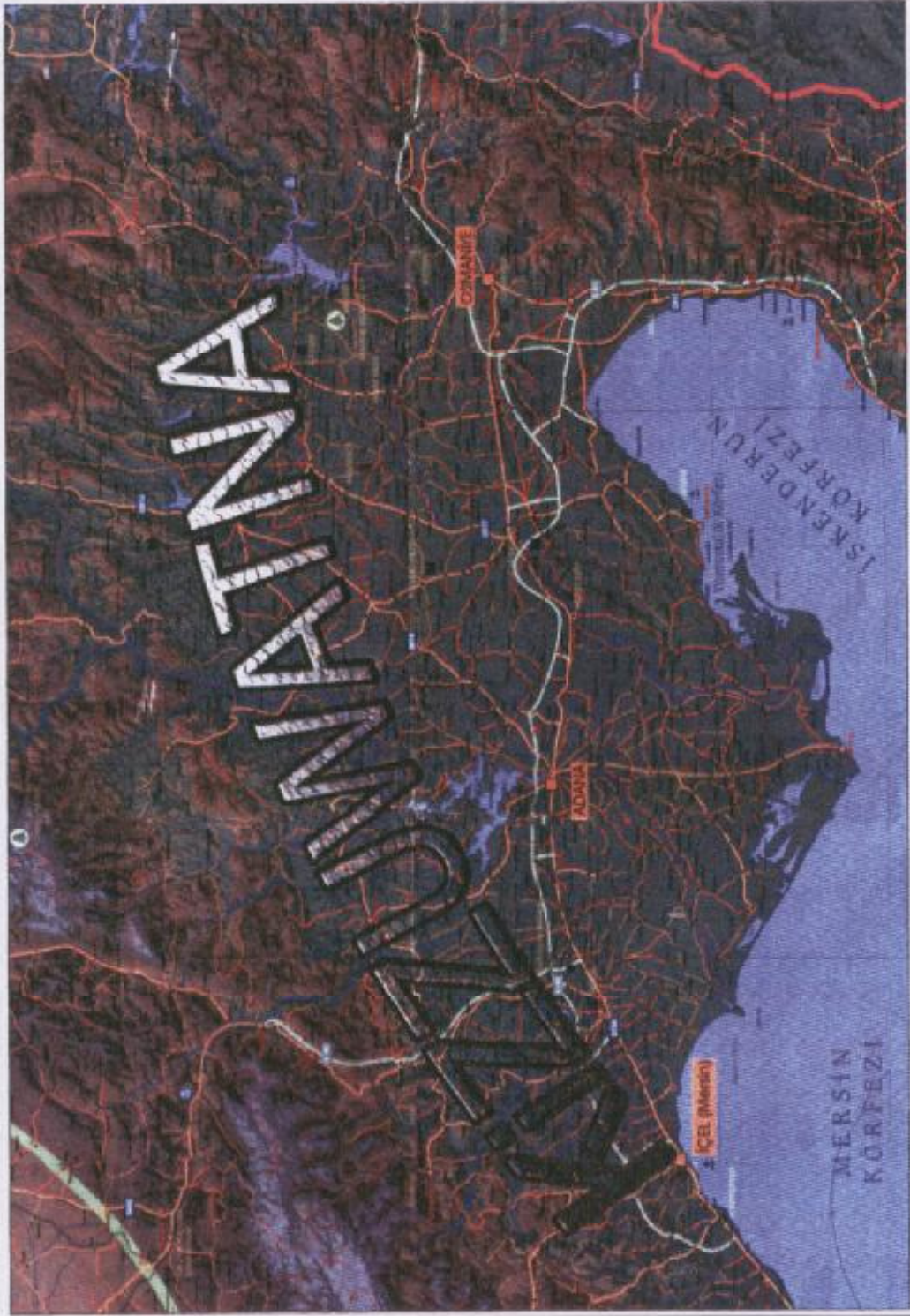
II, Princeton.

- Mielke, D.P. (2006), *Kuşaklı-Sarissa. Die Keramik vom Westhang*, Band: 2, Leidorf.
- Müller-Karpe, A. (1988), *Hethitische Töpferei der Oberstadt von Hattusa. Ein Beitrag zur Kenntnis späet-grosszeitlicher Keramik und Töpferbetriebe*. Marburger Studien zur Vor- und Frühgeschichte, Band 10.
- Olmstead, A.T. (1922): “Near-East Problems in the Second Pre-Christian Millennium”, *The Journal of Egyptian Archaeology (JEA)* 8, 223-234.
- Orthmann, W. (1963), *Die Keramik der Frühen Bronzezeit aus Inneranatolien*, Berlin.
- Önhan, T. (1993), “Des Inscriptions de Sceaux-Cylindres Diverses Provenant d’Acemhöyük”, *Fs. N. Özgüç*, Ankara, 629-633.
- Özgen, İ.-Gates, M.H. (1993), “Report on the Bilkent University Archaeological Survey in Cilicia and the Northern Hatay : August 1991”, *X. Araştırma Sonuçları Toplantısı (AST)*, 387-394.
- Özgüç, N. (1968), *Kaniş Karumu Ib Katı Mühürleri ve Mühür Baskıları*, Ankara.
- Özgüç, T. (1950), *Türk Tarih Kurumu Tarafından Yapılan Kültepe Kazısı Raporu 1948*, Ankara.
- Özgüç, T. (1953), “Kültepe’de 1950 Yılında TTK Adına Yapılan Kazılar Hakkında Ön Rapor”, *Bulleten XVII*, 101-108
- Özgüç, T. (1978), *Maşat Höyük Kazıları ve Çevresindeki Araştırmalar*, Ankara.
- Özgüç, T. (1982), *Maşat Höyük II: Boğazköy’ün Doğusunda Bir Hitit Merkezi*, Ankara.
- Özgüç, T. (1988), *İnandıktepe. Eski Hitit Çağında Önemli Bir Kült Merkezi*, Ankara.
- Özgüç, T. (1999), *The Places and Temples of Kültepe-Kaniş/ Neşa*, Ankara.
- Özgüç, T. (2002 a), “Maşat Höyük: Kaşka Sınır Bölgesinde Bir İdare Merkezi”, *Hititler ve Hitit İmparatorluğu: 1000 Tanrılı Halk*, Bonn, 466-467.
- Özgüç, T. (2002 b), “Alaca Höyük: İmparatorluğun Çekirdek Bölgesinde Bir Kült Merkezi”, *Hititler ve Hitit İmparatorluğu: 1000 Tanrılı Halk*, Bonn, 468- 469
- Özgüç, T. (2005), *Kültepe, Kaniş-Neşa*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Özyar, A. (2005), “Field Seasons 2001-2003 of the Tarsus-Gözlükule Interdisciplinary Research Project”, *Field Seasons 2001-2003 of the Tarsus-Gözlükule Interdisciplinary Research Project*, (Ed: A. Özyar), İstanbul, 8-47.
- Parzinger, H.- Sanz, R. (1992), *Die Oberstadt von Hattusa. Hethitische Keramik aus dem zentralen Tempelviertel. Funde aus den Grabungen 1982-1987*. Boğazköy-Hattusa XV, Berlin.
- Pelon, O. (2003), “Reflections About Fifteen Excavation Campaigns at Porsuk Höyük

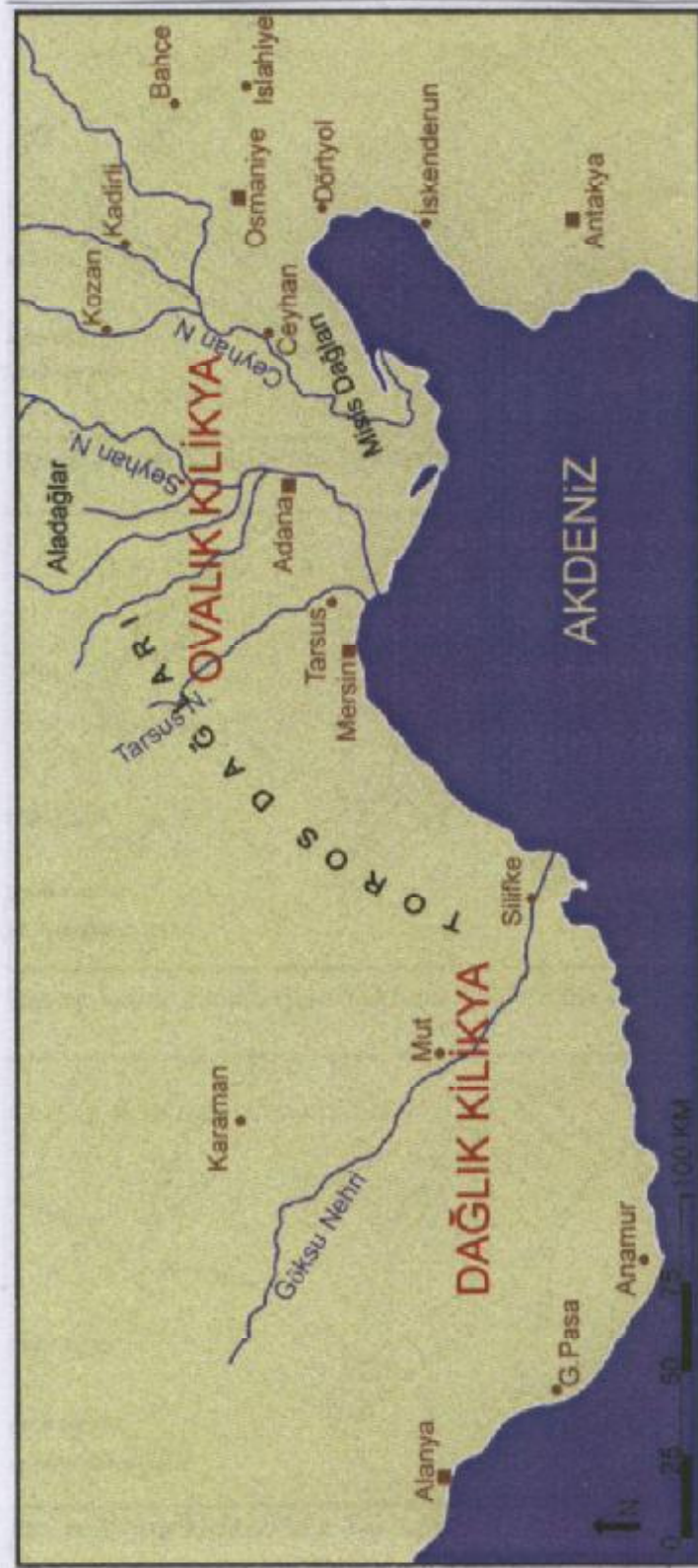
- (Zeyve)”, *24. Kazı Sonuçları Toplantısı (KST) I*, 419-421.
- Petshow, H. (1963), “Zur Noxalhaftung im hethitischen Recht”, *Zeitschrift für Assyriologie und vorderasiatische Archaeologie (NF) Neue Folge (ZA(NF))* 21, 237-250.
- Postgate, J. N. (1996), “Kilise Tepe 1994 A Summary of the Principal Results”, *XVII. Kazı Sonuçları Toplantısı I*, 419-431.
- Postgate, J. N. (1997), “Kilise Tepe 1995: A Summary of the Principal Results”, *XVIII. Kazı Sonuçları Toplantısı I*, 441-456.
- Riemschneider, K.K. (1958), “Die hethitischen Landschenkungsurkunden”, *MIO* 6, 321-381.
- Ruge, W. (1921), “Kilikia”, *Realencyclopaedie der classischen Altertumswissenschaft (RE) XI, I*, 385-389.
- Sandars, N. K. (1978), *The Sea Peoples*, London.
- Seeher, J. (2002 a), “Hattusa-Boğazköy- Hauptstadt des Reiches: Die Entwicklung der Stadtanlage und ihr Ausbau zur Großreichsmetropole”, *Hittiter ve Hitit İmparatorluğu: 1000 Tanrılı Halk*, Bonn, 156-163 (461-463).
- Seeher, J. (2002 b), “Die Ausgrabungen in Boğazköy-Hattusa 2001”, *Archäologischer Anzeiger (AA)*, 59-78.
- Seton-Williams, M. V. (1954), “Cilician Survey”, *Anatolian Studies (AS) IV*, 121- 174.
- Sevin, V.- Caneva, I. (1995), “1993 Yılı Mersin/Yumuktepe Kazıları”, *XVI. Kazı Sonuçları Toplantısı (KST) I*, 27-41.
- Slane, D.A. (1987), *Middle and Late Bronze Age Architecture and Pottery in Gözli Kule, Tarsus: A New Analysis*, Ph. D. Bryn Mawr, Ann Arbor.
- Smith, S. (1947), *The Statue of Idri-mi*, London.
- Symington, D. (2001), “Hittites at Kilise Tepe”, *Kilikia: Mekanlar ve Yerel Güçler (M.Ö.2. Binyıl-M.S.4.y.y.)*, Uluslararası Yuvarlak Masa Toplantısı Bildirileri, *Varia Anatolica XIII*, (Eds: E. Jean-A.M. Dinçol *et.al.*), Paris, 167- 184.
- ten Cate, Ph. H. J. H. (1998), “Alternative Date for the Šunaššura Treaty (KBo 1.5)”, *Altorientalische Forschungen (AoF)* 25, 34-53.
- Thoma, H. (1991), *Turkei. Treking unterm Halbmond*, München.
- Tsetschladze, G. R. (1995), “Did the Greeks go to Colchis for Metals?”, *Oxford Journal of Archaeology (OJA)* 14, 307-331.
- Ünal, A. (1997), “Zur historischen Geographie von Kizzuwatna und Lage von Sirkeli-eine Bilanz”, *Istanbuler Mitteilungen (Ist.Mitt)* 47, 143-150.

- Ünal, A. (1998), *Hittite and Hurrian Cuneiform Tablets from Ortaköy (Çorum) Central Turkey, With two Excursuses on the "Man of the Storm God" and a full edition of KBo 23.27*, İstanbul.
- Ünal, A. (2000), "Çukurova'nın Antik Devirlerde Taşdığı İsimler ile Fiziki ve Tarihi Coğrafyası", *Efsaneden Tarihe, Tarihten Bugüne Adana: Köprü Başı*, (Eds: S. Koz-E. Artun), İstanbul, 18-41.
- Ünal, A. (2002), *Hititler Devrinde Anadolu I*, İstanbul.
- Ünal, A. (2003), "Hititler, Akdeniz ve Liman Kenti Ura", *Olba VII*, 13-40.
- Ünal, A.- Girginer, K. S. (2007), *Kilikya-Çukurova, İlk Çağlardan Osmanlılar Dönemi'ne Kadar Kilikya'da Tarihi Coğrafya, Tarih ve Arkeoloji*, İstanbul.
- von der Osten, H. H. (1937), *The Alishar Hüyük, Seasons of 1930-32, II*, Oriental Institute Publications (OIP) XXIX, Chicago.
- Winckler, H. (1906), "Die im Sommer 1906 in Kleinasien ausgeführten Ausgrabungen", *Orientalische Literaturzeitung (OLZ)* 9. Jahrgang, 15. December, No.12, Berlin, 621-634.
- Woolley, C.L. (1953), *A Forgotten Kingdom*, London.
- Woolley, C.L. (1955), *Alalakh. An Account of the Excavations at Tell Atchana in the Hatay, 1937-1949*, London.
- Yakar, J. (2001), "The Socio-Economic Organization of the Rural Sector in Kizzuwatna. An Archaeological Assessment", *Kilikia: Mekanlar ve Yerel Güçler (M.Ö.2.Binyıl-M.S.4.y.y.)*, Uluslararası Yuvarlak Masa Toplantısı Bildirileri, Varia Anatolica XIII, (Eds: E. Jean-A.M. Dinçol *et.al.*), Paris, 37-46.
- Yener, K. A.- Schloen, D. *et.al.* (2005), "University of Chicago, Oriental Institute Açıca Höyük (Antik Alalakh) Çalışmaları, 2003", *26. Kazı Sonuçları Toplantısı (KST) I*, 45-52.
- Yıldırım, T. (2001), "Yörüklü/ Hüseyindedede: Eine neue hethitische Siedlung im Südwesten von Çorum", *Istanbul Mitteilungen (Ist.Mitt)* 50, 43-62.
- Yıldırım, T.- Sipahi, T. (2001), "Yörüklü/ Hüseyindedede Kazısı 1999: Mimari ve Küçük Buluntular", *Anadolu Medeniyetleri Müzesi Yıllıkları (AMMY)*, 312-341.
- Zoroğlu, K. L. (1994), "Cilicia Tracheia in the Iron Age: The Khilakku Problem", *The Proceedings of the Third Anatolian Iron Ages Colloquium, Held at Van, Anatolian Iron Ages 3*, (Eds: A. Çilingiroğlu-D. French), 301-309.

EK 1- HARİTA 1

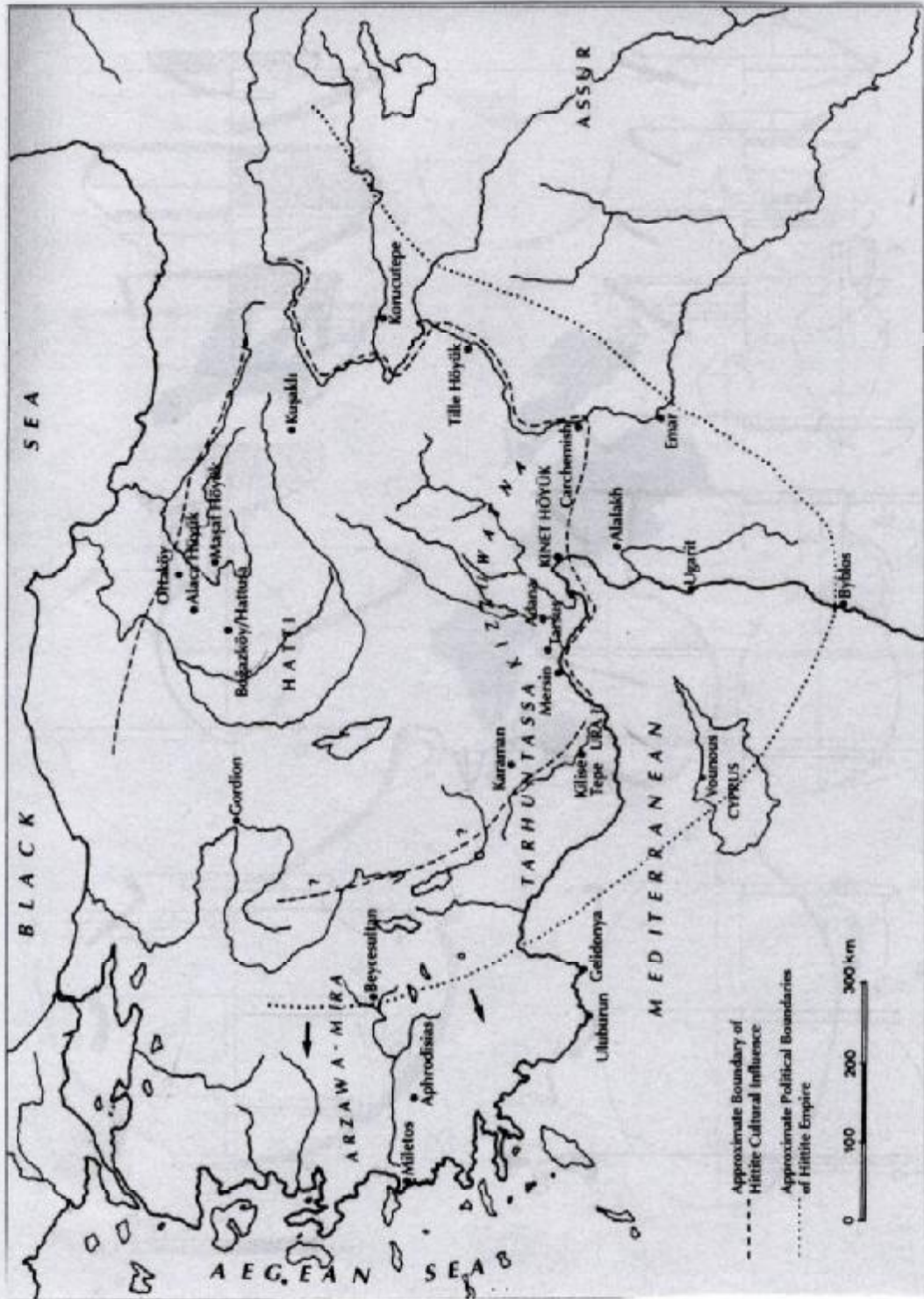

M.Ö. II. BİNDE ÇUKUROVA ve ÇEVRESİ

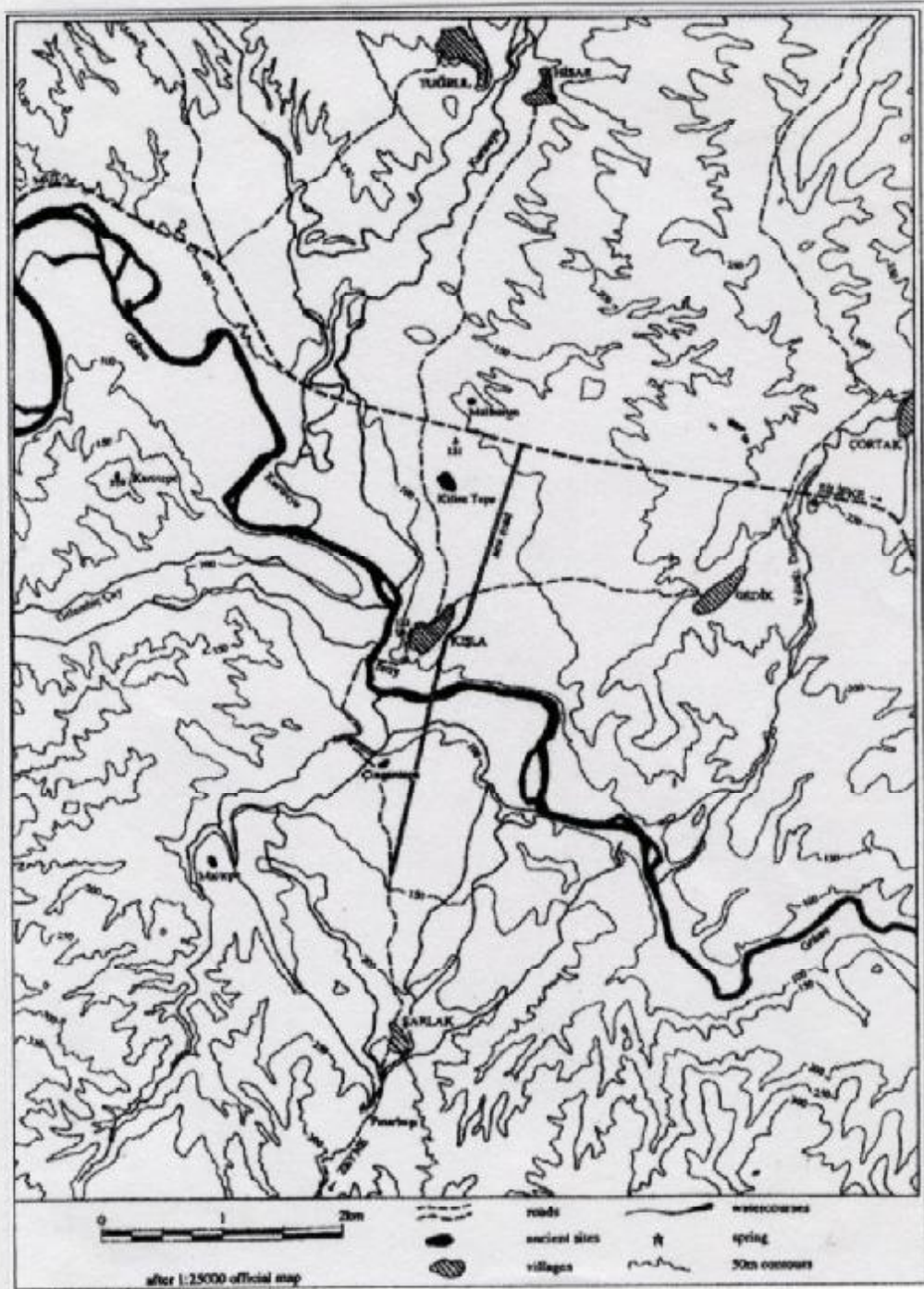

Dağlık ve Ovalık Kilikya

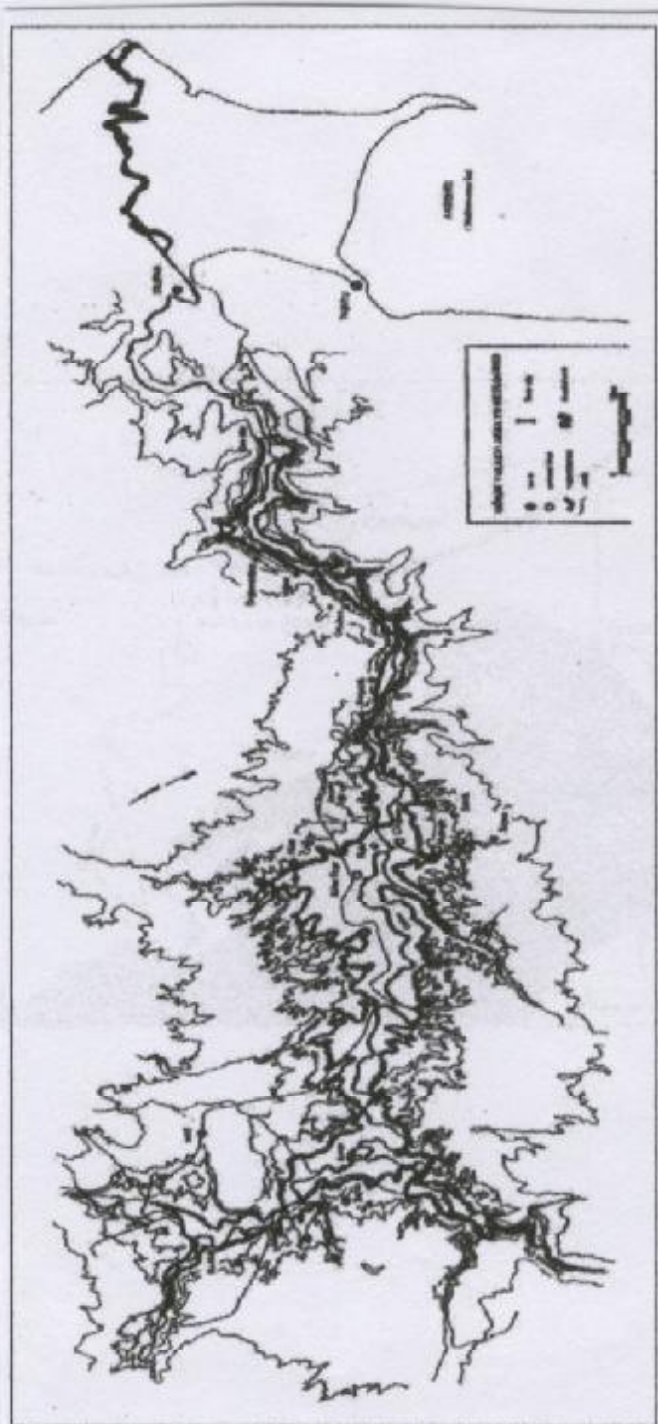
EK 3- HARİTA 3

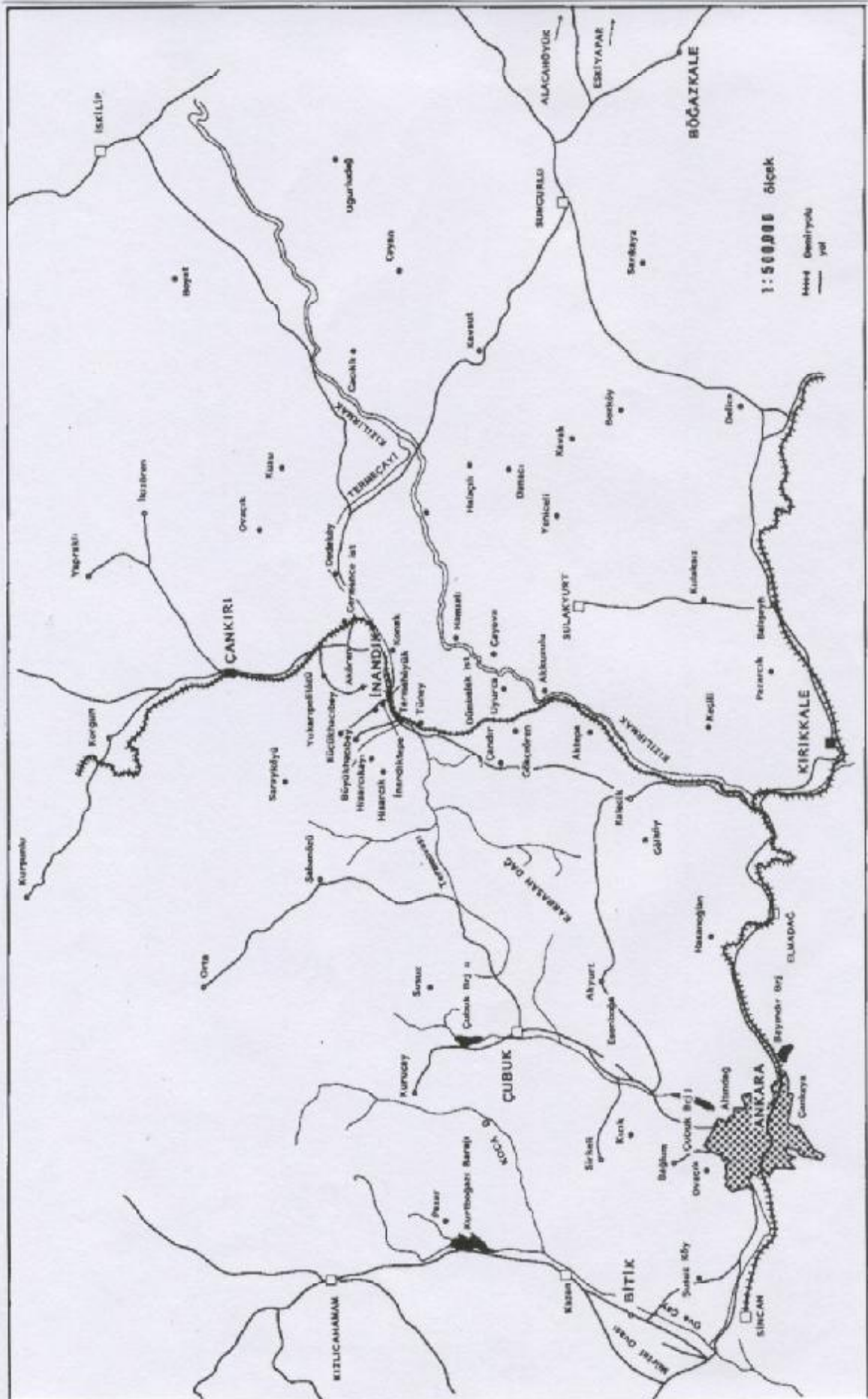
EK 4- HARİTA 4

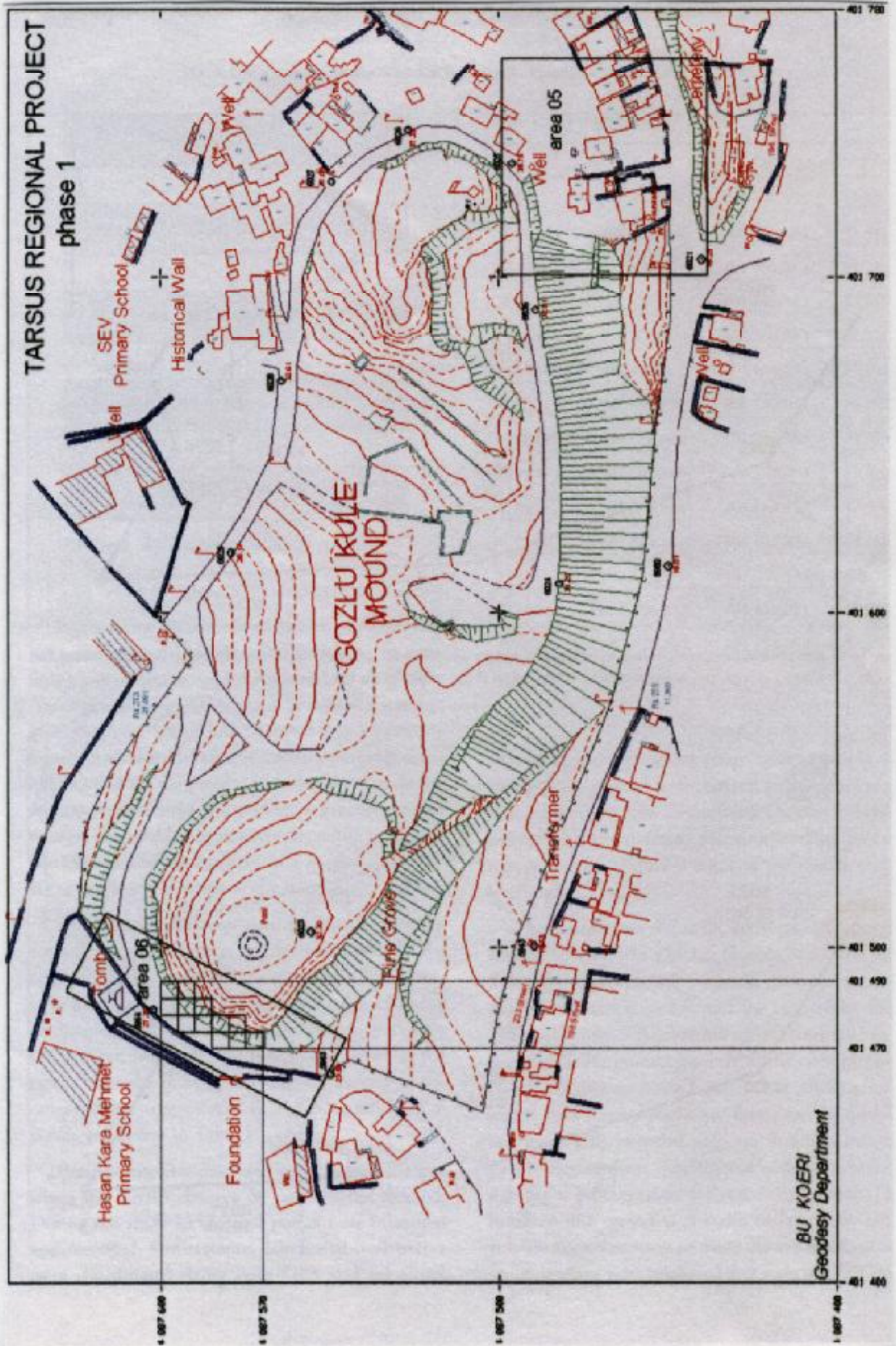

EK 5- HARİTA 5

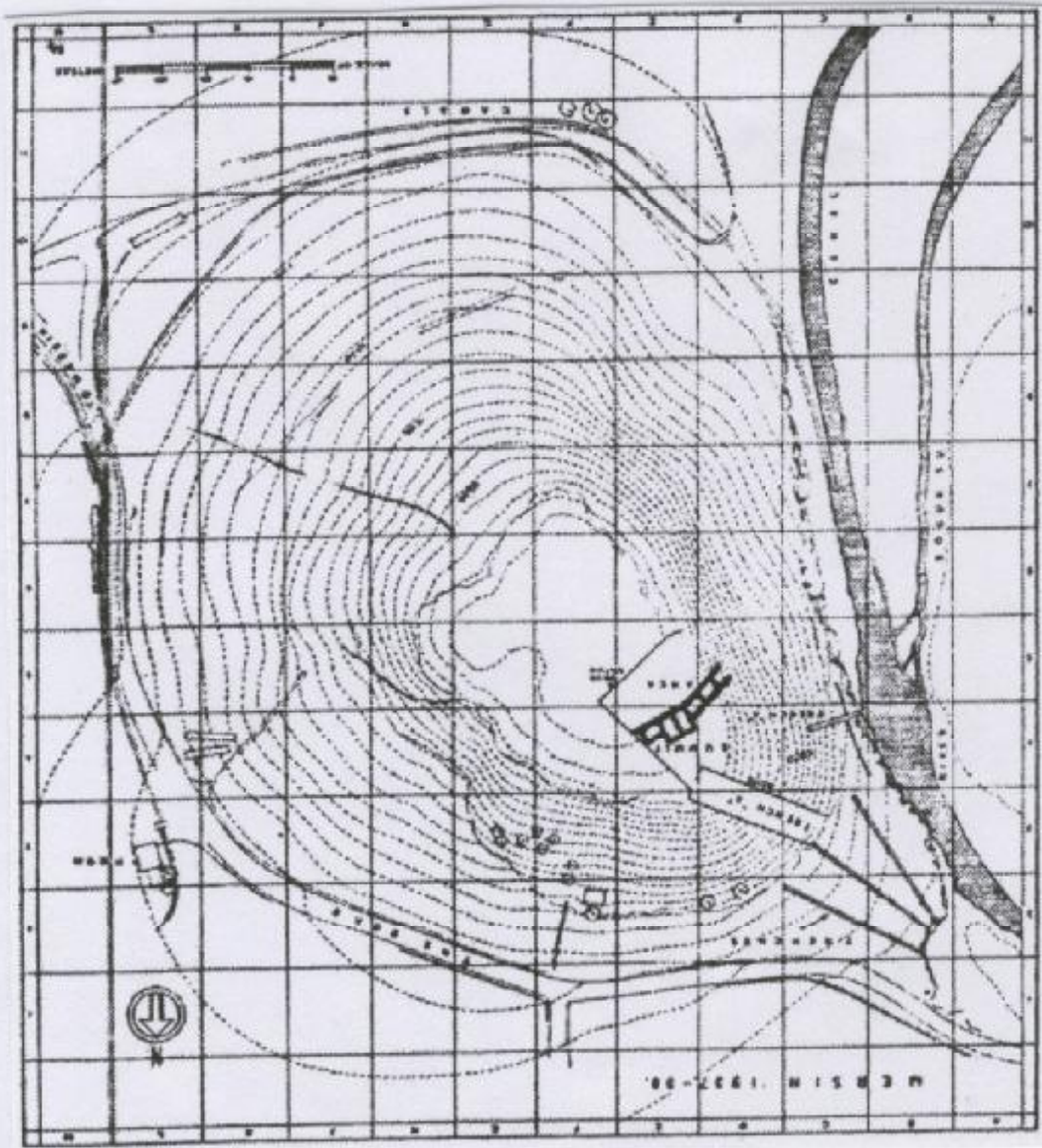

EK 6- HARİTA 6

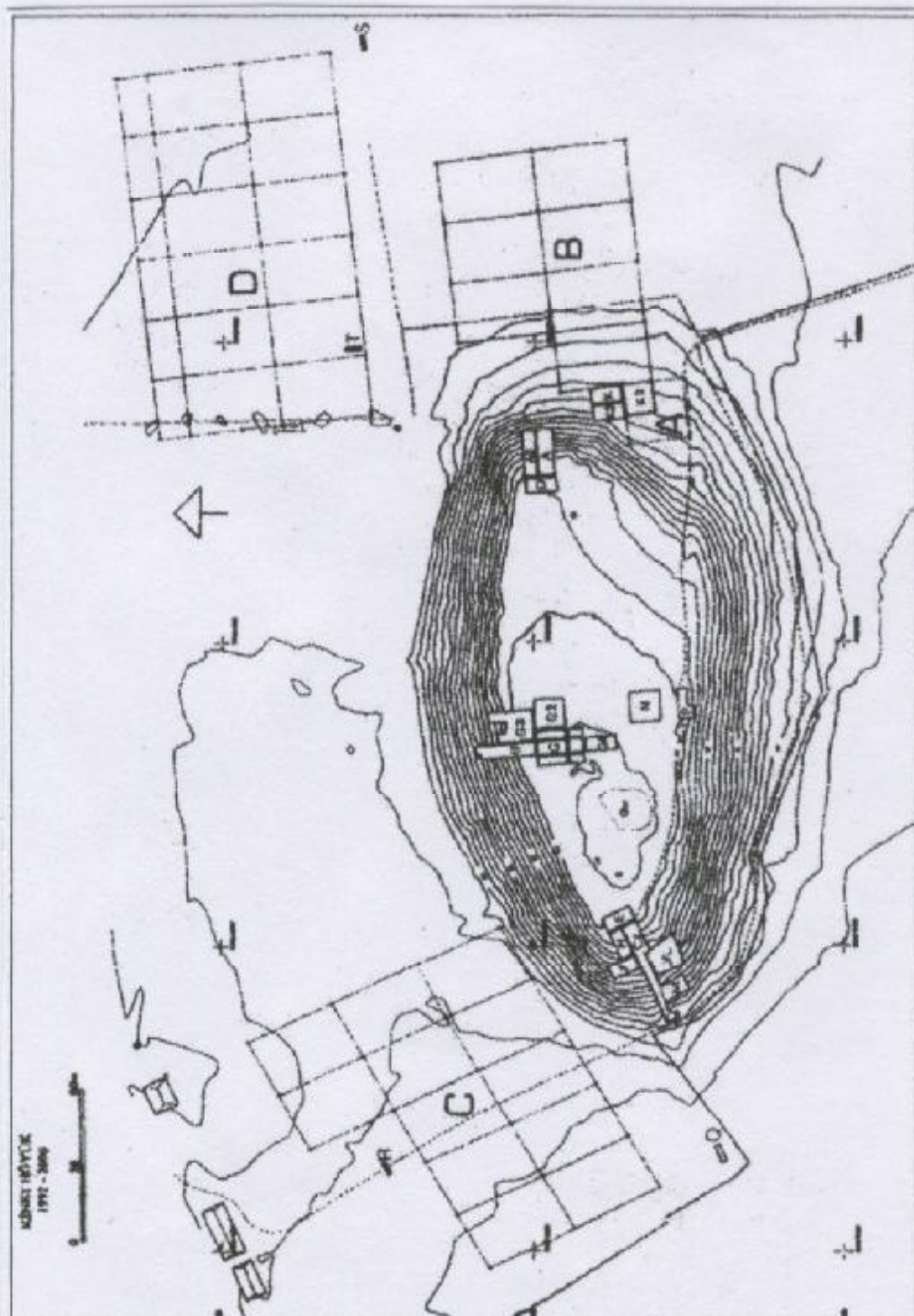

EK 8- PLAN 2

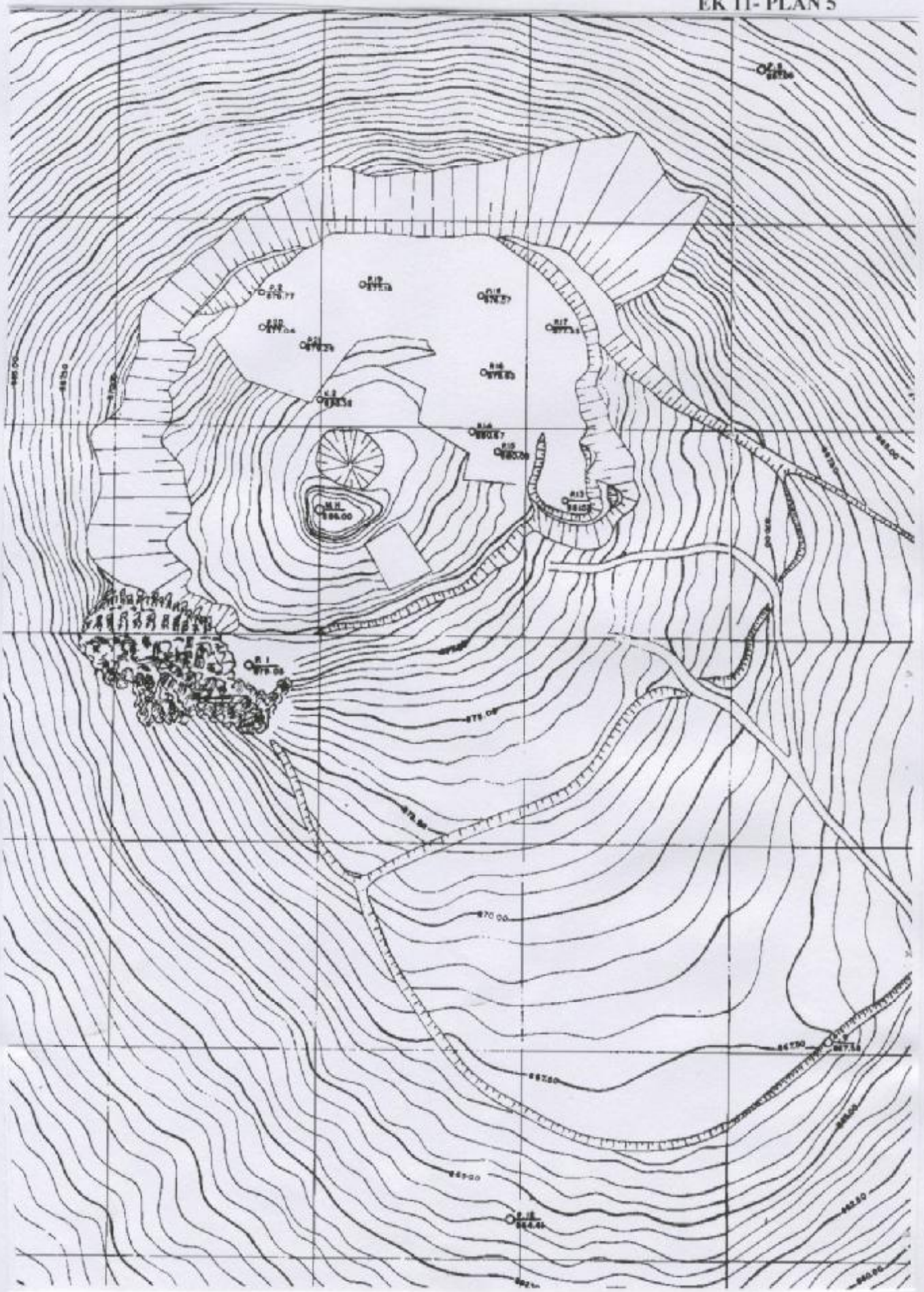
EK 9- PLAN 3

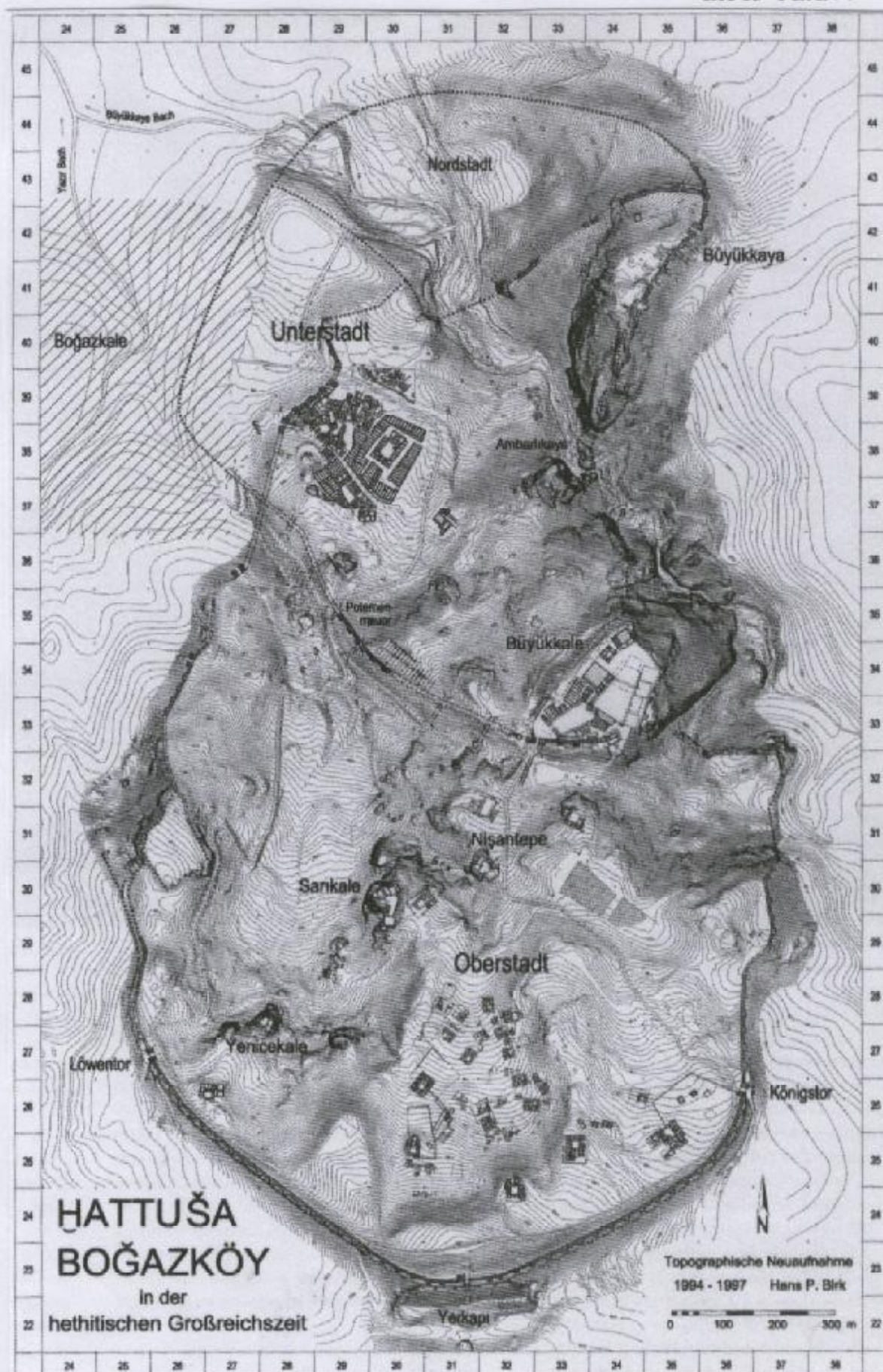
EK 10- PLAN 4

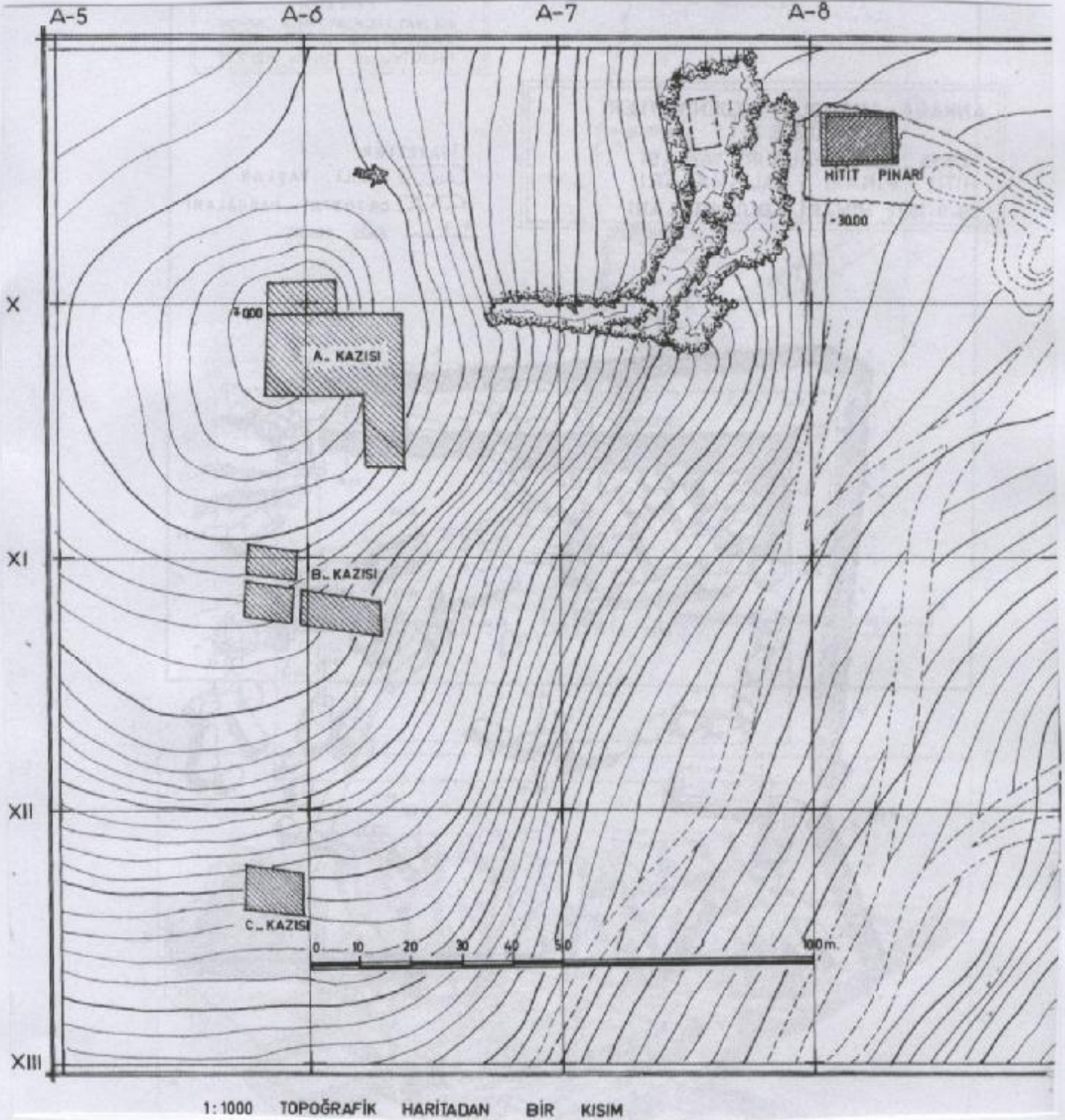
EK 11- PLAN 5

EK 13- PLAN 7

EK 14- PLAN 8

EK 15- LEVHA 1

EK 16- LEVHA 2

a

b

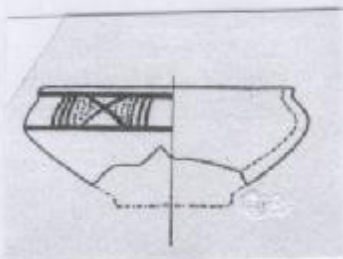

c

d

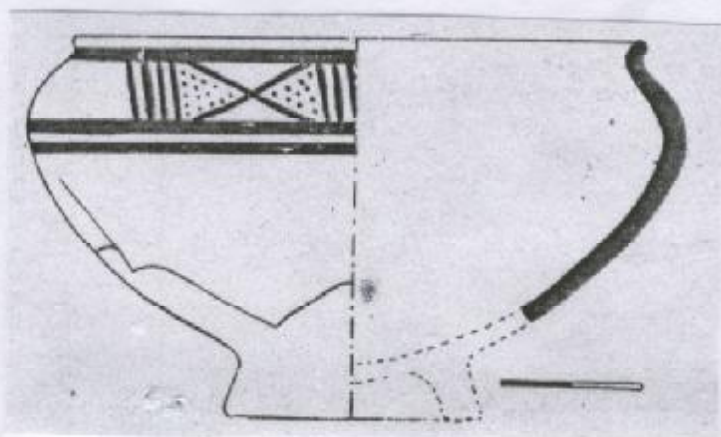
EK 17- LEVHA 3

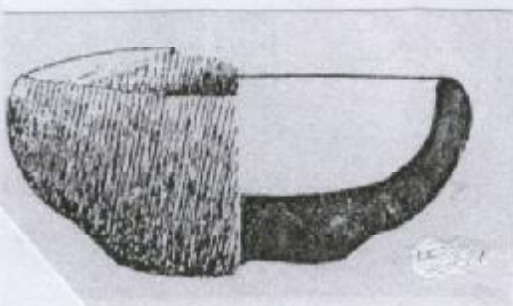
a

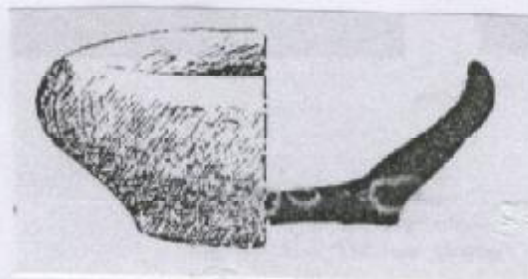
b

c

d

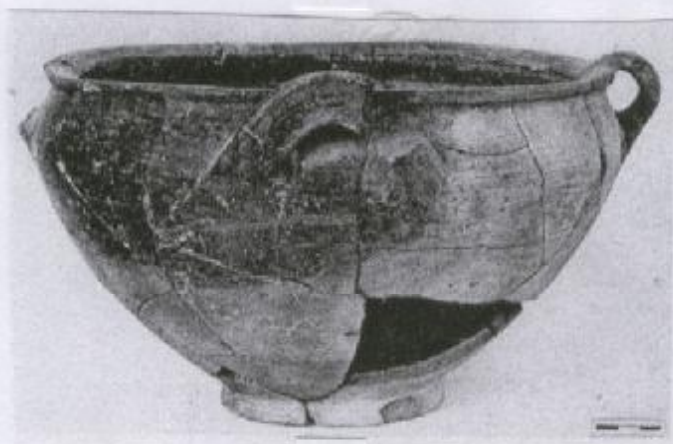
e

EK 18- LEVHA 4

2

a

b

c

EK 19- LEVHA 5

a

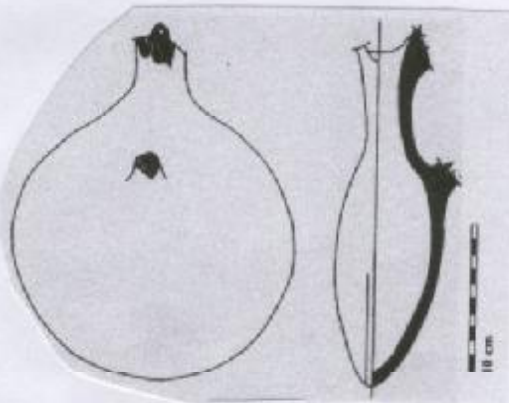
c

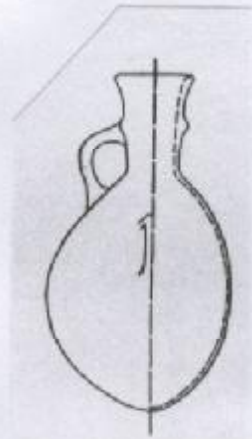
b

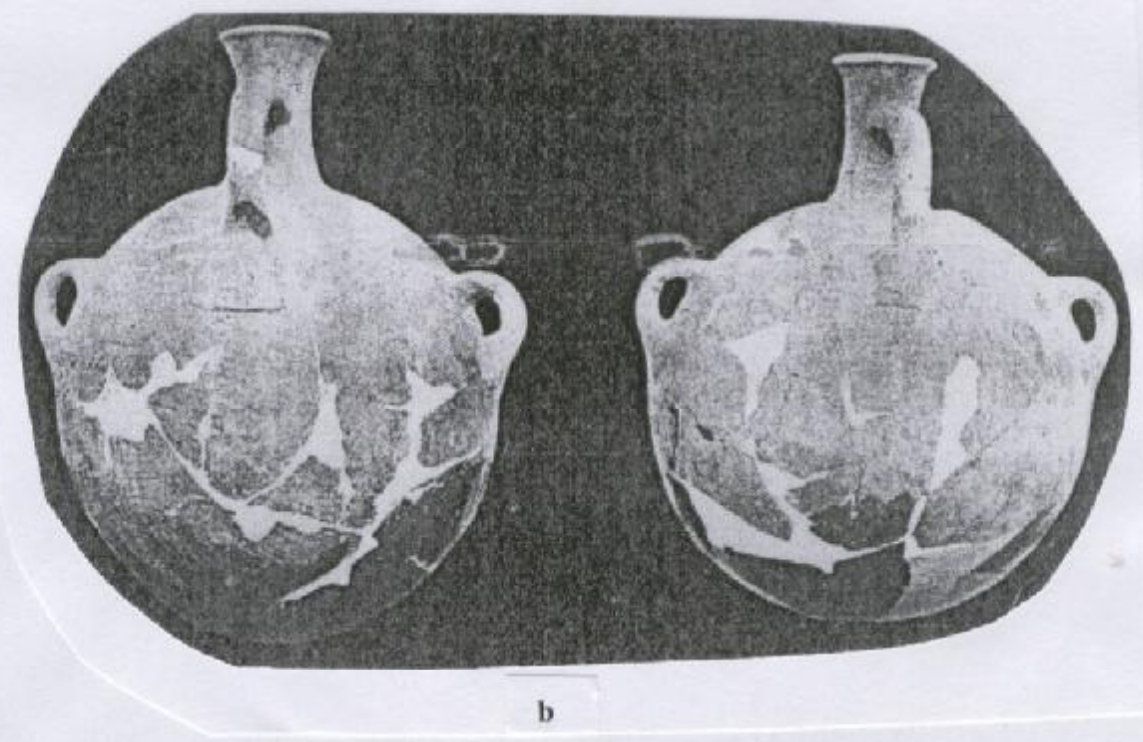
d

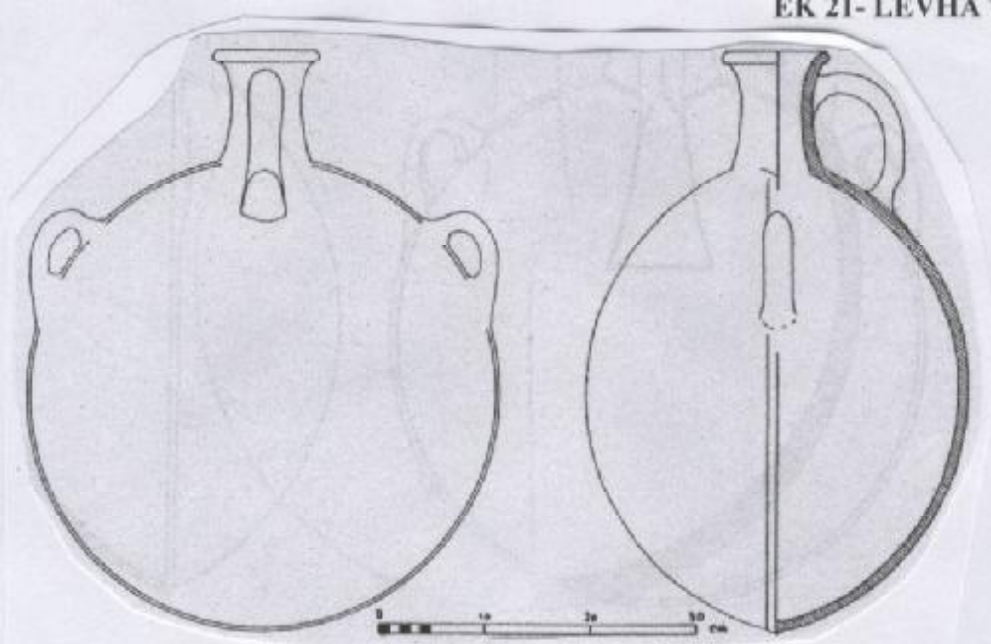
f

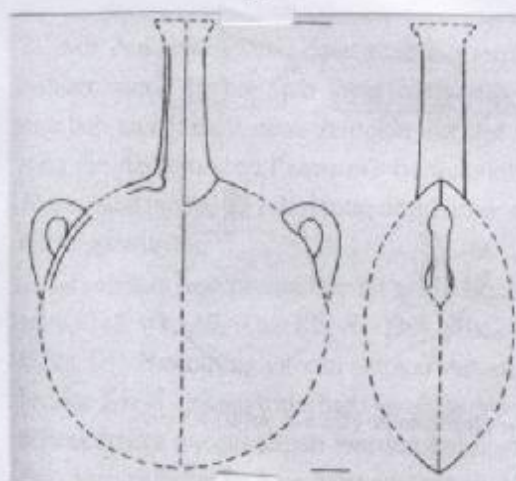
e

EK 21- LEVHA 7

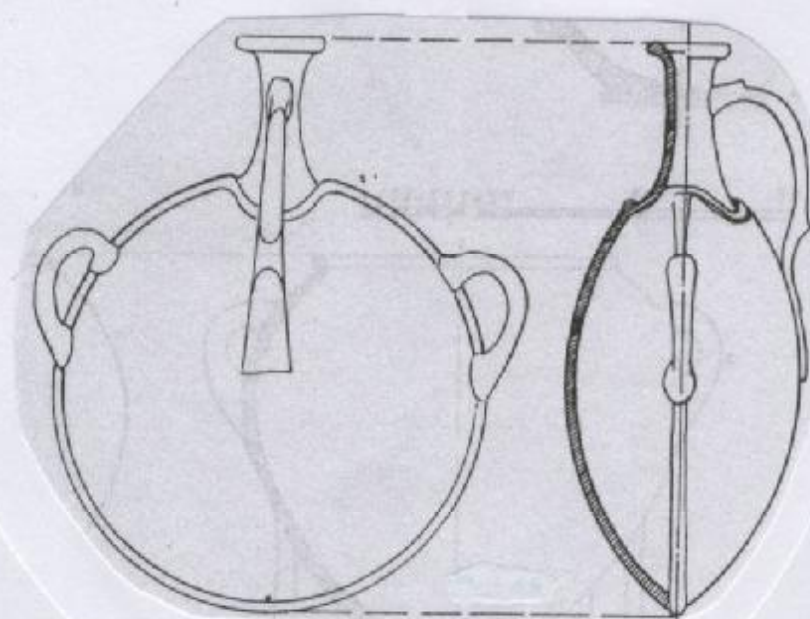

a

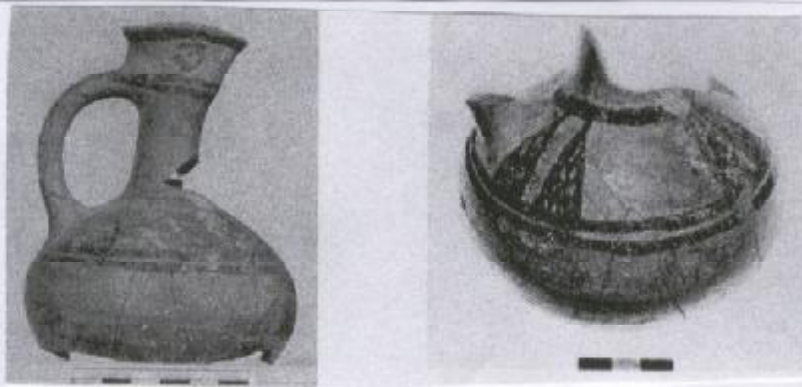

b

(M 1:10)

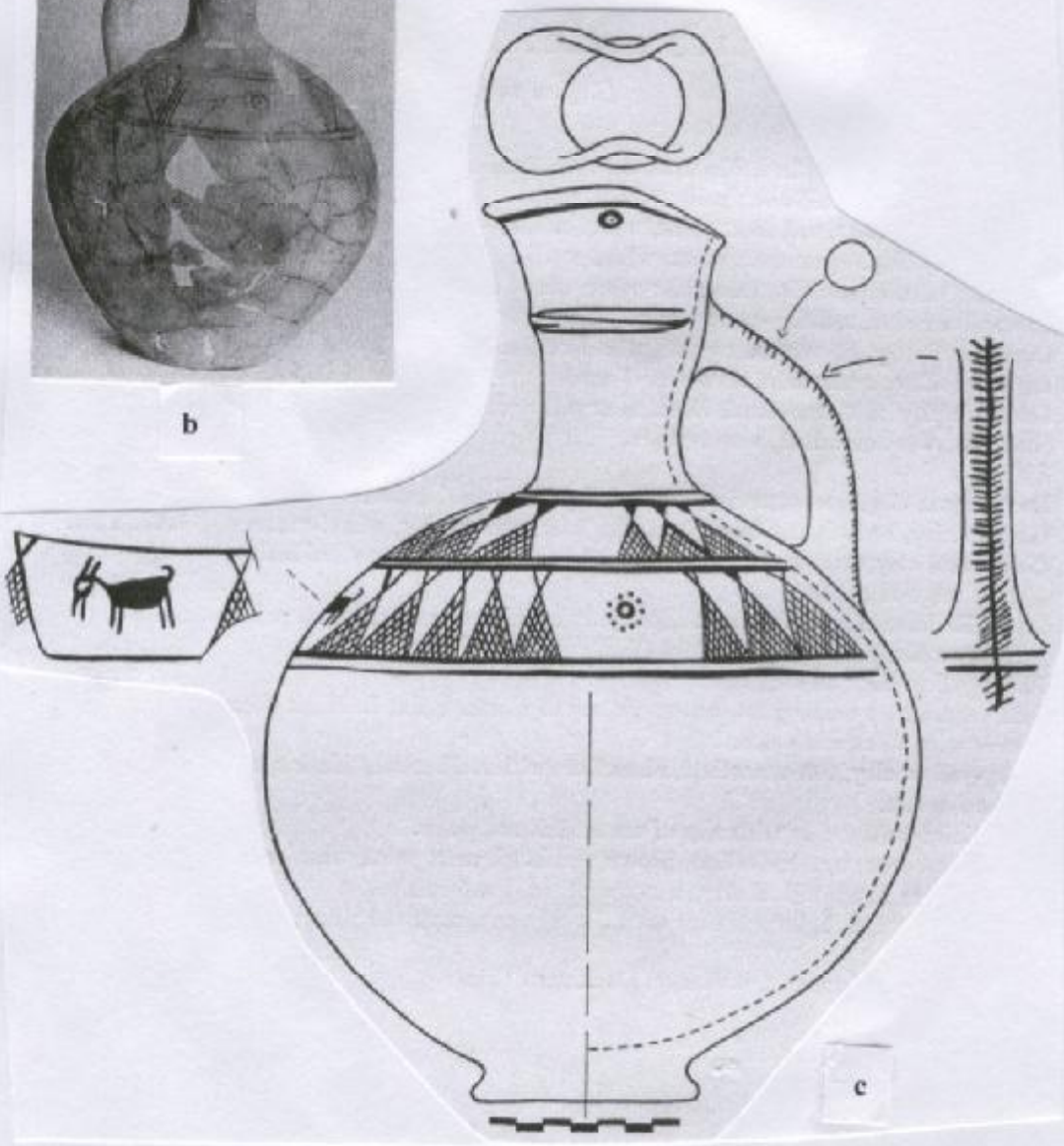
c

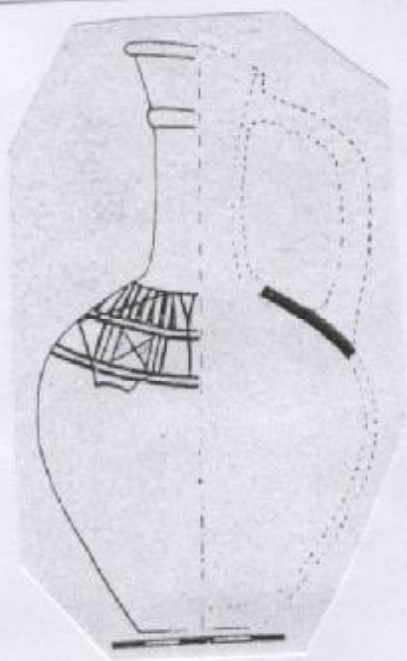
a

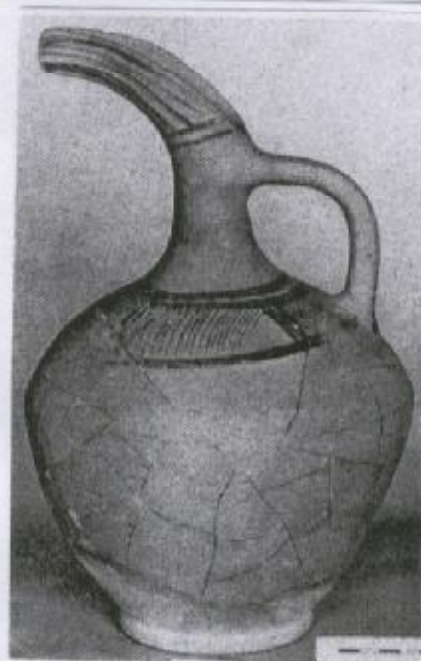
b

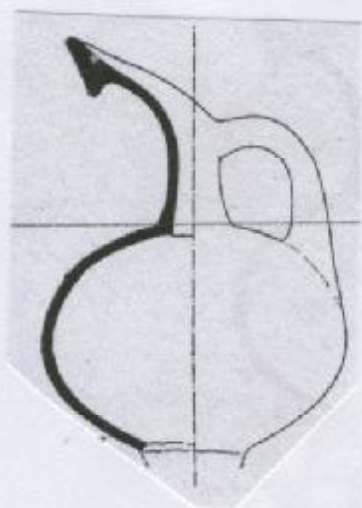
c

a

b

c

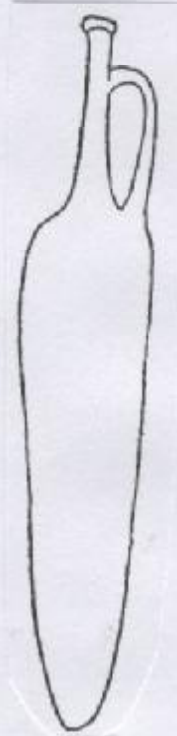

d

EK 24- LEVHA 10

a

b

c

d

e

EK 25- LEVHA II

a

b

c

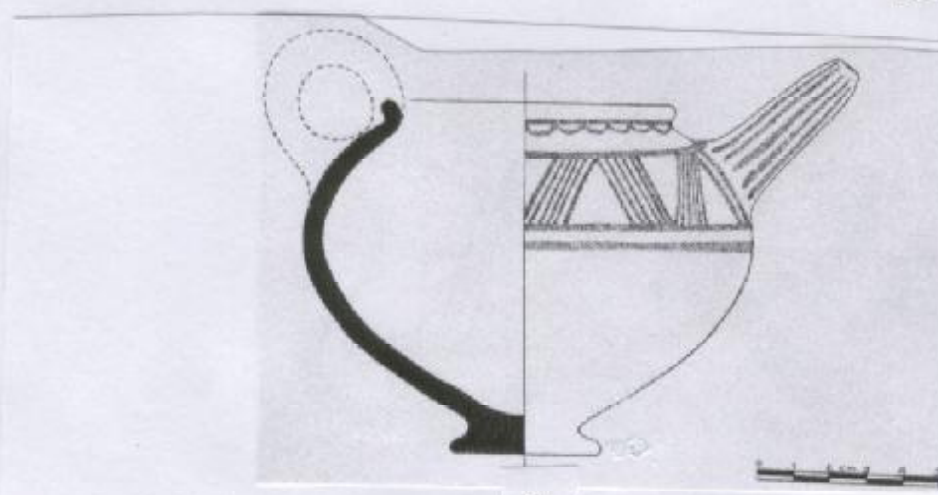

d

e

EK 26- LEVHA 12

a

b

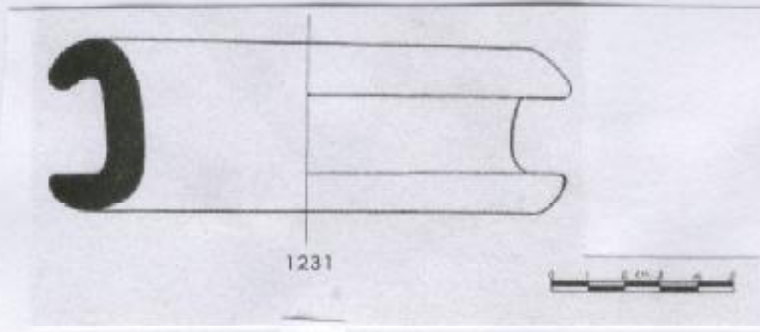

c

d

EK 27- LEVHA 13

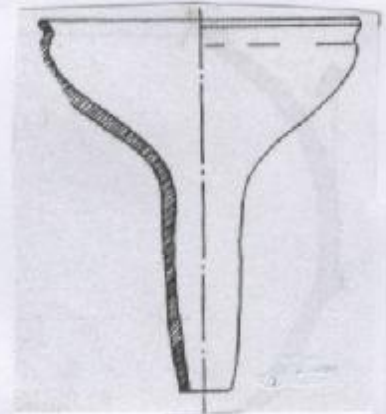
a

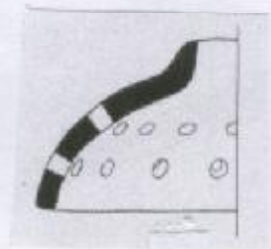
b

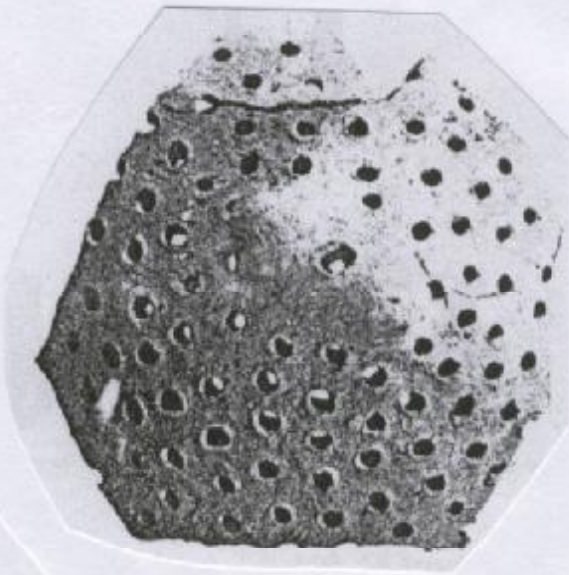
c

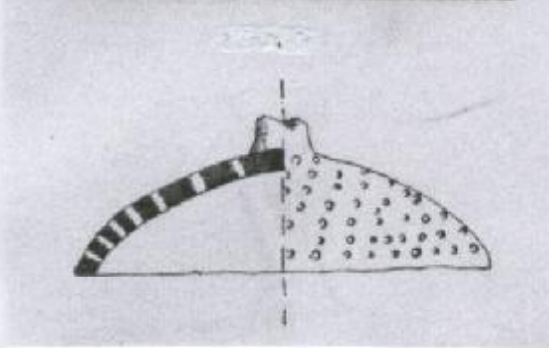
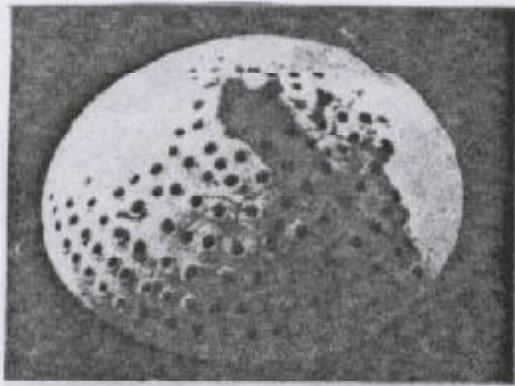
d

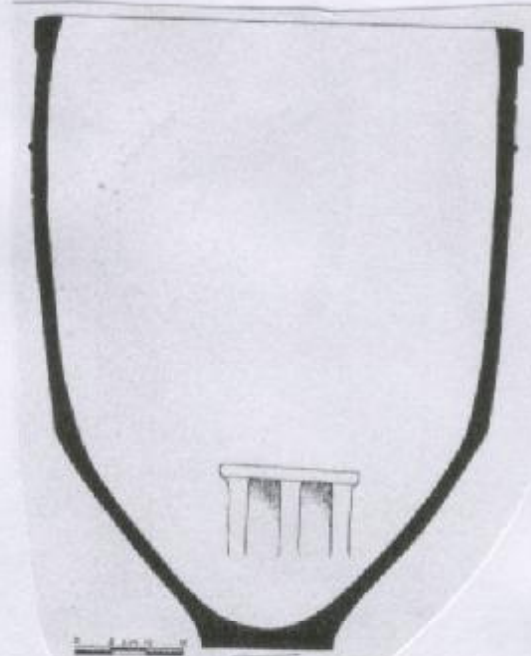
e

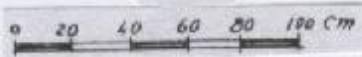
f

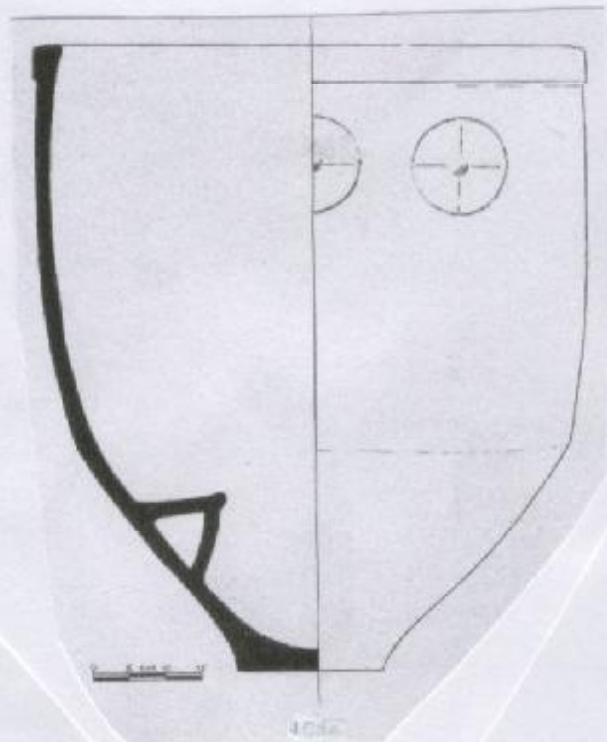
a

b

d

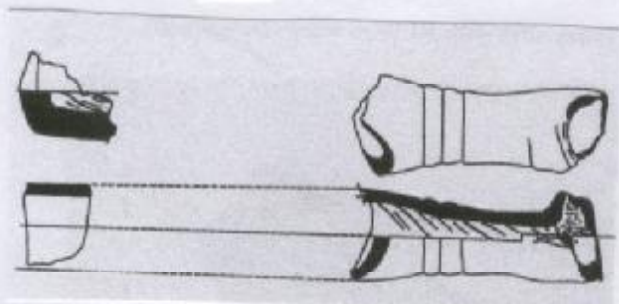
e

a

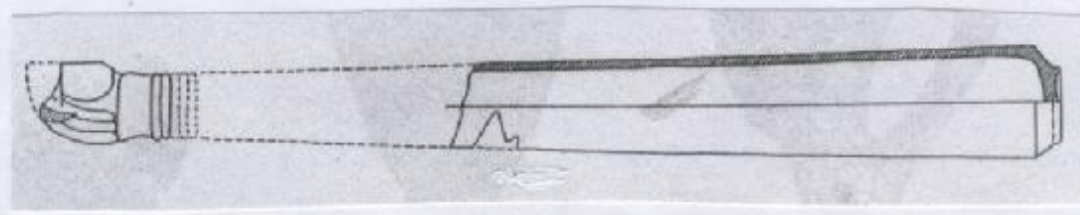
b

c

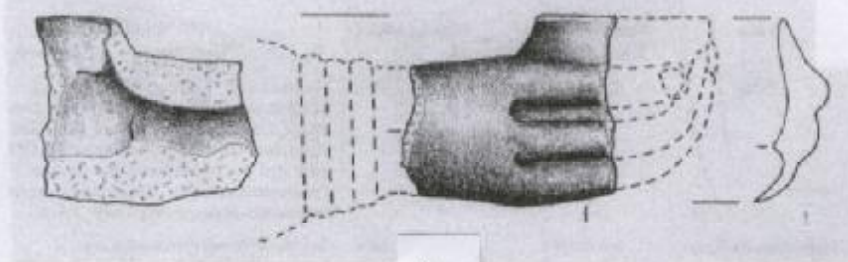

d

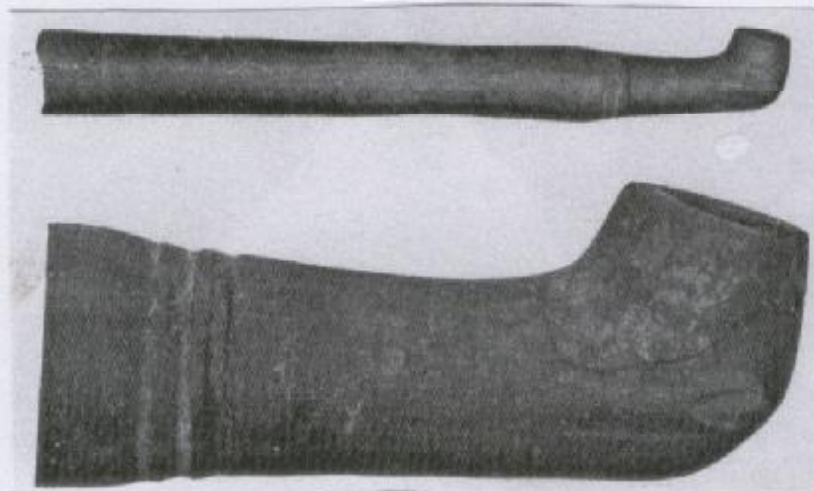

e

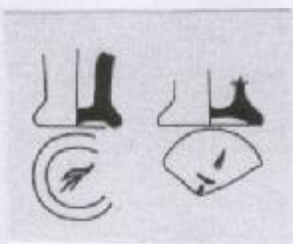
EK 30- LEVHA 16

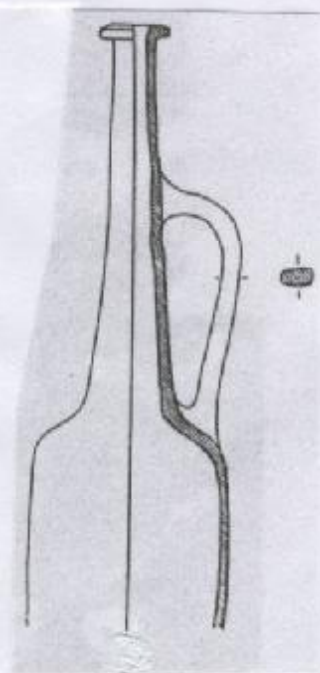
a

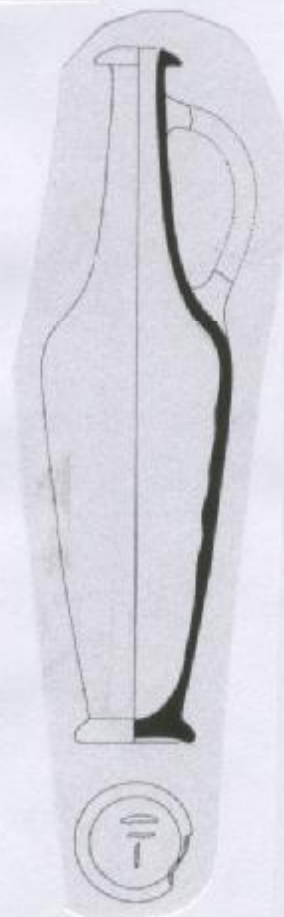
b

c

d

e

ÖZGEÇMİŞ

A. KİŞİSEL BİLGİLER

Adı-Soyadı : Özlem OYMAN-GİRGİNER
Doğum Yeri ve Tarihi : İzmir/15.02.1974
Uyruğu : T.C.
Medeni Durumu : Evli
Adres : Çukurova Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü,
 Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Anabilim Dalı, 10330 Balcalı Kampusu, Yüreğir/ADANA
Telefon : 0 322 338 60 84 / 24 90

B. EĞİTİM VE İŞ DENEYİMİ

Yüksek Lisans : 2005-08 Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji
 (Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi) Anabilim Dalı
Lisans : 1993-98 Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi,
 Bölümü, Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi
Lise : 1988-91 İzmir Kız Lisesi
İlköğretim : 1981-85 İzmir Karşıyaka Cumhuriyet İlkokulu, 1985-88 İzmir
 Alsancak Ortaokulu
Meslek Deneyimi :
a. Araştırma Görevlisi : 2001 yılının Kasım ayında Çukurova Üniversitesi, Fen-Edebiyat
 Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi
 Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi

b. Bilimsel Projeler/Kazılar/Yüzey Araştırmaları:

Katıldığı Kazılar:	Kazı Başkanı
1993 Kastomonu / Kınık	Prof. Dr. Aykut ÇINAROĞLU
1994 Kastomonu / Kınık	Prof. Dr. Aykut ÇINAROĞLU
1995 Kastomonu / Kınık	Prof. Dr. Aykut ÇINAROĞLU
1996 Kastomonu / Kınık	Prof. Dr. Aykut ÇINAROĞLU
1997 İzmir / Urla Limantepe	Prof. Dr. Hayat ERKANAL
1998 İzmir / Menderes-Baklatepe	Prof. Dr. Hayat ERKANAL
1999 İzmir / Menemen-Panaztepe	Prof. Dr. Armağan ERKANAL
2000 İzmir / Urla Limantepe ve Menderes-Baklatepe	Prof. Dr. Hayat ERKANAL
2001 İzmir / Menemen-Panaztepe	Prof. Dr. Armağan ERKANAL
2007 Kayseri/Develi Bileç Höyük Kurtarma Kazısı	Hamdi Biçer ve

2007 Adana/Ceyhan Tatarlı Höyük

Y.Doç. Dr. K.Serdar GİRGİNER

Y.Doç. Dr. K.Serdar GİRGİNER

KATILDIĞI YÜZEY ARAŞTIRMALARI:

2002 Adana İli Tufanbeyli Yüzey Araştırması

2003 Adana İli Saimbeyli Yüzey Araştırması

2004 Adana ve Kayseri İlleri Yüzey Araştırması

2004 Kilikya'da Epigrafi ve Tarihi Coğrafya Yüzey Araştırması

2005 Adana ve Kayseri/Develi Yüzey Araştırması

2005 Kilikya Yüzey Araştırması (Ceyhan)

2006 Adana ve Kayseri/Yahyalı Yüzey Araştırması

2006 Kilikya Yüzey Araştırması (Ceyhan II)

Proje Başkanı

Y. Doç. Dr. K.Serdar GİRGİNER

Y. Doç. Dr. K.Serdar GİRGİNER

Y. Doç. Dr. K.Serdar GİRGİNER

Prof. Dr. Mustafa H.SAYAR

Y. Doç. Dr. K.Serdar GİRGİNER

Prof. Dr. Mustafa H.SAYAR

Y.Doç. Dr. K.Serdar GİRGİNER

Prof. Dr. Mustafa H.SAYAR

c. Yayınlar

:

1. K.S. Girginer- **Özlem Oyman-Girginer**- H. Akıl, “2003 Yılı Adana İli Yüzey Araştırmaları: Saimbeyli ve Tufanbeyli”, *Haberler 17 (2004)*: 23-24.

2. **Özlem Oyman-Girginer**, “Orta ve Geç Tunç Çağlarında Çukurova ve Batı Anadolu’ya Genel Bir Bakış”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 15/3, Arkeoloji Özel Sayısı (Çukurova Araştırmaları I)*, (Eds. K.S. Girginer-F. Erhan), Adana, 2006: 103-126.

3. K.S. Girginer- **Özlem Oyman-Girginer**- F. Erhan, “2004 Yılı Adana ve Kayseri Yüzey Araştırmaları (Sarız ve Kozan)”, *23 AST 2 (2006)*: 293-308.